

SPOLEČNOST PRO TRVALE UDRŽITELNÝ ŽIVOT

Z P R A V O D A J

1

2 0 1 2

Vážení přátelé, členové a příznivci STUŽ,

máme za sebou léto a také tu příjemnější část letošního podzimu – podle meteorologů nejteplejší září v rámci dosavadních statistik. Nyní nás už mlhy a tma zahání čím dál víc z přírody do tepla našich domovů, i když, pokud se den vydaří a objeví se sluníčko, barvy podzimního listí ještě připomenou teplé letní dny. V den, kdy píše tento úvodník, dokonce napadl v Praze sníh, a tak mohu jen souhlasit s tím, co napsal Martin Říha – „Čas se vrátil do svých středoevropských kolejí, na několik měsíců se příroda oblékne do bílého hávu a my do teplejšího oblečení, ale jedno je jisté – zase přijde jaro, slunce vydrží na obloze déle a vše rozkvetne. Těšíte se?“

Máme za sebou krajské a senátní volby – nechám na jiných jejich celkové hodnocení, z pohledu mého osobního i z pohledu STUŽ vidím výsledky poněkud rozporuplně. Na jednu stranu je pro mne hodně obtížně stravitelná velká ztráta hlasů sociální demokracie ve prospěch komunistů. A moje obavy potvrdil hned druhý den po volbách pravděpodobný nový hejtman Ústeckého kraje soudruh Bubeníček, když v televizní debatě prohlásil, že je pro prolomení těžebních limitů v severních Čechách. Opět to komentoval Martin Říha – nakonec se dočkáme ještě návratu k „velké variantě“ těžby s odstraněním části svahů Krušných hor, jak plánovali sovětsí inženýři v 50. letech. Na druhou stranu jsme se dočkali také zvolení několika spřízněných duší do krajských zastupitelstev. Na Liberecku zasedne do zastupitelských lavic předseda naší Českolipské pobočky dr. Miroslav Hudec, v Ústeckém kraji byl zvolen velký bojovník proti prolomení limitů a nositel ceny Josefa Vavrouška – ing. Vladimír Buřt a s ním i dr. Přemysl Rabas, a nemohu nezmínout také kandidátku Strany zelených do Senátu – paní dr. Elišku Wagnerovou, která zvítězila v Brně zcela přesvědčivě.

V tomto čísle Zpravodaje najdete nejen obvyklé shrnutí toho, co se dělo v rámci STUŽ od vydání minulého Zpravodaje, ale také informace o zakládání Platformě udržitelného rozvoje, některá zajímavá zamyšlení, ať už nad lodní dopravou, úložišti jaderného odpadu, městech více generací či strukturou našich sídel. Opravdu rozsáhlá část je věnována Národnímu parku Šumava. Je to podnětné čtení, ale z mého osobního pohledu, bohužel, nedošlo k žádnému posunu v dialogu mezi oběma tábory – všichni nadále zastávají své původní stanovisko a ani v nejmenším se nesnaží pochopit druhou stranu. Škoda, nejlepší řešení se najdou vždycky tam, kde je potřeba alespoň trochu vybočit ze zaběhaných (myslenkových) kolejí. A dvojnásob škoda, že naše pravidelné besedy, na nichž se zneprátelené strany mají možnost vždy mezi sebou utkat, znamenají v tomto směru jen malý posun.

Za přečtení určitě stojí některé úvahy v další sekci, ať už optimisticky laděný příspěvek Martina Říhy, hezká drobná zamyšlení Evy Hauserové nebo křesťanské vyznání Jirky Nečase.

Vážení přátelé, dovoluji mi na závěr upozornit na důležitou skutečnost na jaře příštího roku se bude konat další volební Valné shromáždění STUŽ; v jeho rámci nás čeká významná změna ve složení předsednictva. Několik současných jeho členů nebude již kandidovat – ať už z důvodů zaneprázdnění, ze zdravotních důvodů, nebo z důvodů osobních. Byl bych velmi rád, kdyby se našli noví zájemci o tuto práci, kteří by byli ochotni dál nést štafetový kolík, který nám tu zanechal Josef Vavroušek.

Jiří Dlouhý – předseda

Obsah

1	CO BUDE	5
1.1	Semináře v Klubu techniků na Novotného lávce na listopad a prosinec 2012	5
1.2	Česko-slovenská konference RIO+20: od udržitelného rozvoje k ústupu?	5
1.3	Zimní STUŽOVRAT	5
2	CO BYLO	5
2.1	Valné shromáždění	5
2.1.1	Zápis z valného shromáždění a Usnesení valného shromáždění	5
2.2	Semináře na Novotného lávce leden až říjen roku 2012	7
2.3	STUŽOVRAT – beseda s Václavem Cílkem	8
2.4	Exkurze do Českého krasu	9
2.5	Cena Josefa Vavrouška za rok 2011	9
2.5.1	Laureát Pavel Šremer	9
2.5.2	Laureát Martin Bursík	13
2.6	Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových	16
2.7	Setkání bývalých pracovníků Federálního výboru pro životní prostředí a jejich přátel ke 20tému výročí jeho rozpuštění	16
3	ZPRÁVY Z POBOČEK	17
3.1	Východočeská pobočka	17
3.1.1	Vlastivědné exkurze pořádané východočeskou pobočkou	17
3.2	Českolipská pobočka	18
4	PLATFORMA UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	19
4.1	Principy a kritéria závazná při přípravě operačních programů a následně při přípravě a posuzování vhodnosti projektů pro operační programy programovacího období 2014–2020 (pracovní verze návrhu pro Platformu udržitelného rozvoje)	19
5	ANALÝZY, PODNĚTY, PŘIPOMÍNKY	27
5.1	Vodní doprava má nejen své místo v dělbě dopravní práce	27
5.2	Brzda jaderného rozvoje: chybí úložiště	29
5.3	Město více generací	30
5.4	Struktura osídlení (nejen) České republiky	31
6	NEKONEČNÉ TÉMA: NÁRODNÍ PARK ŠUMAVA	37
6.1	Příspěvek k diskuzi o managementu lesů jako nenahraditelné složky životního prostředí v kauze ne/zasahování proti lýko-žroutu v NP Šumava	37
6.2	Zpráva od pramenů Teplé Vltavy	44
6.3	Nebezpečné signály šumavské tragédie aneb zbytečně divoký spor mimo globální kontext	49
6.4	ŠUMAVA: Kůrovec – co je důležité?	52
7	RŮZNÉ ZAJÍMAVOSTI A POSTŘEHY	53
7.1	Všechno zlé je k něčemu dobré	53
7.2	Vyznání křesťana-ekologa	55
7.3	Na okraj dní	57
7.4	Životní prostředí a J.A.Komenský	59
8	NOVÉ KNIHY	64
8.1	Doba jedová 2	64

8.2	Životní prostředí ÚZ č. 912	64
9	AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ	65
9.1	Informace o STUŽ	65
9.2	Předsednictvo	65
9.3	Kontakt	66
9.4	Čestné předsednictvo	66

1 Co bude

1.1 Semináře v Klubu techniků na Novotného lávce na listopad a prosinec 2012

- 6. listopadu: **Lodní doprava v České republice** – garantem je Jiří Fencel
- 4. prosince: **Je země česká stále ještě, „zemským rájem to na pohled“? aneb Velká inventura veškerého našeho rostlinstva** – garantka E. Horová

1.2 Česko-slovenská konference RIO+20: od udržitelného rozvoje k ústupu?

Katedra rozvojových studií UP Olomouc, Česká a slovenská asociace Římského klubu a STUŽ v ČR a SR pořádají **8. listopadu 2012** v Divadle hudby, Denisova 47, Olomouc konferenci RIO+20: od udržitelného rozvoje k ústupu?

Cílem konference je pokusit se promýšlet alternativy k udržitelnému rozvoji, jejich rizika a příležitosti pro případ, že úsilí o dlouhodobě udržitelný rozvoj se nesetká s úspěchem.

Více informací o konferenci naleznete na <http://development.upol.cz>

1.3 Zimní STUŽOVRAT

STUŽOVRAT se bude konat 12. 12. 2012. V době přípravy tohoto Zpravodaje ještě nebylo stanoveno ani téma, ani místo konání.

Sledujte, prosím, <http://www.stuz.cz>, kde bude uveřejněna pozvánka a kdo jste v databázi STUŽ, obdržíte pozvánku.

2 Co bylo

2.1 Valné shromáždění

Valné shromáždění se konalo 6. března 2012.

2.1.1 Zápis z valného shromáždění a Usnesení valného shromáždění

Zápis

Valné shromáždění bylo svoláno v souladu se Stanovami STUŽ písemnou pozvánkou zaslou v předstihu 30 dní všem členům, tedy nikoliv jako součást Zpravodaje STUŽ jako v minulosti.

Přítomni: dle prezenční listiny, která je nedílnou součástí zápisu

Průběh valného shromáždění moderoval předseda STUŽ Ing. Jiří Dlouhý podle programu, pozměněného oproti programu uvedenému v písemném podkladu pro shromáždění, v tomto pořadí:

1. Zahájení a organizační pokyny (přednesl Ing. Jiří Dlouhý)
2. Volba mandátového komisaře (zvolen p. b. Pavel Šremer) a návrhové komise (zvoleni Ing. Jiří Fencel a Ing. arch. Martin Říha)
3. Zprávu o činnosti STUŽ za rok 2011 dostali účastníci písemně u prezence, takže Ing. Jiří Dlouhý vyzvedl jen hlavní aktivity STUŽ v minulém roce. Ke zprávě proběhla krátká diskuze s některými doplněními této informace a poté byla zpráva plénem schválena.
4. Následovala Zpráva o činnosti Východočeské pobočky STUŽ, kterou přednesl její předseda Miroslav Petr. Zpráva byla vzata na vědomí.
5. Od 17.10 hodin proběhla vložená přednáška RNDr. Radoslava Štědroně z Ostravy na téma Krajíčková zákona o přírodních zdrojích a jejich konsekvencích pro dlouhodobě udržitelný život v blízké i vzdálené budoucnosti, následovaná delší a živou diskusí.

6. Po tomto vystoupení přednesl předseda Ing. Jiří Dlouhý návrh plánu činnosti STUŽ na rok 2012. Obsahoval každoměsíční schůze předsednictva a besedy pro veřejnost v Domě VTS na Novotného lávce, tematické exkurze, vydávání stanovisek k aktuálním problémům životního prostředí ČR, rozvíjení aktivit v rámci vytvořené Platformy udržitelného rozvoje, pokrývající kromě environmentálního i ekonomický a sociální pilíř udržitelnosti, spoluúčast členů nebo delegátů STUŽ na akcích partnerských organizací, společenské a osvětové akce při příležitostech STUŽovratů a STUŽodenností, za naléhavý považuje úkol přivést do STUŽ více mladých lidí. Z připomínek a námětů uplatněných v diskuzi byl plán doplněn o aktuální úkoly: věnovat se nadále aktivitám, souvisejícím s přípravou letošní světové konference o životním prostředí Rio+20 v Rio de Janeiro, spolupodílet se v rámci aktivit Platformy udržitelného rozvoje, Zeleného kruhu) pro nábor nových členů do STUŽ zpracovat a šířit náborový propagační prospekt či leták, který by naši společnost představil i mimo akce STUŽ, např. na školách ap.,) zvážit jiný formát konání (alespoň nevolebních) valných shromáždění, než je každoroční obětování celého jednoho termínu besedy, např. právě spojení s některou tematickou besedou. V této doplněné podobě byl plán činnosti STUŽ na rok 2012 schválen.
 7. Poté předseda Ing. Jiří Dlouhý představil krátce Zprávu o hospodaření STUŽ za rok 2011 a Zprávu revizní komise o kontrole účetnictví, které byly rovněž součástí písemného podkladu. Zpráva o hospodaření byla shromážděním schválena, zpráva revizní komise byla vzata na vědomí.
 8. Předseda STUŽ Ing. Jiří Dlouhý pak prezentoval návrh rozpočtu STUŽ na rok 2012, který byl bez připomínek schválen. Plán činnosti a rozpočet STUŽ na rok 2012, které nebyly součástí písemných podkladů pro jednání, budou zveřejněny v příštím Zpravodaji STUŽ.
 9. V bodu „různé“ byly zodpovězeny některé dotazy na aktuální kauzy narušování zeleně v Praze a okolí z pléna a v té souvislosti byl formulován další úkol pro předsednictvo STUŽ, aby byl na webových stránkách STUŽ vytvořen jakýsi „rozcestník“ s odkazy na odborníky nebo instituce, na které je možné se obracet o radu nebo o pomoc při řešení konkrétních kauz v území.

Zazněla zde také informace o konání semináře Rio+20 dne 15. 3. 2012 od 9.00 hodin v nové Národní technické knihovně v Praze 6 (pozvánka je na webu STUŽ) s žádostí o šíření této informace a přivzání dalších zájemců o účast.
- Ing. arch. Říha informoval o konání semináře „Kvalita veřejného prostoru“ na výstavišti PVA v Letňanech 23. 3. 2012, připraveném Společností pro zahradní a krajinářskou tvorbu.
10. Poté byl přečten návrh usnesení, zpracovaný návrhovou komisí a po doplnění o příspěvky z pléna bylo usnesení valného shromáždění schváleno v následujícím znění:

Usnesení

Valné shromáždění STUŽ

I. schvaluje

Zprávu o činnosti STUŽ za rok 2011 Zprávu o hospodaření STUŽ za rok 2011 Plán činnosti STUŽ na rok 2012 Návrh rozpočtu STUŽ na rok 2012 Návrh usnesení, připravený návrhovou komisí a doplněný o náměty a připomínky z diskuse k němu z pléna, tzn. vč. požadavku na aktivní účast na přípravě české účasti na světové konferenci o ŽP Rio+20 v Rio de Janeiro, vč. účasti na zpracování kritérií komplexního hodnocení programů a projektů, ucházejících se o podporu z fondů EU v plánovacím období 2014-2020, z hlediska jejich příspěvku k dlouhodobé udržitelnosti života, vč. úkolu pro předsednictvo zvážit jiný formát konání valných shromáždění STUŽ bez obětování celého jednoho z termínů besed, vč. námětu na zpracování a vydání propagačního prospektu či letáku STUŽ pro nábor nových mladých členů.

II. bere na vědomí

Zprávu Východočeské pobočky STUŽ za rok 2011, přednesenou jejím předsedou Miroslavem Petrem, Zprávu revizní komise o kontrole účetnictví STUŽ za rok 2011

III. ukládá

předsednictvu STUŽ-zvážit jiný formát konání příštích valných shromáždění tak, aby jeho konání nebyl obětován celý jeden termín konání pravidelných besed STUŽ, např. sloučením (alespoň nevolebních) valných shromáždění s některou z besed v prodlouženém čase,-uvážit možnost a případně i zadat zpracování návrhu a vytištění propagačního náborového prospektu či letáku STUŽ pro získávání nových členů i mimo akce STUŽ, např. ve školách ap. vytvořit na webových stránkách STUŽ „rozcestník“ s odkazy na odborníky nebo instituce, kam se obracet o radu či o pomoc při různých aktuálních kauzách v území.

Zapsali:

Ing. Jiří Fencl, Ing. arch. Martin Říha

2.2 Semináře na Novotného lávce leden až říjen roku 2012

(V době dovolených v červenci a srpnu se semináře tradičně nepořádají)

Nesestríhané záznamy lze nalézt na webových stránkách STUŽ www.stuz.cz

leden – Nepřítel prach

Částice prachu jsou považovány za prioritní znečištění ovzduší. *Pokrok techniky umožnil měření a hodnocení částic, vnikajících do plic a vstupujících do organismu. S tím je spojeno i zkoumání dopadů na zdraví z pohledu populace i buněk. Znečištění osídleného území může pravděpodobně přinést pro lidské zdraví změny vratné i nevratné, proto je ho třeba znát. Znat i původce a účinně znečištění snižovat.*

únor – Česko hledá budoucnost

Úmrtí dramatika, myslitele a politika, bývalého prvního polistopadového presidenta ČSFR a ČR Václava Havla nám všem znovu připomnělo, že ne jen pragmatickou každodenní politikou a ekonomikou živ jest člověk, že zdánlivě neuskutečnitelné a fantastické vize jednotlivce nebo malé skupiny lidí, založené na duchovních hodnotách, pravdě a morálce, se mohou prosadit, pokud rezonují s náladou a potřebou společnosti a podaří se pro ně získat většinu občanů i proti vůli právě vládnoucích politiků.

Panelisté diskutovali o potřebě dlouhodobějších vizí, občanské angažovanosti, společenském a politickém klimatu v zemi, o ekonomických a mezinárodních souvislostech možného dalšího vývoje v ČR, v Evropě a ve světě, o nutnosti potírání korupce a obnovy morálních základů směřování společnosti .

březen – Valné shromáždění (viz výše)

duben - (Nejen) Praha cyklistická - Problémy cyklistiky jako způsobu dopravy po městě

Diskuse se zabývala cyklistikou jako nástrojem pro zklidnění dopravy ve městě, shrnula, co se povedlo dosáhnout za posledních 5 let – jak na poli legislativním, tak i organizačním a investičním. Důraz byl kladen na cyklistiku jako formu dopravy, ne na rekreační cyklistiku.

květen – Ochrana půdy aneb přestaneme půdu opomíjet a ztrácet ?

Každý den v České republice mizí téměř 11 hektarů zemědělské půdy, převážně dík rakovinnému bujení měst. Erozi je ohrožena polovina rozlohy zemědělské půdy a dochází i ke zhoršování kvality dalších rozloh půd ztrátou organického uhlíku v půdě, změnami půdní struktury a následně zvýšenými ztrátami živin. Diskusní seminář se zaměřil na příčiny nejvážnějších problémů a hledal možnosti udržitelného hospodaření s půdou, tj. jak kvantitativní, tak kvalitativní ochrany půdy.

červen – Vzdělávání pro udržitelný rozvoj v kontextu Ria +20

Pravidelná beseda byla věnována problematice vzdělávání, a to v souvislosti s přípravou celosvětového Summitu Země v Riu de Janiero.

Zrekapitulovala ambice VUR od konference v Riu v roce 1992 (kapitola 36 Agendy 21), a nastínila, jak tyto celosvětové koncepty ovlivnily české vzdělávací prostředí. Řešené otázky: co je VUR a proč tento typ vzdělávání chceme, jaké místo reálně (ne)má v našem vzdělávacím systému, kam vývoj v této oblasti směřuje nyní, a jaké máme šance tento vývoj ovlivnit jakožto představitelé vzdělávacích institucí a iniciativ, tedy jedné z tzv. významných společenských skupin (major groups), jejichž názorům by měla konference Rio+20 věnovat pozornost především. Byl představen dokument, který je výsledkem „veřejné diskuse“ mezi nevládními organizacemi a vzdělávacími institucemi v ČR.

září – Obnovitelné zdroje energie v ČR – Proč jsou pod tlakem a jakou mají budoucnost

Zástupci asociací obnovitelných zdrojů diskutovali o situaci v oboru obnovitelných zdrojů energie, o selhání státu při regulaci fotovoltaiky, o kampani proti OZE, o novém zákonu o podporovaných zdrojích, o Národním akčním plánu obnovitelných zdrojů energie, o úsilí Energetického regulačního úřadu zastavit podporu a rozvoj OZE, o pozici OZE v návrhu Státní energetické koncepce, o odlišném přístupu k OZE ve vyspělých zemích.

říjen - Nový svět po Riu+20 aneb je udržitelnost ještě udržitelná?

Seminář byl pořádán ve spolupráci s Centrem pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy

Konference Rio + 20 byla příležitostí reflektovat celosvětový vývoj k udržitelnosti v posledních 20 letech, zhodnotit jeho přínosy a možná selhání. Světoví politici se na ní setkali, aby se dohodli o budoucí podobě světa, a na tomto základě mají nyní vznikat konkrétní (národní) strategie udržitelného rozvoje pro další období. Jak řekl ministr Tomáš Chalupa „Konkrétních sdělení v deklaraci není mnoho, ale je výsledkem křehkého kompromisu mezi různými pohledy. Věřím však, že můžeme stavět na některých podstatných elementech deklarace, které poskytují vodítko pro budoucí kroky.“ Jaké konkrétně to budou kroky ze strany české vlády? Jak bude postupovat v některých ze sedmi hlavních oblastí, jichž se konference týkala? Navrhne opatření, která na velmi obecné závazky budou přímo navazovat? Bude hrát aktivní roli v institucionální transformaci OSN a formulaci dalších strategií a závazků, například Sustainable Development Goals? To jsou otázky, které bychom rádi slyšeli v době, kdy Česká republika v uplynulém období prodělala určitou transformaci směrem k udržitelnému rozvoji (Agenda 21 z Ria 1992 byla jedním z východisek těchto změn), na kterou by se mělo v příštím období navázat.

Centrum pro otázky životního prostředí UK ve spolupráci se Společností pro trvale udržitelný život vytvořily v období příprav konference Rio+20 (v rámci české národní konference Budoucnost, kterou chceme) prostor k dialogu tzv. významných společenských skupin (představitelů akademické sféry, nevládních organizací, vzdělávacích institucí, veřejné a místní samosprávy atd.), a předložily společnou výzvu a dokument určený českým i světovým politikům. Nyní bychom rádi znali nejen odezvu na tyto své iniciativy, ale také představu, jak se s potenciálem „iniciativ zdola“ počítá do budoucna. Klademe si totiž otázky, jak budou zástupci těchto tzv. společensky významných skupin zapojeni do dialogu a realizace plánů a strategií pro nadcházející období. Jako představitelé občanské společnosti nás například zajímá, zda ČR reflektuje již existující iniciativy: Rio+20 Voluntary Commitments, nebo tzv. Sustainability Treaties, které jsou součástí Post-Rio procesu, a mnohé další...

2.3 STUŽOVRAT – beseda s Václavem Cílkem

V úterý 19. června pořádala STUŽ v kavárně Krásný ztráty tradiční STUŽOVRAT, na který pozvala RNDr. Václava Cílka, CSc.

Vystoupil s přednáškou pod názvem „Vliv sametové revoluce na život tuhýka, návrat ke skromnosti, lodním sucharům a konec iluzí celosvětového růstu.“

Václav Cílek je přední český geolog, klimatolog, filozof a spisovatel, je autorem více než třiceti knižních titulů, množství vědeckých prací a je spoluautorem několika televizních cyklů.

Jeho přednáška měla velký úspěch, zúčastnilo se mnoho posluchačů, kteří se téměř nevešli do sálu.

2.4 Exkurze do Českého krasu

Společnost pro trvale udržitelný život ve spolupráci s Mgr. Tomášem Tichým z CHKO Český kras uspořádala v sobotu 23. června - v roce 40. výročí vzniku Chráněné krajinné oblasti Český kras – exkurzi do jedinečné části této CHKO, bohaté z hlediska přírodních hodnot a pamětihodné dávnou historií našich předků.

Program exkurze:

Ze zastávky v Srbsku se šlo směrem k trampskému Údolí děsů, přes jedinečnou Císařskou rokli (dříve nepřístupnou, nyní přístupnou s průvodci z CHKO) která je součástí Národní přírodní rezervace Koda, se zachovalými pěnovci (*travertiny*), vzácnou flórou a faunou (např. kriticky ohroženým *včelníkem rakouským-Dracocephalum austriacum*). Dále pak hájem Kodského polesí kolem historického mlýna do Tetína - místa bájně kněžny Tetky a vraždy kněžny Ludmily, první české světice a pramáti svatého Václava. Navštívili jsme dávnou akropoli i zbytky hradu s pohledem do kaňonu řeky Berounky a na přírodní rezervaci Tetínské skály. Část výpravy vylezla na posvátný kalendářní vrch Damil, část zde exkurzi zakončila.

2.5 Cena Josefa Vavrouška za rok 2011

Cenu Josefa Vavrouška udělují každoročně Nadace Partnerství a Nadace Charty 77. Jejím smyslem je ocenit konkrétní činy pro zdravé životní prostředí a udržitelný rozvoj.

Výběr laureáta na Cenu Josefa Vavrouška provádí jedenáctičlenná porota složená z odborníků v oblasti životního prostředí, osobností veřejného života a zástupců obou nadací. Datum není náhodné, váže se ke Světovému dni životního prostředí, kterým je tradičně 5. červen.

Celkem bylo na letošní Cenu Josefa Vavrouška navrženo 20 kandidátů z 9 krajů.

Cenu Josefa Vavrouška za konkrétní činy pro zdravé životní prostředí a udržitelný rozvoj obdrželi letos **Pavel Šremer a Martin Bursík**.

Slavnostní vyhlášení se uskutečnilo u příležitosti Světového dne životního prostředí 7. června 2012 v rezidenci pražského primátora.

2.5.1 Laureát Pavel Šremer

Laudatio na Pavla Šremera

(Přednesl Jiří Dlouhý)

Takto mělo laudation zaznít na předávání cen Josefa Vavrouška dne 7. 6. 2012. S ohledem na to, že přijel také Mikuláš Huba za STUŽ/Slovensko, bylo přednesené laudation operativně upraveno.

Vážené dámy, vážení pánové, milí hosté jsem velmi rád, že se mi dostalo cti vystoupit v rámci dnešního slavnostního odpoledne s laudatiem na Pavla Šremera.

Pavel Šremer nepatří k mediálním hvězdám, není to člověk, jehož tvář bychom vídali často na televizních obrazovkách – jeho odbornost a celoživotní dílo však o to více cení ti, co ho znají, co s ním přišli do styku. Především jsou to jeho dlouholeté zkušenosti a soustavné nadšení a neutuchající aktivity v oblasti budování sítí a subjektů a v přípravě, připomínkování a prosazování koncepčních dokumentů v oblasti udržitelného rozvoje a péče o životní prostředí. V těchto oblastech patří ke stálícím, jejichž význam přesahuje hranice naší země.

To co si na něm cením já, ale i mnoho dalších lidí jsou jeho zásadové a nekompromisní postoje, které je ochoten prosazovat i za cenu existenčních následků.

Pavel Šremer se narodil a mládí strávil v Benešově, vysokoškolský titul získal v roce 1968 na Přírodovědecké fakultě UK v oboru biologie-biofyzika. Jeho vědecká kariéra začínala v Mikrobiologickém ústavu ČSAV, ovšem velmi brzy, díky jeho aktivnímu zapojení v protestech proti okupaci Spojeneckými voj-

sky v rámci Hnutí revoluční mládeže, se ocitnul ve vězení a z Akademie byl vyhozen.

Nějaký čas pracoval ještě v oboru – ve Výzkumném ústavu antibiotik a biotransformací v Roztokách – i když už pouze jako dělník. Poté se přestěhoval se ženou na Slovensko, ale protože podepsal Chartu 77, i tam byl perzekvován a přišel několikrát o zaměstnání.

Nakonec se uchýlil v naprosto odlišném oboru – jako specialista – rentgenář v průmyslové defektoskopii

kontroloval sváry na všech možných potrubích po celém Československu a v tomto kočovném zaměstnání vydržel od roku 1977 až do sametové revoluce.

Již v mládí se aktivně zapojil do dobrovolné ochrany přírody v rámci později komunisty rozprášeného Svazu ochrany přírody TIS, na Slovensku potom pracoval aktivně v Bratislavské organizaci SZOPK. Právě této organizaci se povedlo postupně se „vymknout“ kontrole komunistické strany. Dnes asi nejnámější je podíl na přípravě slavné publikace „Bratislava nahlas“, která vzbudila velký ohlas na veřejnosti (a také u státních orgánů). Významné bylo také jeho zapojení proti megalomanské soustavě vodních děl na Dunaji Gabčíkovo-Nagymaros, ve skryté spolupráci s rakouskými a maďarskými kolegy. Spolu s Mikulášem Hubou zpracovali i vyčislení ztrát, které by výstavba přinesla.

Zároveň ale byl Pavel aktivní v každodenní dobrovolné ochranné práci – byl činný v komisích životního prostředí některých bratislavských obvodních národních výborů, podařilo se mu spolu s kolegy ze SZOPK navrhnout a posléze i prosadit několik chráněných území, zvláště v oblasti lužních lesů, Děvínské Kobyly a Záhoří. S RNDr. M. Hubou navrhli Národní park Podunají, posléze i mezinárodní park, z kterého se na Slovensku realizovala v nedávné době jen Chráněná krajinná oblast (v Rakousku však si ochránci přírody vybojovali národní park Donau-Auen).

Velmi aktivně se zapojil do změn „sametové revoluce“ – spoluzakládal Stranu zelených na Slovensku a rok byl jejím místopředsedou. Pavel patří ještě k té první generaci porevolučních politiků - napřed byl ve vězení a poté v Parlamentu. V roce 1990 byl kooptován, ač Čech, do Federálního shromáždění za Stranu zelených na Slovensku, prostřednictvím Verejnosti proti násiliu, pracoval ve výboru životního prostředí.

Krátkou dobu na přelomu 1990–1991 působil zčásti jako ekologický poradce prezidenta Havla a zčásti jako poradce ministra–předsedy Federálního výboru pro životní prostředí Ing. J. Vavrouška. V letech 1991 a 1992 byl náměstkem ministra Vavrouška, byl zodpovědný za oblast legislativy, informatiky, sociálních a přírodních souvislostí životního prostředí, za vnitřní správu a Ústav životního prostředí. Zvláště důležitým úkolem byla problematika jednání o odchodu sovětských vojsk a ekologických škod, které v naší zemi tato vojska způsobila. Pomáhal také při přípravě dodnes citované Dobříšské konference ministrů životního prostředí Evropy v r. 1991 a zorganizoval konferenci ministrů životního prostředí střední a východní Evropy v Tatrách v r. 1992.

Po rozpadu Československa pracoval v Amerických mírových sborech jako ředitel programu životního prostředí pro Českou a Slovenskou republiku – vedl práci odborníků v oblasti životního prostředí, kteří u nás působili na městských a okresních úřadech, správách národních parků a CHKO a v nevládních organizacích, dva odborníci dokonce na MŽP.

Po odchodu Peace Corps z České republiky od r. 1997 působil na České inspekci životního prostředí jako vedoucí sekretariátu ředitele a posléze i jako jeho zástupce. Po poněkud netransparentním nástupu nového ředitele ČIŽP za lidoveckého ministra Ambrozka byl nejprve převeden na funkci vedoucího nově vzniklého oddělení zahraničních vztahů, pak pracoval jako český vedoucí twinning projektu do listopadu 2005.

Zhoršující se poměry na MŽP vyústily v roce 2005 v odvolání ředitelů Správ Chráněných krajinných oblastí. STUŽ k této situaci vydala kritické stanovisko, které zaslala mj. i ministrovi ŽP a které Pavel jako předseda STUŽ podepsal – „Odměna“ se dostavila obratem. V okamžiku předání závěrečné zprávy z twinning projektu, která analyzovala vážné nedostatky v řízení inspekce novým ředitelem, byl, díky podpisu na Stanovisku STUŽ, z ČIŽP propuštěn. Den před nástupem do nového zaměstnání České informační agentury životního prostředí CENIA, spadající pod MŽP, mu byla tato práce znemožněna, stejně dopadl v Centru pro dopravní výzkum. Zaměstnání nakonec získal v soukromém sektoru: do září 2007 byl vedoucím projektů v konzultační společnosti DHV CR, s. r. o.

Od konce září 2007 do podzimu 2010 za ministrů Kalaše, Bursíka, Míka, Dusíka a Bízkové, pracoval na ministerstvu životního prostředí jako ředitel odboru politiky životního prostředí. V době tohoto působení přispěl výrazně k posílení strategického plánování péče o životní prostředí, mimo jiné i spoluúčastí na tvorbě koncepčních dokumentů, například Státní politiky životního prostředí, Strategie udržitelného rozvoje ČR, na zpracování Strategického rámce aktualizované SPŽP na další plánovací období, na dokumentech k ekologické výchově a vzdělávání k udržitelnému rozvoji a dalších koncepčních materiálech. Po nástupu korupčního ministra Drobila v r. 2010 ztratil odbor a následně i zaměstnání. To již v penzijním věku, takže od té doby je penzistou, velmi aktivním, činným jako dobrovolník v nevládním sektoru.

Pavel Šremer, po rozpadu ČSFR a změnách ve vládě po volbách v r. 1992 spoluzakládal STUŽ, protože podobně jako Josef Vavroušek a Ivan Dejmal pochopil, že těžiště zájmu o ochranu životního prostředí, přírody a krajiny se z úrovně Parlamentu a vlády přesune do nevládní sféry, zatímco v exekutivě nastane problém zachovat a rozvinout do rutinního fungování veřejné správy alespoň to, co bylo dosaženo aktivitami FVŽP a MŽP. V letech 1997 až 2006 byl jejím předsedou.

Z mé pozice předsedy STUŽ jsem vlastně rád, že byl Pavel Šremer „odejit“ z MŽP, protože od té doby může věnovat daleko více času naší organizaci, což také dělá, takže se můžeme díky němu rozvíjet mnoho nových aktivit, ať už to jsou zajímavé besedy, exkurze do přírody, ale především akce směrem k založení Platformy udržitelného rozvoje, která by měla sdružovat daleko širší spektrum organizací, než jen ekologické nevládní organizace.

Poděkování a zamyšlení Pavla Šremera

Děkuji za udělení ceny Josefa Vavrouška porotě i oběma nadacím: bylo to pro mne velkým překvapením a zároveň samozřejmě i velkou poctou. Vidím určitou symboliku či podobenství: Nadace Charty 77 byla pro nás velkou vzpruhou v dobách minulého režimu a vzpruhy v nejbližší budoucnosti plně protivenství vůči všemu ekologickému či připomínajícímu nutnost udržitelného rozvoje budeme všichni potřebovat i nadále. Obdobně Nadace Partnerství od počátku přispívala k podpoře udržitelných projektů a tím hodně k rozvoji nevládního sektoru. I nyní, když se redukuje ze strany státu příspěvky na projekty, potažmo aktivity nevládních organizací, bude tato nadace velmi důležitou podporou. Věřím, že s další podporou obou nadací překonáme i současnou nepříznivou situaci, tento krok zpět současného vedení státu.

Dovolte mi poděkovat též všem kolegům z mnoha organizací, v kterých jsem na své cestě životem působil, kteří na mém ocenění mají velký podíl: V první řadě kolegům ze SZOPK a osobně pak Maňo Hubovi (mimochodem nyní předsedovi výboru životního prostředí a podohospodárstva Slovenského parlamentu), který se tehdy nebál spolupracovat s tzv. státem nebezpečným elementem, kolegům z FVŽP, kde jsem se mnohé naučil hlavně od samotného Josefa Vavrouška, mnoha skvělým kolegům ve STUŽi, v Amerických mírových sborech s entuziastickými dobrovolníky, pomáhajícími v naší zemi budovat základy ochrany ŽP,

v České inspekci životního prostředí s inspektory, snažícími se o účinnější ochranu životního prostředí i větší spolupráci s veřejností, s experty v poradenské firmě DHV, s pracovníky Informační agentury životního prostředí CENIA, snažícími se o moderní přístup k informatice v životním prostředí a následně i tehdy ještě kompetentními pracovníky na MŽP, nezdecimovaném zásahy posledních dvou ministrů a nyní se zapálenými kolegy na obvodě v Praze 12-Modřanech při přípravě Místní agendy 21.

Rád bych se při dnešní příležitosti věnoval krátkému zamyšlení nad určitými možnostmi nasměrování České republiky k trvale udržitelnému rozvoji, resp. přesněji trvale udržitelnému způsobu života, tedy tématu, které u nás průkopnický zaváděl ten, po němž je tato cena pojmenována. Nutno poznamenat, že Josef Vavroušek prosadil tento úhel poměrování rozvoje již např. do první koncepce státní ekologické politiky, schválené federální vládou 26. 7. 1990 a definici trvale udržitelného rozvoje a souvisejících termínů a principů i do –stále platného – zákona o životním prostředí č. 17/1992. Jak vidíte, v zákoně udržitelný rozvoj máme, ale skutečnost je jiná.

Za léta, která od té doby uplynula, po počáteční ostrakizaci být jen termínu udržitelný rozvoj došlo sice na jedné straně naopak k jeho skloňování ve všech nejnemožnějších kombinacích a tím i k jeho vyprázdňování, na druhé straně však za tu dobu došlo k obrovskému obohacení o zkušenosti s uplatňováním principů udržitelného rozvoje v praxi. Víím, že u mnohých kolegů z nevládního sektoru vyvolává omílání tohoto termínu nedůvěru v prázdna slova. Bylo by však velkou chybou nevidět za zatemňující clonou frázi to, co se již podařilo skutečného dosáhnout. Na úrovni celých států není vidět velký pokrok, byť též by bylo možné rozlišit různý pokrok –větší např. ve skandinávských státech, nebo nyní v Německu, snažícím se o přechod na udržitelnou energetiku. Že však udržitelný rozvoj není mrtvé slovo dokazuje např. hnutí místních Agend 21, rozvíjející udržitelný rozvoj na místní úrovni. V mezinárodní asociaci ICLEI-Local Governments for Sustainability už registrují 1220 místních samospráv z více než 70ti zemí, celkem pod tuto iniciativu už patří prostřednictvím těchto místních samospráv více než půl miliardy lidí. V České republice jsme měli sice zpoždění- v roce 2004 se jednalo jen o několik obcí, ale nyní již rozvíjí místní agendu 21 podle určité metodiky a kritérií celkem 68 obcí a dalších 89 je těch, které mají zájem (občas dokonce nejen obce, ale i mikroregiony a regiony).

Taktéž nevládní organizace, jako jedny z nositelů změn pro 21.století urazily dlouhou cestu získávání zkušeností s udržitelností v praxi a některé se dnes věnují problematice udržitelnosti v tak důležitých a rozličných oblastech, jako je namátkou vzdělávání k udržitelnému rozvoji, obnova venkova, přírodní i historické struktury krajiny a revitalizace obcí či udržitelnější energetika a snižování exhalací CO₂ (iniciativy jako Velká výzva či Energetická (r)evoluce).

Protože je zatím státní sektor do značné míry opět paralyzován ideologickým odmítáním některých základních principů udržitelného rozvoje, bude důležité, aby se iniciativy nevládního sektoru sjednotily v koordinaci úsilí o směřování společnosti k udržitelnosti. Jako jednou z možností je vznik sítě organizací, zabývajících se různými aspekty či oblastmi udržitelného rozvoje. To se děje ve více vzniklých sítích – jmenujme např. Zelený kruh či Platformu ekologických organizací, SKOK a další. Dalším stupněm by mělo být vzájemné zkoordinování těchto sítí. Na základě iniciativy STUŽe a několika dalších organizací tak zatím skromně vzniká Platforma udržitelného rozvoje. Síťování a vznik sítí sítí je ostatně světový trend v mnoha oblastech. Spojené úsilí takové sítě by pak mělo daleko větší šanci prosadit, aby se udržitelnost stala kritériem i v naší zemi.

V tomto směru je nyní významná příprava na světovou konferenci OSN Rio+20, konferenci s příznačným názvem “ Budoucnost, kterou chceme “. V mnoha zemích světa a mnoha mezinárodních organizacích proběhla příprava na tuto konferenci, uskutečnily se diskuze a byla připravována doporučení a požadavky. Protože naše státní sféra ani sdělovací prostředky neiniciovaly veřejnou debatu na tato témata, podařilo se v rámci projektu MOSUR uskutečnit alespoň diskuzi některých českých významných společenských skupin, z které vzešla iniciativa pro závěrečný dokument konference Rio+20 - určité náměty a požadavky těchto našich hlavních skupin a taktéž výzva pro českou vládu, aby realizovala závěry z Rio+20. Nedělám si iluze, že jen na základě toho dojde ke změně postoje naší vlády. Je to však dobrá příprava na dobu budoucí, až např. budou jednotlivé závěry konference rozpracovávány na úrovni EU. Pod takovým obou-

stranným tlakem věřím, že dříve či později dojde ke změně. Budoucnost přináší překvapení-a ne vždy jen negativní, jak ukazuje historická zkušenost i naší země. Trend, který byl vytyčen nejprve jen komisí OSN, pak summitem Země v Rio de Janeiro a následnými aktivitami světového společenství, už nebude možné obrátit-ostatně současná ekonomická krize tento trend k udržitelnějšímu typu rozvoje jen posílí.

Možná má předchozí slova zněla příliš optimisticky, avšak je třeba usilovat vskutku o budoucnost, kterou chceme a nenechat se odradit politickými a ideologickými zvraty v České republice, ty byly, jsou a budou velmi pomíjivé.

Děkuji za pozornost, za to že jste přišli a ještě jednou za ocenění.

Gratulace od Mirka Petra z Hradce Králové

Milý a vážený Pavle,

tahle zpráva o Tvém ocenění Cenou Josefa Vavrouška za rok 2011 se ke mně dostala až se zpožděním, neb na slovenských kopcích, které sám důvěrně znáš, jsem byl po několik dní zcela záměrně izolován od světa zpráv a internetu. Bohužel ale i od zprávy, která mě přemile zaskočila. A tak si ji nyní náležitě vychutnávám a prožívám zvláštní pocit uspokojení a naplnění. Ano, došlo i na Tebe. Spravedlnost existuje.

Milý Pavle, jsem tomu velmi rád, že Ti mohu jménem svým i jménem Východočeské pobočky STUŽ z hloubi duše pogratalovat. Je nám ctí, že patříme do jedné stužácké party, že jsme mohli v minulosti s Tebou spolupracovat a že můžeme obdivovat Tvoje přítomné úsilí na ekologickém poli a těšit se na Tvé budoucí aktivity.

Před rokem jsem při obdobné příležitosti napsal Martinovi Říhovi, že udělování cen má dva podstatné významy. Předně slouží jako takový super kafe, který má oceněného udržet v jeho nasazení a dodat mu energii. Pak to bývá taková slavnostní svíčka, která se zapálí na završené celoživotní pyramidě oceněného. Nic z toho pro Martina neplatilo. A stejné je to i s Tebou. Při Tvé skromnosti je mi jasné, že ono super kafe nepotřebuješ. Tvá motivace, Tvá vnitřní síla pramení z Tvé vzácné osobnosti. A pokud jde o tu završenou celoživotní pyramidu, tak doufám a věřím, že tomu tak ještě dlouho dlouho nebude.

Další úspěchy v Tvém poslání a radost z Tvé práce Ti přeje

Mirek Petr – Východočeská pob. STUŽ

2.5.2 Laureát Martin Bursík

Laudatio na Martina Bursíka

(přednesl Pavel Klimeš)

Profesor biogeografie Přírodovědecké fakulty University Karlovy Radovan Hendrych si v roce 1983 vyhlédl skupinku horlivě diskutujících studentů před svým kabinetem a ostře je osočil z výtržností. Všichni kolem věděli, že nemá pravdu, ale nikdo si netroufl jednomu z nejtvrdějších komunistů na fakultě oponovat. Jenom Martin Bursík se po chvíli před něho postavil a slušně řekl: „Pane profesore, my jsme tu nic špatného nedělali“. Už nesoudružské oslovení vedoucího katedry způsobilo výbuch rozhněvaného muže a ještě na chodbě zazněly výhrůžky o vyloučení ze studia byt' v posledním ročníku. Co se dělo za dveřmi Hendrychovy pracovny nevíme, ale vzhledem k eskalaci případu si Martin nejspíš řekl svoje. Jistě si vzpomněl na svou maminku, kterou po únoru 1948 vyloučili těsně před státnicemi z filozofické fakulty. Vše skončilo před jakousi fakultní trestní komisí, které předsedal právě soudruh Hendrych. Obrátním jednáním Martin získal na svou stranu zbylé členy komise a díky tomu po půl roce dokončil obor ochrana životního prostředí. A tak je to s Martinem Bursíkem dodnes. Je-li přesvědčen o své pravdě, nese kůži na trh a neváhá se postavit i proti většinovému nebo líbivému názoru. Pevné zásady mu vtiskli nejen oba vzdělaní rodiče, ale i život ve skautském oddíle a fair play v kolektivních sportech.

Několik let praktické hydrologie využil k poznání výzkumu i problémů se znečištěním prostředí. Brzy pochopil, že bez politické vůle s problémy nejde pohnout. V osmdesátých letech se zapojil do Hnutí za

občanskou svobodu, odkud vedla cesta na demonstrace za lidská práva. Brzy získal první kontakty s odborníky a osobnostmi z ochrany životního prostředí, třeba s Josefem Vavrouškem, Ivanem Dejmallem či Bedřichem Moldanem. Není náhodou, že právě 17. listopadu 1989 organizoval odbornou konferenci za účasti ekologů i z několika západních zemí. Hned se zapojil do Občanského fóra a k vědě se již nevrátil. Nejen ze školy byl jazykově připravený komunikovat s novými partnery v demokratickém světě, mnohé zkušenosti si odnesl ze stáže u senátora amerického kongresu za stát Washington. Jako kooptovaný a potom zvolený poslanec České národní rady byl u zrodu první ekologické legislativy, zasloužil se o zákon o ochraně přírody schválený v roce 1992.

Tehdy zažil neopakovatelnou situaci, kdy se zákonodárci s exekutivou s dvouletým mandátem dokázali dohodnout a přispěli k mnohým nápravám zničeného životního prostředí. Pomohli k odsíření tepelných elektráren, Krkonošský národní park se dostal pryč ze seznamu deseti nejohroženějších národních parků světa, nechybělo mnoho a byla zastavena výstavba jaderné elektrárny Temelín. Martin Bursík energii z jaderných reaktorů kvůli bezpečnosti a ukládání radioaktivního odpadu odmítal už v osmdesátých letech. A za svým názorem pevně stojí i v době, kdy podstatná část naší veřejnosti, přestože zažila už dvě smrtelné havárie elektráren, za jadernou energii stojí. Stejně razantně se postavil proti těžbě uhlí v nových lokalitách a zase i přes odpor řady místních lidí, kteří dávají přednost krátkodobému zájmu před zachováním krajiny a domovů, v kterých se narodili. Martin se nejspíš nikdy nepřivázal k ohroženému stromu nebo kostelu v Libkovicích. Přestože aktivisty respektuje a jak dokázal často i podporuje, za přírodu, krajinu, životní prostředí a lidská práva bojuje jinak. Setkává se s lidmi a hledá u nich podporu, studuje vědecká i komerční data, chodí na schůze a trpělivě přesvědčuje lidi, že ochrana modré planety stojí za naše úsilí. Proto je přes dvacet let aktivní v politice. Proto se již tolikrát utkal s lidmi opačného názoru a vyslechl od nich mnoho urážek i výhrůžek. Proto v roce 2005 uchopil Stranu zelených a pomohl jí k nebývalému úspěchu. Stranu zelených vyvedl z levicového sevření do středu politického spektra a oslovil zatím nejvíce ekologicky smýšlejících lidí. Mnozí jste z blízka viděli tehdejší Martinovo nasazení, kdy byl aktivním a vždy připraveným místopředsedou vlády, úspěšným ministrem životního prostředí, rovnocenným partnerem v ekologii zdatných kolegů ze zemí Evropské unie i Spojených států a navíc dlouho odolával obrovskému tlaku na rozbití koalice metodou destrukce Strany zelených.

S odstupem tří let si myslím, že tehdy obstál. Naučil koaliční partnery nová slova jako obnovitelný zdroj energie, dlouhodobě udržitelný rozvoj, nepřekročitelné limity těžby, tolerance k ekologickým názorům našich evropských sousedů. Některé ekoskeptiky dokonce přesvědčil, že obnovitelné zdroje energie jsou přínosem a velkou možností pro inovaci a ekonomiku. Díky jeho energetické politice mají mnozí zemědělci důvod hospodařit, nekvalitní dřevo a sláma už není bezcenným odpadem, vodní, větrné i solární elektrárny získaly podporu, i když fotovoltaická lobby nakonec prosadila vyřazení regulačních částí zákona. V kontrastu s tím Martin Bursík poctivě dojednal prodej imisních povolenek Japoncům a je naše škoda, že nemohl celý projekt Zelená úsporám sám dokončit. I přesto svou práci pomohl v době krize udržet zaměstnání tisícům lidí, ušetřit za energie i sociálně slabším lidem a v neposlední řadě snížit emise oxidu uhličitého. Viděli jsme, jak jeho nástupci naložili s druhým kolem prodeje imisních povolenek. I proto byl nejfundovanějším ministrem životního prostředí, kterého jsme měli. A to nejen z titulu předního odborníka v oboru ochrany klimatu a obnovitelných zdrojů energie. Úřad vedl s jasnou koncepcí, zabýval se dlouhodobou vizí hlavních témat, dobře komunikoval především s ministry zemí, kde jsou otázky životního prostředí v popředí zájmu. Hodně času strávil jednáním i poznáním konkrétních míst a problémů s ministrem životního prostředí švédského království Andreasem Carlgrenem. Viděl, že v jeho zemi je ochrana přírody součástí základních hodnot, krále ani premiéra by vůbec nenapadlo zasahovat do správy národních parků, tepelná čerpadla v novostavbách jsou úplnou samozřejmostí a čtvrtina vozidel využívá alternativní paliva. Až Martin Bursík otevřel Ministerstvo životního prostředí lidem z nevládních organizací. Mezi nimi hledal odborníky pro jednotlivé úřady, fundované partnery pro diskuzi, podpořil jejich aktivity od Šumavy po Beskydy.

Hned po nástupu do své druhé mise na MŽP řešil největší katastrofu, která po roce 1989 zasáhla české lesy. Vichřice Kyrill v lednu 2007 rozvrátila tisíce hektarů porostů a především na Šumavě se musel

rozhodnout, jestli nejcennější zóny národního parku ponechá přirozenému vývoji nebo připustí sklizeň jako v rozbahněném kukuřičném poli. Odvážně přiznal v první zóně smrkovým monokulturám právo se nechat povalit vichřicí a následně sežrat kůrovcem. Rozhodl se pro přeměnu části Šumavy na opravdovou divočinu, i když věděl, že téma bude zneužité v politickém boji. Navíc se postavil proti narušení v České republice snad nejpestřejšího klimaxového, tedy vývojově dospělého lesního komplexu stavbou lanovky na hraniční kopec Hochficht. Martin je jistě zdatnějším lyžařem, než kdy byl současný pan prezident, přesto ví, že rozvoj lyžařských areálů nemůže proběhnout na úkor nejcennějších kousků přírody, které nám zbyly. Na rozdíl od svého mnoholetého oponenta se dobře poučil třeba z chyby na Lysé hoře v Krkonoších, kde provozovatelé lyžařského areálu v devadesátých letech politicky protlačili lanovku do první zóny národního parku a nyní chtějí opět s nekompetentními politiky v zádech změnit dohodnutá pravidla. Přitom v ochranném pásmu i třetí zóně národních parků jako ministr podpořil udržitelný rozvoj regionů s podporou života místních lidí, turistů a sportovců.

Při neoficiální horolezecké výpravě se Martin Bursík v březnu 1988 poprvé dostal do Himaláje. Jako první Čechoslovák se v sedle Lho la symbolicky dotkl severní stěny Mount Everestu, dole v údolí potkal Edmunda Hillaryho a cestou desítky svobodně cestujících mladých lidí z celého světa. Do Tibetu se vypravil, aby poznal hory svých snů a nakonec potkal především Tibeťany zkoušené mnohem větším útlakem komunistické Číny, než jsme si v tehdy nesvobodné východní Evropě mohli představit. Ve Lhase viděl jen pár dní po potlačení nepokojů při výročí okupace Tibetu hořet domy, kulometná hnízda na hlavních ulicích, vojáky a agenty policie v posledních zachovaných kláštřích, otročící lidi na stavbách i mrtvé děti unášené říčním proudem. Ale viděl také odhodlané Tibeťany, kteří s nepoznanou uctivostí od Martina přijímali obrázek jeho Svátosti Dalajlámy a přikládali si jej v pokoře a s nadějí k obličejí. Odtud vzešlo jeho předsevzetí pomáhat utiskovanému národu, a když se po dvaceti letech s Dalajlámou poprvé sešel při soukromé audienci, mohl s ním zasvěceně o Tibetu promluvit. Stejně tak cítil morální právo mluvit na protibetských demonstracích před čínskou ambasádou, pozvat Dalajlámou na půdu českého parlamentu a adoptovat si na dálku tibetskou dívčenko. Lidská práva jsou jeho stejnou prioritou, jako ochrana životního prostředí. I díky Martinovi víme, že jedno bez druhého se neobejde.

Na závěr přidám ještě jednu vzpomínku. V březnu 1995 mi zavolal fotograf Pavel Štecha, že se v Západních Tatrách ztratil jeho kamarád Josef Vavroušek, jestli se s ním nevypravím po něm pátrat. Za pár minut volal Martin Bursík se stejnou výzvou. Tak jsem je oba seznámil a ještě s Kristiánem Sudou jsme druhý den ráno dojeli na Slovensko. Prošli jsme několik dolin i kus hlavního hřebene Roháčů, potkali profesionální záchranáře, horolezce, skauty, aktivisty z nevládních organizací. Třetí den jsme stáli v dolině Parichvostu a bylo jasné, že nejen Pavel Štecha a Martin Bursík přišli o blízkého přítele. Aniž by věděli, kde Josef Vavroušek s dcerou Petrou zůstali, právě tady se s nimi rozloučili. Za pár dní jen kousek od toho místa záchranáři pod lavinou našli jejich těla. Trvalo ještě řadu let, než Martin Bursík dorostl do hlavního představitele českých ochránců životního prostředí. Možná to tehdy v dolině Parichvostu příteli Josefovi slíbil.

Poděkování Martina Bursíka

Dobré odpoledne, dobrý večer,

nejprve bych chtěl vyjádřit velkou radost, že mi cenu předává právě Eva Vavrušková. Eva je pro mě mostem k Josefovi a živou nositelkou hodnot, které Josef Vavroušek ve svém, bohužel velmi krátkém, životě prosazoval. Evo, děkuji a moc mě to těší.

Chtěl bych moc poděkovat za cenu, velmi si jí vážím. Je to pro mě nejenom ocenění, cenu vnímám především jako obrovský závazek pro další práci a vystupňování úsilí za ochranu životního prostředí, přírody, krajiny, toho, co dělám celý život a do jeho konce budu dělat. Pozorně jsem poslouchal jména všech laureátů, hodně jich znám. Tedy, pardon, jména všech nominovaných. Já bych si vlastně freudovsky přál, aby byli také laureáty, možná proto jsem to řekl. Ono to asi nejde, vy zřejmě máte limit a můžete dávat ceny jen omezeně. Všem bych to přál, ale všiml jsem si jedné věci, že mezi „laureáty“ byli čtyři lidé, kteří se zaslouhují o Šumavu. Chrobák z Hnutí Duha (Jaromír Bláha, kdo ho nezná), Josef Fanta, Vladimír Just, Jakub Hruška.

Říkal jsem si, to není jen tak. Když jedno téma vygeneruje čtyři nominované pro cenu, něco to znamená. V tématu Národního parku Šumava, v přístupu k němu ze strany státních institucí, skutečnosti, že organizace, která je podřízená MŽP, je schopná poslat policisty na lidi, kteří chrání unikátní ekosystém na Šumavě, a je to vlastně tolerováno ze strany vedení ministerstva... Nikdy jsem si nedovedl představit, že bychom se do takové situace dostali. Záběry ze Šumavy si troufám nazvat návrat totality do naší rodící se demokracie. Mám z toho velkou starost, proto jsem vždy považoval za důležité vyzdvihnout práci těchto čtyř lidí, i když v tuhle chvíli laureáty nejsou, věřím, že budou napřesrok.

Co říci k ceně? Pro mě hodnoty, které Josef Vavroušek formuloval ještě před listopadem 1989 a pak byl nejsilnější autoritou, která to pojmenovávala, jsou hodnoty, které jsou stále nosné, ne-li ještě více. Zdá se mi, a Pavel Šremer to také naznačil, že se nějakým kruhem vracíme do období krátce po listopadu 1989. Že zdaleka není zřejmé, že hodnoty, které jsme tehdy formulovali (a je známo, že celá komunita environmentalistů-ekologů byla připravena na změnu), jsou naplněny. Státní politika životního prostředí na federální úrovni byla jednou z prvních formulovaných. Lidé, kteří kolem toho byli, věděli, co chtějí. Josef Vavroušek vždy říkal, že je to závod s časem, musíme toho prosadit co nejvíce, než-li různé lobby, korporace a ekonomické zájmy se zformují. Pak už to bude daleko těžší. Teď jsme v situaci, kdy se už zformovaly, mají sílu a takový vliv na politiku a dění v naší zemi, že vlastně trvalé hodnoty rozvoje, skromnosti, ideály humanismu, jsou v pozadí a převažuje sobectví, egoismus, síla kapitálu, naivní hloupé přesvědčení o tom, jak trh všechno vyřeší. Je to memento pro všechny z nás, kteří rozumíme tomu, co se děje, a pracujeme v té oblasti, abychom nerezignovali, nevzdali to, ale naopak, abychom byli přesvědčení, že to, co děláme, je správné, a že jde opět o čas, že ztrácíme čas, dějí se kolem nás nevratné změny, abychom usilovně pracovali na změně přístupu k životnímu prostředí. Pro mě je v té ceně velmi silná symbolika, silná motivace pro práci do budoucnosti, moc za to děkuji.

Rád bych ve finále dal takový podnět, brouka do hlavy. Jste tady lidé, kteří cítíte pro životní prostředí. Součástí ocenění je také finanční odměna, tu si nechci nechat, to by mě ani nenapadlo. I přes zázemí, které mám doma, a chtěl bych poděkovat Kátě za podporu, jsme nevymysleli, na co by ty peníze měly jít. Tak bych vás rád požádal, abyste přemýšleli o tom, co dobrého, nejlepšího, pro životní prostředí by se z té odměny dalo udělat. Podněty si od vás rád vezmu, a pak s tím naložím. Chtěl bych vyjádřit také velkou radost, že jsme se takhle v ocenění sešli s Pavlem Šremerem, protože ho mám také moc rád a ohromně si ho vážím za to, co za celý život udělal. A vlastně mu moc děkuji za koncipovaný zformulovaný úvodní projev, on to všechno systematicky prošel a nedal prostor k tomu, abych promluvil volněji a neměl starost o to, že jsem na něco zapomněl. Děkuji vám všem.

2.6 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových

Memoriál se konal ve dnech 14.–16. září opět v penzionu Jurica v Liptovském Mikuláši. V sobotu 15. září se jako každoročně skupina přátel vydala k mohyle v dolině Parichvost. Ze STUŽ ČR se zúčastnili Pavel Šremer, Martin Říha a Ondřej Velek s přítelkyní.

2.7 Setkání bývalých pracovníků Federálního výboru pro životní prostředí a jejich přátel ke 20tému výročí jeho rozpuštění

Setkání se uskutečnilo za spolupráce kulturního centra Velvyslanectví USA 1. října od 17. hod. v prostorách kulturního centra Velvyslanectví.

Materiály z akce jsou umístěny na webových stránkách STUŽ

3 Zprávy z poboček

3.1 Východočeská pobočka

3.1.1 Vlastivědné exkurze pořádané východočeskou pobočkou

Proč za přírodou zrovna do Jaroměře?

Skupina více jak dvaceti Hradečáků, milovníků přírody, využila v sobotu 2. června příležitost navštívit v rámci přírodovědné exkurze pořádané Společností pro trvale udržitelný život (STUŽ), východočeskou pobočkou, Stanici pro zraněné a handicapované volně žijící živočichy v Jaroměři a nedalekou ornitologickou lokalitu Josefovské louky. A tady se ihned vnucuje otázka, proč jezdit za přírodou až do Jaroměře. A také, co vlastně spojuje obyvatele krajského města s těmito dvěma místy?

Stanice pro zraněné a handicapované volně žijící živočichy v Jaroměři

Exkurze do zvířecí záchranky si kladla dva základní cíle. Za prvé seznámit zájemce z řad hradeckých občanů s významem a fungováním tohoto často nedoceneného zařízení, které spolu s obdobnou stanicí ve Vrchlabí zřízenou Správou Krkonošského národního parku zajišťuje zdravotní a sociální služby pro volně žijící živočichy v Královéhradeckém kraji, tedy i pro oblast města Hradce Králové.

Druhý cíl exkurze se týkal testu naší ekologické gramotnosti. Nuže, víme, jak se zachovat najdeme-li opuštěná, dezorientovaná či zraněná volně žijící zvířata? Kdy jim pomoci a kdy je naopak nechat jejich osudu? Neboť zdaleka ne vždy je potřebné zasáhnout do jejich života. Velmi důležitá je v této oblasti i prevence: Jak změnit naše chování, aby živočichové okolo nás nebyli vystaveni nebezpečím v důsledku lidské činnosti? Vždyť mnoho zvířat končí pod koly aut, jiní na drátech vysokého napětí, další přiotráveni chemikáliemi, nemálo je zraněno či usmrceno našimi domácími miláčky – psy a kočkami.

Jaroměřská stanice přijímá ročně okolo 400 pacientů. Přes polovinu z nich navrací po vyléčení zpět do přírody. Invalidé zůstávají. Každopádně návštěva stojí za to. Můžete tu spatřit roztodivná zvířátka. Polární lišku bez domova, dravce bez křídel, čápa bez prstů, ale také mluvícího krkavci či emancipovanou vránu, která si zasedla na ženy. Že by to byl právě tenhle důvod pro odsouzení k věčné izolaci?

Stanice svou nezastupitelnou činnost zajišťuje převážně prací dobrovolníků. Jim, stejně jako jejich sponzorům, patří obdiv a poděkování. Vždyť splácí dluh za nás za všechny. Totiž za společnost, která ukrajuje přírodě kousek po kousku z toho společného, co tu bylo dáno všem. Dvounohým, čtyřnohým, plazivým i ploutvým. Další informace na www.jarojaromer.cz.

Ornitologická lokalita Josefovské louky

Josefovské louky představují místo, kde se buduje v Česku zcela ojedinělý projekt – ornitologický park. Systematicky se zde vytváří vhodné prostředí pro hnízdění tažného ptactva: budování hnízdních kontejnerů a jezírek nebo instalace hnízdních podložek a ptačích budek. Především jde ale o využití důmyslného, sto let starého zavlažovacího systému. Již teď tu stoupl počet zaznamenaných druhů opeřenců za pět let ze sedmdesáti na sto padesát. Z těch vzácnějších jmenujme pochopa rákosního, chřástala kropenatého, vodouše rudonohého nebo krasavce mezi našimi ptáky, ledňáčka říčního.

Pro hradecké občany je jistě rovněž velmi zajímavé poznat podmínky hnízdění a shromažďování tažných ptáků, se kterými se ve svém městě setkávají především v jarní a podzimní periodě, kdy jsou jednotlivé druhy předmětem pozorování z hradeckých mostů a nábřeží.

A jelikož je lokalita přírodovědně pozoruhodná i po stránce další fauny a flóry, provázeli exkurzi kromě ornitologů Ivana Tláskala a správce parku Míli Hromádky také odborníci na broučky a kytičky, entomolog Miroslav Mikát z Muzea východních Čech a botanik Michal Ducháček z Národního muzea. A co tak zajímavého objevili? Bylo toho požehnaně.

Ze zástupců hmyzí říše vyberme vážku motýlici lesklou, modráška tmavohnědého a „mosazného“ střevlíka Ullrichova či impozantní královnu pačmeláka cizopasného přistiženou mezi šalvějemi na slínových stránkách.

Z množství identifikovaných trav a květin bychom neměli zapomenout zmínit vzácný ptačinec bahenní a nepřehlédnutelnou žluťuchu lesklou, na sušších pláních bývalého tankodromu pak stříbřitou latu smělky jehlancovité a ohrožený kozinec vičencovitý.

Další informace naleznete na www.josefovskelouky.cz

Nevšední zážitek z hradecké přírody

Ruku na srdce, prožít něco nevšedního v jakoby všedním prostředí, kupříkladu okolo novohradeckých rybníků, je lákavé pro řadu Hradečáků. Potvrdila to i hojná účast na květnové přírodovědné exkurzi.

A jak se s těmito nevšedními zážitky potkat? Věřte, že není potřeba obracet se na žádnou adventure agenturu nebo spoléhat na kdovíjaké podpůrné prostředky. Ne, nic takového. Stačí se jen připojit ke skupině přírodovědných nadšenců a pokusit se naladit na stejnou notu. Další už zařídí odborní průvodci, RNDr. Věra Samková, Ph.D., botanička, a Miroslav Mikát, entomolog, oba z Muzea východních Čech, a ornitolog MUDr. Jiří Zajíc. Právě oni ovládají to umění proměnit všední na nevšední.

Tak se z jakéhosi brouka vyklube tesařík dubový či zlatohlávek tmavý, z motýla třeba žlutásek řešetlakový nebo modrásek jehlicový. Z jakoby obyčejné trávy vystoupí medyněk vlnatý, či ostřice pobřežní a Hartmanova nebo třeba už opravdová kytička, bíle kvetoucí kozlík dvoudomý. A ve stínu právě přelétnuvšího nad vámi rozpoznáte rákosníka zpěvného a obecného či datla černého.

K nejvzácnějším a nejzajímavějším objevům však patřily z kytiček svízel Wirtgenův a žlutucha lesklá, a samozřejmě orchidej prstnatec májový. Z říše hmyzu pak jednoznačně štíhlý brouk vyzbrojený oranžovým štítem - stehenač *Oedemera croceicollis* a mezi opeřenci získal primát zatoulaný čáp černý.

Neplánovaným vyvrcholením přírodovědné exkurze s názvem Odpoledne v hradecké přírodě, kterou pro veřejnost každoročně organizuje Východočeská pobočka Společnosti pro trvale udržitelný život, byla záchrana vyděšených káčátek z výpusti rybníka Roudnička. Vlastně se jednalo o ukázkou té správné angažovanosti a citlivosti vůči malým a zranitelným tvorečkům.

Prožít něco nevšedního v jakoby všední příměstské přírodě není jen o jednom příjemném odpoledni. Je to také o poznání a o vytváření si vztahu k místu a k prostředí, které nás obklopuje. A k různé té běhavé, plazivé a polétavé havěti a k bylinám, pro které je domovem.

Mirek Petr

STUŽ, východočeská pobočka

3.2 Českolipská pobočka

Evropské peníze na (ne)zlepšení životního prostředí

V polovině srpna, uprostřed dovolených a letního poklidu (lze-li ovšem v posledních rocích o něčem takovém vůbec mluvit) náhle zvoní telefon. Ozve se rozčilený ženský hlas, ale slyším v něm i slzy, jen s obtížemi potlačované. Po první větě je zřejmé, že to není klientka. Ptá se totiž, zda je opravdu možno kácet stromy i uprostřed vegetačního období. Tuším, co se asi děje, až do mého bytu zní skrze telefon řev motorové pily. Kolikrát už jsem jako veřejně profláklý „stužák“ zažíval při podobném telefonátu pocit děja vécu? Kéž by šlo o pouhou iluzi, jak je ten jev definován!

Dozvídám se, že právě odchází parčík v nedaleké obci, včetně několika krásných a zdravých douglasek a dalších hodnotných jehličnanů, vysázených zřejmě při okrašlovacích akcích někdy v padesátých letech. Když zvážíme, že douglasky se běžně dožívají i několik set let, šlo i o stromy perspektivní, které měly větší životní dobu ještě před sebou.

Městečko získalo dvaapůlmilionovou dotaci z operačního programu životní prostředí na projekt „Revitalizace návěsního prostoru obce ...“ Dodatečně si na elektronické úřední desce obecního úřadu informace ověřuji, navíc se ještě dočtu, že smlouvu na realizaci projektu odsouhlasilo 9 z deseti zastupitelů, našel se pouze jediný, přesně ji řečeno jediná, která měla odvahu zdvihnout ruku proti.

Nešťastnou tazatelku musím zklamat. Prováděcí vyhláška k zákonu sice v §8, odst. 5 uvádí, že kácení dřevin se provádí *zpravidla* v období jejich vegetačního klidu, což je však formulace dostatečně gumová na to, aby káceči v podstatě v ničem nebránila. A navíc sám zákon říká, že povolení není třeba, kácí-li se kvůli obnově porostů. A pod to se „revitalizace“ (ano, i tak lze nazvat kácení zdravých, perspektivních a esteticky hodnotných stromů!) bez problémů schová. S pocitem trpkosti vzpomínám, jak jsme se po roce 1989 navzájem ujišťovali, že již nikdy nedopustíme, aby šikovně vymyšlené výjimky ve formálně nikoliv tak špatných právních normách účinnou ochranu přírody a krajiny, kterou měly zajišťovat, ve skutečnosti neznemožnily, kdykoliv se ta ochrana nehodila do krámu.

A hodila se tehdy jen málokdy. Budovalo se, a to musely všechny ohledy stranou. I dnes musí při budování všechny ohledy stranou. Včetně ohledů právních, zvláště, když to budování dnes navíc leckomu přináší zisky, o kterých by si v zemích s větší úctou k právu a morálce mohl nechat jen zdát. Pak se divme, pak se rozčilujeme, že ochránci přírody vyhrávají řadu soudních sporů!

A tak v tom městečku utratí dva a čtvrt miliónu z evropských a čtvrt miliónu z obecních peněz, aby se jedny stromy pokácely a jiné na jejich místa vysadily. Ekologický či estetický zisk? Venkoncem žádný. Jediný, kdo něco (peníze) získá, bude firma realizující projekt. Někdy mám pocit, že je to leckdy hlavní důvod, proč se takové projekty vůbec píší. Skoro jako vtíp (ale smutný) pak vyznívá informace, že firma, která má krásný park přeměnit na – krásný park, se jinak zabývá také „rekultivací starých skládek odpadů“ a „výstavbou nových skládek odpadů.“

My ostatní nejenže nic nezískáme, my naopak proděláme, protože pochopitelně do evropských fondů přispívá i náš stát z našich daní. A proděláme ještě přinejmenším dalším způsobem. Ty peníze budou chybět někde, kde by možná byly daleko více potřeba.

Bohužel, tento smutný příběh zdaleka není ojedinělý. Vždyť nakonec na úroveň hospodaření s evropskými fondy ukazují skandály, o nichž se dnes a denně dozvídáme z médií, včetně toho, kolik z projektů již bylo prověřováno i zrušeno, kolik odpovědných pracovníků je stíháno orgány činnými v trestním řízení a v kolika případech bylo čerpání z evropských fondů vůbec pozastaveno. Ale zdá se, že ponaučení si z toho nikdo moc nebere. Jak dlouho ještě může tahle do krajnosti napínaná struna vydržet a neprasknout?

PhDr. Miroslav Hudec, předseda českolipské pobočky STUŽ

4 Platforma udržitelného rozvoje

Materiály, které byly do doby přípravy tohoto Zpravodaje vypracovány v rámci Platformy UR

4.1 Principy a kritéria závazná při přípravě operačních programů a následně při přípravě a posuzování vhodnosti projektů pro operační programy programovacího období 2014–2020 (pracovní verze návrhu pro Platformu udržitelného rozvoje)

Operační programy a projekty přispívající k jejich realizaci mají naplňovat směřování Evropské unie, vytyčené základními strategiemi EU, jako je strategie Evropa 2020 s jejími stěžejními iniciativami a Obnovená strategie udržitelného rozvoje EU. Protože tyto strategie vytyčují požadavek, aby členské státy EU se vyvíjely směrem k dlouhodobě udržitelnému rozvoji, je třeba posuzovat operační programy a projekty do nich přihlášené, které při realizaci budou ovlivňovat rozvoj společnosti a kvalitu života všech občanů, z hlediska principů a kritérií udržitelného rozvoje.

Vhodným nástrojem může být *kontrolní seznam principů a kritérií*, připravený z principů obsažených v Agendě 21 OSN (1992), Obnovené strategii udržitelného rozvoje EU (2006), podle kritérií slovenské Národní strategie trvale udržitelného rozvoje (2001) a českého návrhu strategie udržitelného rozvoje (návrhu z r. 2002) a otázek, používaných při hodnocení udržitelnosti návrhů ve Velké Británii, které byly zformulovány s důrazem na srozumitelnost, jasné a přehledné definování a zvláště na jejich vhodnost pro rozvojové projekty, dokumenty a rozhodování různého charakteru. Podle britského přístupu se při vlastním posuzování postupuje tak, že principy jsou závazné vždy, zatímco příslušný soubor kritérií, daných formou otázek, může být do jisté míry upraven či doplněn, a uplatní se samozřejmě jen ta kritéria, která jsou pro daný případ relevantní (uveden je pro ilustraci výběr ze základních principů s příslušnými kritérii). Tam, kde je to adekvátní, jsou k jednotlivým kritériím přiřazeny i indikátory, které napomáhají k rozhodnutí, zda je návrhem příslušné kritérium plněno. Jsou odvozeny jak z mezinárodních, tak národních sad indikátorů.

První princip – respektování relevantních aspektů udržitelnosti včetně potřeb budoucích generací.

Příklady kritérií:

- Nejsou některá rozhodnutí formulovaná pod tlakem současných potřeb bez důsledného posouzení? Nedojde tím k omezení možností rozvoje společnosti v budoucnosti?
- Jsou zabezpečena při každé činnosti taková opatření, která přispějí k tomu, že se v budoucnu zkvalitní využití území alepší se kvalita života? (ukazatel: podíl municipalit, zapojených do programu Místní agenda 21; pokrytí území schválenou územně plánovací dokumentací)
- Uchovávají se a zkvalitňují možnosti volby pro budoucí generace? (ukazatel: celková výše příjmů na 1 obyvatele a dluhová služba; ukazatel struktury vzdělanosti)
- Dodržuje se ve všech navrhovaných činnostech a plánovaných rozhodnutích princip předběžné opatrnosti (preventivní opatrnosti a předvídavosti), pokud existuje objektivní vědecká nejistota, s cílem zabránit případnému poškození lidského zdraví nebo životního prostředí? Jsou zvažována rizika a podnikány preventivní kroky k jejich eliminaci nebo minimalizaci?(ukazatel: finanční náklady na ochranu proti přírodním a antropogenním nebezpečím, měření efektivity vynaložených prostředků)

Druhý princip – respektování postojů hlavních skupin společnosti při uplatňování svobody a rovnoprávnosti (solidarity mezigenerační, vnitrogenerační a meziregionální)

Příklady kritérií:

- Vytváří návrh podmínky pro zabezpečení národnostní, rasové a jiné rovnosti?
- Podporuje návrh uplatňování principu solidarity mezi generacemi a v rámci generací, a též mezi regiony? Umožňuje podílet se nejen na výhodách (například na prosperitě), ale i na problémech a břemenech (například rozvoj méně vyspělých regionů, pomoc dlouhodobě nezaměstnaným, pomoc mladým při začleňování se do pracovního poměru, pomoc mladým rodinám, pomoc dětem ze sociálně málo podnětného prostředí a podobně)? Ukazatel: přístup veřejnosti k veřejné dopravě (včetně kvality a četnosti dopravy) a k veřejným systémům třídění odpadů; podíl populace, žijící v energetické chudobě
- Podporuje návrh vytváření podmínek pro dodržování uplatňování lidských práv ve všech oblastech?
- Podporuje návrh garantování základních svobod?
- Podporuje návrh uplatňování mírových a konsensuálních metod řízení a nepoužívání jakýchkoliv forem násilí?
- Podporuje návrh zabezpečení rovnosti příležitostí na vzdělávání, práci, zdravotní péči atd., rovnost mezi občany, rovnost mezi pohlavími, rovnost mezi generacemi, rovnost podmínek i pro zranitelné skupiny a podobně? (ukazatel: míra zaměstnanosti-rozdělení podle pohlaví, věku, skupin obyvatel)
- Podporuje návrh vzájemnou pomoc a spoluzodpovědnost mezi důležitými společenskými skupinami a mezi občany?

- Posiluje sociální dialog, sociální odpovědnost podniků a partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem, a podporuje tak spolupráci a společnou odpovědnost v zájmu dosažení udržitelné výroby a spotřeby?

Třetí princip – podpora spoluodpovědnosti občanů za rozvoj společnosti a sociálních aspektů udržitelnosti.

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh budování trvale udržitelných komunit?
- Podporuje návrh (a přispívá k prosazení) uplatňování transparentnosti, přístupu k informacím, participaci veřejnosti na rozhodovacích procesech a právo na spravedlnost ve všech sférách a na všech úrovních?
- Podporuje návrh dosažení sociálního pokroku zohledňujícího potřeby každého občana, komunit, hlavních skupin společnosti, regionů až po globální úroveň?
- Podporuje návrh občanskou angažovanost při tvorbě a naplňování cílů udržitelného rozvoje; umožňuje účast místních obyvatel na rozhodování, posiluje místní kontrolu, regionální kontrolu, kontrolu na národní úrovni a podobně?
- Podporuje návrh vzdělávání a informovanost veřejnosti o udržitelném rozvoji? (ukazatel: počet vzdělávacích/informačních akcí)?
- Napomáhá Informovat občany o jejich vlivu na životní prostředí a možnostech, které jim dovolují rozhodnout se ve prospěch větší udržitelnosti?
- Bude mít návrh dopad na zdraví, pohodu (wellbeing) nebo zmírnění zdravotní nerovnosti mezi jednotlivými skupinami obyvatel a mezi regiony?
- Bude mít návrh pozitivně vliv na zvýšení bezpečnosti práce nebo ovlivní pozitivně snížení pravděpodobnosti nehod (pracovních, příp. dopravních) v komunitě?
- Ovlivní návrh pozitivně snížení četnosti trestných činů nebo jejich prevenci?
- Bude návrh ovlivňovat úroveň vzdělání? (ukazatel: počty zapsaných do různých úrovní vzdělávání, na školení a dalších vzdělávacích akcí)
- Ovlivní návrh, podporu soudružnosti společnosti nebo jinými způsoby ovlivnění kvalitu života v místní komunitě zajištěním zařízení, dovedností nebo služeb apod. ?
- Přispěje k zabezpečení optimálního rozvoje lidských zdrojů (ve všech životu prospěšných oblastech)?

Čtvrtý princip – podpora udržitelnějších technologií

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh udržení a rozvíjení vysoké technologické úrovně a know-how? (ukazatel: trend vývoje zelených patentů)?
- Podporuje návrh tradiční aktivity s citlivým využitím adekvátních moderních technologií?
- Podporuje návrh sledování, uplatnění, výzkum a vývoj nových udržitelnějších technologií? (ukazatel: počet podpořených výzkumů, vývoje a realizací; Příspěvek podporované inovace na snížení emisí skleníkových plynů)?
- Podporuje návrh uplatnění technologií na úrovni nejlepších dostupných technik (BAT)?
- Podporuje návrh uzavřené cykly výroby a spotřeby? (ukazatel: počet podpořených uzavřených cyklů)?
- Přispívá návrh k vytvoření/zachování optimálních látkově-energetických cyklů? (ukazatel: Efekty inovací na materiálovou a energetickou efektivitu - indikátor Eurostatu)?
- Povede návrh k minimalizaci surovinových a energetických vstupů? (ukazatel: změny v obratu inovací v sektoru energetické efektivity, obnovitelných zdrojů energie a veřejné dopravy – indikátor Eurostatu Efekty inovací na materiálovou a energetickou efektivitu)?
- Přispěje návrh k redukci množství výstupů a minimalizaci ztrát?

Pátý princip – respektování kulturních potřeb, vzdělávání a výchovy

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh upřednostnění rozvoje na základě vnitřního rozvojového potenciálu namísto mechanicky importovaného rozvoje?
- Podporuje návrh zachování pozitivních hodnot krajinné, sociální a kulturní identity?
- Podporuje návrh místní kolorit, lidovou kulturu, duchovní atmosféru? (ukazatel: množství finančních prostředků, plánovaných v návrhu na lidovou kulturu a tradice)
- Podporuje návrh oživení spontánních forem pomoci (např. dobrovolnictví, resp. svépomoci)? (ukazatel: počet aktivit plánovaných projektem k takovým formám pomoci)
- Podporuje návrh vzdělávání a výchovu k udržitelnému rozvoji? (Je třeba vždy zohlednit zaměření návrhu, ale každá koncepce by měla mít mezi opatřeními i vzdělávání a výchovu - například v energetické politice České republiky by mělo jít o podporu vzdělávání a výchovy k úsporám energie, využívání obnovitelných zdrojů a podobně). (Ukazatel: podíl finančních prostředků, plánovaných v návrhu na vzdělávání a výchovu k udržitelnému rozvoji)

Šestý princip – respektování zásad udržitelnosti při dosahování vysoké a stabilní úrovně kvalitativního hospodářského rozvoje a zaměstnanosti

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh udržení vysoké a stabilní úrovně kvalitativního hospodářského rozvoje a zaměstnanosti bez nepříznivých vlivů na životní a sociální prostředí? (ukazatelé: Gini index, objem plánovaných prostředků na informační a zelené technologie;)
- Podporuje návrh rozvoj informační společnosti a využívání informačních technologií?
- Podporuje návrh uplatňování takových nástrojů, které motivují k environmentálnímu chování výrobců a spotřebitelů?(Ukazatelé: podíl výroby environmentálních výrobků a služeb, včetně veřejné dopravy; počet pracovních míst, vytvořených v podporovaných malých a středních podnicích v sektoru environmentálních výrobků a služeb; poměr veřejného zeleného/společensky odpovědného/udržitelného nakupování z celkového nakupování)
- Podporuje návrh rozvoj potenciálu pracovních sil s ohledem na trvale vysokou úroveň zaměstnanosti a boj proti vylučování z trhu práce?
- Podporuje návrh využívání uzavřených cyklů výroby a spotřeby? (ukazatel: počet podpořených uzavřených cyklů)
- Podporuje návrh zachování optimálních materiálově-energetických cyklů? (ukazatelé: energetická intenzita hospodářství, materiálová produktivita; materiálová a energetická efektivita)
- Podporuje návrh minimalizování spotřeby surovinově-energetických zdrojů a vzniku odpadů? (ukazatelé: energetické účinnosti, materiálové náročnosti)
- Podporuje návrh nástroje environmentální ekonomiky, nebo je zavádí? (ukazatel: počet užitých či zavedených nástrojů, se zvláštním zřetelem na ekonomické hodnocení ekosystémů a jejich služeb, tj. přírodního kapitálu/aktiv)
- Podporuje návrh efektivní rozmístění výroby? (ukazatele: indikátor využití zdrojů Friends of the Earth-používané půdy, materiály a vodní a uhlíkové stopa)
- Podporuje návrh rozvoj místní ekonomiky (podpora vytváření pracovních příležitostí přímo v obci na základě místních podmínek, například podpora vhodných forem samozásobování, využívání obnovitelných zdrojů a podobně)?(ukazatelé: podíl pracovníků pracujících v místě; podíl energie z místních obnovitelných zdrojů)
- Podporuje návrh rozvoj veřejné dopravy? (ukazatel: Počet cest, uskutečněných veřejnou silniční a železniční dopravou podíl železnice na nákladové dopravě)
- Bude mít návrh významný vliv na konkurenceschopnost?(ukazatel: produktivita práce)
- Bude mít návrh vliv na malé a střední podnikání? (počet vzniklých/podpořených malých podniků, plánovaných návrhem)

- Přinese návrh příjmy nebo úspory pro stát? (ukazatel: finanční hodnoty přínosů z cost-benefit analýzy návrhu)
- Bude mít dopad na ceny, kvalitu nebo dosažitelnost zboží a služeb?
- Bude mít dopad na veřejný sektor, třetí sektor, spotřebitele?
- Bude mít návrh za následek změnu v investičním chování firem jak v tuzemsku, tak v zahraničí a v jednotlivých průmyslových odvětvích?

Sedmý princip – respektování zásad udržitelnosti ve vztahu k přírodě a přírodním zdrojům (ekologický princip)

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh zachování/obnovu ekosystémů, jejich biodiverzitu, vitalitu a odolnost?(ukazatelé: početnost původních ohrožených druhů v ČR, stav evropsky významných druhů živočichů a rostlin, druhová skladba lesů, ovlivněná plocha zvláště chráněných území ČR, lokalit národního seznamu soustavy Natura 2000, evropsky významných typů přírodních stanovišť a změna počtu invazních druhů)
- Podporuje návrh životodárné systémy? (indikátor: ekologická stopa)
- Podporuje návrh zachování vysoké kvality přírodních složek životního prostředí? (ukazatelé: ovzduší – emise CO₂, NO_x, NH₃, VOC, PM_{2,5} a PM₁₀, ozón, emise těžkých kovů a POPs; expozice obyvatel prašnému aerosolu; voda-podíl útvarů povrchových a podzemních vod dosahujících a nedosahujících celkového dobrého stavu vod ; příspěvek k specifické ochraně vod v chráněných územích, podíl ploch s rizikem záplav; půda: podíl plochy, potenciálně ohrožené vodní a větrnou erozí; spotřeba minerálních hnojiv a přípravků na ochranu rostlin; vliv návrhu na využití území – zastavěná území, zemědělskou půdu, lesy a polopřírodní území, mokřady a vodní plochy)
- Podporuje návrh minimalizaci využívání neobnovitelných zdrojů? (ukazatel: množství využívaných neobnovitelných zdrojů před a po realizaci návrhu)
- Vyvolává návrh zábory zemědělské, lesní, nebo přírodní půdy? Pokud vyvolává, jaká jsou v návrhu kompenzační opatření, aby se nahradila společnosti ztráta ekosystémových služeb? (ukazatelé: plocha záborů a plocha kompenzačních opatření s vyčíslením náhrady ekosystémových služeb)
- Podporuje návrh přednostní využívání obnovitelných zdrojů a ekosystémů, jichž jsou součástí a respektuje důsledně meze jejich reprodukčních možností při jejich využívání? (ukazatelé: kvantitativní poměr obnovitelných ku neobnovitelným zdrojům, ekologická stopa; podíl obnovitelných zdrojů energie na konečné spotřebě energie)
- Podporuje návrh identifikaci a využívání přírodních a antropicky simulovaných autoregulačních a sebebepodporujících se přírodních mechanismů? (ukazatel: ekologická stopa)
- Podporuje návrh důsledné uplatnění zásady „znečišťovatel platí“, tj. znečišťovatelé musí platit za škody, které spáchali na lidském zdraví a životním prostředí? (ukazatel: poměr plateb za znečištění a celkové škody, kterou znečištění způsobilo)
- Povede návrh k změně emisí skleníkových plynů? (ukazatel: roční úhrn skleníkových plynů vyjádřených v tunách CO_{2 ekv} resp. v % ze základu)
- Bude návrh citlivý k předpovídaným účinkům klimatické změny? (ukazatelé: retenční schopnost krajiny-rozloha mokřadů a délka revitalizovaných toků; obsah organické hmoty v půdě, rozloha půd podléhajících erozi, plocha půdy, na níž došlo k realizaci agroenvironmentálních opatření, podíl lesů s certifikací PEFC a zvláště FSC)
- Povede návrh ke změně hospodaření s odpady, včetně finančních nákladů nebo environmentálním a zdravotním dopadům hospodaření s odpady? (ukazatelé: zlepšený poměr prioritního nakládání dle pětistupňové hierarchie EU: **1.** předcházení vzniku;**2.** úprava za účelem opětovného použití; **3.** recyklace; **4.** jiné využití, například energetické využití; **5.** odstranění odpadů).
- Bude mít návrh vliv na optimalizaci prostorového uspořádání a funkčního využití krajiny a zajištění jejího územního systému ekologické stability?(ukazatelé: indikátor využití území – dle způsobu využívání krajiny – rozlišení na zastavěná území, zemědělskou půdu, lesy a polopřírodní území a mokřady)

- a vodní plochy; indikátor fragmentace krajiny a stanovišť-velikost území nefragmentovaného dopravou a fragmentace říčních systémů)
- Integruje návrh produkci energetické biomasy a biopaliv se zvýšením biodiverzity a sekvence uhlíku a zlepšením protierozní a protipovodňové ochrany? (Indikátory: množství certifikované ekologicky příznivé energetické biomasy a biopaliv; výhodnější feed in tarify pro energii z certifikovaných zdrojů; rozloha obnovených středních a nízkých lesů na orné půdě; Rozloha obnovených luk, mokřadů a pastevních lesů; Zvýšení sekvence skleníkových plynů; Ukončení podpory ekologicky a energeticky nevhodným způsobům produkce biopaliv; pokles produkce biopaliv z řepky a obilí; pokles produkce bioplynu z plodin pěstovaných na orné půdě; nárůst objemu bioplynu vyrobeného z odpadů a travní biomasy; nárůst využití bioplynu v CNG)
 - Nenarušuje návrh vzhled krajiny a míst, tvořících národní kulturní dědictví, nevede k snížení rozmanitosti biologické, nebo kulturní? (ukazatel: počet krajinných prvků, počet památek, počet druhů organismů i ekosystémů)
 - Bude obsahovat nějaké materiální změny ve vzhledu krajiny anebo města? Ukazatelé: počet a plocha brownfields, podíl revitalizovaných brownfields; indikátor suburbanizace-dle počtu migrujících obyvatel a zabrané plochy)
 - Bude mít návrh vliv na kapacitu krajiny předcházet a odolávat dopadům extrémních povětrnostních jevů a přírodních i antropogenních rizik? (ukazatelé: záborů půdy+ finance určené na revitalizační opatření; plochy se zvýšenou kapacitou předcházet a zmenšovat záplavy a extrémní meteorologické situace; plocha se zvýšenou kapacitou předcházet a odolávat lesním požárům)
 - Bude mít návrh vliv na zelenou infrastrukturu volné krajiny a městských oblastí?
 - (ukazatel: úbytek/vzrůst plochy zeleně v území pokrytém projektem, podíl plochy se zelenou infrastrukturou na celkové ploše)
 - Bude ovlivněn počet lidí vystavených hluku anebo úrovní expozice? (ukazatel: počet obyvatel/domácností, ovlivněný návrhem, kteří budou vystaveni nadlimitnímu hluku a jednotlivým úrovní expozice)

Osmý princip – respektování zásad udržitelnosti vzhledem ke způsobu organizace a řízení veřejné správy (s důrazem na kompetentnost, efektivitu a transparentnost řízení, princip subsidiarity, integrovaný přístup, zapojování veřejnosti a podobně)

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh zabezpečení demokratického fungování státu, (t.j. rozděluje efektivně kompetence na místní, regionální a národní samosprávu a státní správu)?
- Podporuje návrh princip subsidiarity - přenesení kompetencí na nejnižší možnou hierarchickou úroveň jejich kompetentní a efektivní realizovatelnosti přibližuje jejich výkon k občanovi? Vytváří takové podmínky, že na hierarchicky vyšší orgány se přesouvají jen rozhodnutí těch záležitostí, které je možné na této vyšší úrovni řešit efektivněji, než na regionální, resp. místní úrovni?
- Podporuje návrh upřednostnění integrované prevence a omezování znečišťování? (ukazatel: poměr integrovaných ku složkovým opatřením)
- Podporuje návrh zabezpečení, například zabezpečení ochrany a bezpečnosti občanů a jejich majetku, ochranu jejich zdraví, ale též zajištění práce (podpora zaměstnanosti), zabezpečení sociální, vytváření podmínek příznivých pro podnikání, bezpečnost v zásobování energií a podobně? (ukazatelé: počet kriminálních činů, obecná míra nezaměstnanosti; počet obyvatel žijících pod hranicí chudoby)
- Podporuje návrh všeobecně prospěšné činnosti s vícesměrnými pozitivními vlivy?(ukazatel: část výdajů, plánovaná na veřejnospěšné činnosti)
- Podporuje návrh uplatňování principu optimalizace a vzájemného sladění kulturně-historických, sociálních, ekonomických a environmentálních aspektů s cílem dosáhnout zlepšování kvality života pro všechny?
- Podporuje návrh upřednostnění vícestranně výhodné postupy („win-win strategie“) v oblasti hospodaření, rozhodování, řízení a chování na všech úrovních?

- Podporuje návrh uplatnění všech principů udržitelného rozvoje ve všech souvisejících zásadních úlohách a rozhodnutích ve vzájemném posilujícím, tj. synergickém působení?
- Podporuje soulad mezi všemi politikami Evropské unie a soulad mezi místními, regionálními, vnitrostátními a celosvětovými činnostmi s cílem zvýšit jejich příspěvek k udržitelnému rozvoji?
- Podporuje začlenění hospodářských a sociálních úvah a úvah o životním prostředí, aby byly soudržné a vzájemně se posilovaly, tím, že plně využijí nástroje pro zlepšení právní úpravy, jako například vyvážené posuzování dopadů a konzultace zainteresovaných subjektů?
- Zajišťuje návrh rozvíjení, posuzování a provádění na základě nejlepších dostupných znalostí a aby navrhované aktivity byly ekonomicky stabilní a hospodárné?
- Je v návrhu zajištěno cílené řízení a soulad všech činností ve směru k rovnováze, odstraňování nežádoucích následků, zdrojů nestability a rizik? (ukazatel: provedená riziková analýza)
- Podporuje veřejnospolečenské činnosti s vícesměrnými kladnými vlivy?

Devátý princip – respektování zásad udržitelnosti vzhledem k mezinárodní spolupráci a zabezpečování globální bezpečnosti

Příklady kritérií:

- Podporuje návrh uplatňování principu mezinárodní solidarity, to jest pomoc rozvojovým zemím a spolupráci s jinými zeměmi, které to potřebují (pomoc utečencům, migrantům, azylantům, ale též ochranu ekosystémů globálního významu? (Poznámka: Vzhledem k členství v OECD a v EU se předpokládá program rozvojové pomoci a spolupráce, to jest že Česká republika nebude jen příjemcem pomoci, ale i dárce)?(ukazatel: objem finančních prostředků, plánovaných na zahraniční spolupráci a rozvojovou zvláště)
- Podporuje návrh eliminování rizik z globalizace (v rámci možností České republiky)?
- Podporuje návrh aktivnějšího zapojení České republiky do mezinárodní spolupráce (bezpečnostní, vědecké, technické, kulturní a environmentální a podobně)? (Ukazatel: počet mezinárodních spoluprací)
- Podporuje návrh zvýšení pozitivních efektů z přeshraniční a mezinárodní spolupráce? (Ukazatel: počet pozitivních efektů z příhraniční/mezinárodní spolupráce)

K dohodě o partnerství mezi Českou republikou a Evropskou komisí (nutný předpoklad pro další programovací období evropských fondů) – zatím neuplatněný návrh kritérií k diskusi

Dohoda má naplňovat základní cíl strategie Evropa 2020 – tj. inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. V otázce udržitelnosti však u nás nejsou plněny základní předpoklady, obsažené v implementační části Strategického rámce udržitelného rozvoje ČR z r. 2010, schváleného vládou. Příznačně následné rozpracování implementace v r. 2011 vláda již jen vzala na vědomí. V dohodě proto je třeba zakotvit, jak bude sledován tak důležitý cíl, jakým je udržitelnost a stanovit povinnost sledování principů a kritérií, závazných při přípravě operačních programů a následně přípravě a posuzování vhodnosti projektů pro operační programy.

Pro rozpracování principů, kritérií a indikátorů nabízíme jejich hrubou verzi, na jejíž dalším rozpracování nabízíme spolupráci.

Tento kontrolní seznam principů a kritérií je připravený z principů obsažených v Agendě 21 OSN (1992), Obnovené strategii udržitelného rozvoje EU (2006), podle kritérií slovenské Národní strategie trvale udržitelného rozvoje (2001) a českého návrhu strategie udržitelného rozvoje (návrhu z r. 2002) a otázek, používaných při hodnocení udržitelnosti návrhů ve Velké Británii, které byly zformulovány s důrazem na srozumitelnost, jasné a přehledné definování a zvláště na jejich vhodnost pro rozvojové projekty, dokumenty a rozhodování různého charakteru. Dle britského přístupu se při vlastním posuzování postupuje tak, že principy jsou závazné vždy, zatímco příslušný soubor kritérií, daných formou otázek, může být do jisté míry upraven či doplněn, a uplatní se samozřejmě jen ta kritéria, která jsou pro daný případ relevantní (uveden je pro ilustraci výběr ze základních principů s příslušnými kritérii). Tam, kde je

to adekvátní, jsou k jednotlivým kritériím přiřazeny i indikátory, které napomáhají k rozhodnutí, zda je návrhem příslušné kritérium plněno. Jsou odvozeny jak z mezinárodních, tak národních sad indikátorů.

Deklarace vzniku platformy organizací usilujících o udržitelný rozvoj ČR

Přihlašujeme se k úsilí o nasměrování rozvoje České republiky k dlouhodobé udržitelnosti, tak jak definují tento celosvětový trend Agenda 21, tj. agenda pro 21. století OSN, cíle tisíciletí OSN a Implementační plán světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu a ve kterém bude nyní pokračováno na summitu OSN Rio+20.* Na úrovni EU chceme zaměřit úsilí ve směru střednědobé strategie EU Evropa 2020, zavazující Českou republiku k chytré, udržitelné a zahrnující ekonomice a dlouhodobě pak dle Obnovené strategie udržitelného rozvoje EU. Tak, jako se to děje na úrovni světové či evropské, je nutné rozvíjet korektní dialog a hledat celospolečensky přijatelný konsensus v zájmu udržitelné budoucnosti této země. Pro zabezpečení dlouhodobé kvality života obyvatel ČR není jiné cesty, než sladění rozvoje ve všech třech základních pilířích – ekonomickém, sociálním a environmentálním.

Vyzýváme proto další organizace a sítě k navázání spolupráce při nasměrování České republiky k udržitelnému rozvoji.

Základem činnosti vzniklé Platformy udržitelného rozvoje bude sdílení relevantních informací ze všech tří pilířů udržitelnosti vývoje a podnícení společenského dialogu o základních směrech udržitelného rozvoje ČR a úloze rozhodovací sféry v celém procesu.

Hlavní náplní Platformy bude:

1. Odhalovat urgentní problémy, bránící směřování ČR k udržitelnosti.
2. Iniciovat a podílet se na vývoji a implementaci strategií, směřujících Česko k udržitelnému ekonomickému rozvoji, šetrnému k životnímu prostředí a napomáhajícímu k sociálnímu smíru.
3. Vést dialog s rozhodovací a odbornou sférou, o udržitelných a neudržitelných trendech dalšího vývoje ČR, vždy z celostního úhlu pohledu na problémy a jejich řešení.
4. Mobilizovat povědomí laické veřejnosti o nezbytnosti udržitelnějších osobních přístupů, zejména v oblasti energetické náročnosti (například spotřeby a dopravy).
5. Prioritně napomáhat zvyšování kvality života zaváděním principů a měřitelných kritérií udržitelnosti do rozhodovacích procesů, (používání nástrojů integrovaných strategií apod).
6. Prosazovat udržitelné hospodaření s půdou a prostorem, chránit krajinu před neodůvodněnými zábory pro výstavbu, její ekologickou stabilitu a biodiverzitu.
7. Podporovat udržitelnější formy využívání již zastavěného území.
8. Podporovat realizaci vzdělávání k udržitelnému rozvoji.
9. Podílet se na evropských/mezinárodních aktivitách, přispívajících k udržitelnému rozvoji.
10. Prosazovat etické hodnoty do dalšího rozvoje společnosti.

Definice udržitelného rozvoje

Udržitelný rozvoj, resp. udržitelný způsob života usiluje o ideály humanismu a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jedince a jeho odpovědností vůči jiným lidem a přírodě jako celku a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím

zdroj: Josef Vavroušek, 1993

Hlavním cílem strategickým cílem platformy je aby: Základním kritériem všeho národního, regionálního místního a osobního rozhodování a z něj vyplývajících aktivit, byl jasný příspěvek k udržitelnějšímu rozvoji ČR. K jeho naplnění si Platforma si vytyčuje tyto krátkodobé až střednědobé cíle:

Nad rámec národních a místních aktivit se bude platforma angažovat také v nadnárodní úrovni

- Přispěje k přípravě nové strategie udržitelného rozvoje EU.

Základním kritériem veškerého národního, regionálního místního a osobního rozhodování a z něj vyplývajících aktivit je jasný příspěvek k udržitelnějšímu rozvoji ČR

Priorita 1.

Zasadit se za uplatňování přístupů udržitelného rozvoje na národní úrovni

1.1 Angažovat se v rozvojovém dění ČR a podávat podněty rozhodovací sféře k řešení naléhavých problémů

1.2 Vypracovat principy/kritéria pro poměrování udržitelnosti rozvoje a uplatňovat je při dialogu s rozhodovací sférou

1.3 Vyvíjet aktivity, které napomůžou zacílení národních rozvojových priorit a operačních programů na udržitelnější rozvoj ČR

1.4 Dosáhnout změny v hospodaření s půdou – pomocí legislativních, ekonomických nástrojů včetně územního plánování

1.5 vést veřejnou diskuzi a dodat vstupy k návrhům a obnově národních Strategických a rozvojových dokumentů (SRUR ČR)

Priorita 2.

Podpořit obce a regiony při uplatňování principů udržitelného rozvoje ve svých přístupech a rozhodování

2.1 Využít stávajících zkušeností pracovníků veřejné správy propagujících např. místní Agendu 21

2.2 Připravit materiály pro uplatňování principů udržitelného rozvoje a při rozhodovacích procesech rozvoje obcí a měst i regionů

2.3 Dodávat vstupy a vést veřejnou diskusi v přípravě regionálních strategických a rozvojových dokumentů (ZÚR, PU, SUR, UAP/RURU)

2.4 Přispět, aby zvýšení kvality života bylo docilováno též zvýšeným zájmem o ochranu kulturního dědictví

2.5 Nabízet zkušenosti členů platformy obcím a regionům

Priorita 3

Aktivovat občanskou společnost v problematice zejména místního udržitelného rozvoje

3.1 Zasadit se o zavádění problematiky udržitelného rozvoje do škol i celoživotního vzdělávání

3.2 Podpořit veřejnost a neziskový sektor v jejich aktivitách týkajících se udržitelnějších přístupů k ochraně krajiny (přírodní i kulturní, včetně udržitelnějších přístupů k využívání zastavěného území).

3.3 Aktivně podporovat vznik a fungování Regionálního centra expertízy (RCE) ke vzdělávání pro udržitelný rozvoj

3.4 Přispět ke koordinaci úsilí nevládního sektoru o správnou implementaci Evropské úmluvy o krajině

3.5 Dostat témata etických hodnot udržitelného rozvoje do veřejného prostoru

- Bude sledovat vývoj kohezní politiky EU a přispívat k její implementaci na úrovni ČR, aktivně prosazovat i další sociální aspekty udržitelného rozvoje.
- Účastní se na přípravě závěrečného dokumentu konference Rio+20.

5 Analýzy, podněty, připomínky

5.1 Vodní doprava má nejen své místo v dělbě dopravní práce

Vodní doprava patří k nejstarším druhům dopravy vůbec. Vodní cesty nebylo třeba náročně budovat jako cesty nebo železnice, stačilo odstraňovat překážky splavnosti, trasy byly přirozeně energeticky nenáročné, jejich optimalizaci provedla příroda. Výtlak plavidel a tím i jejich nosnost po tisíciletí odpovídaly

charakteru a mocnosti toku a jeho sezónním proměnám – od jednoduchých vorů po skutečná plavidla, zprvu hnaná vesly, větrem v oplachtění, vlečením z břehu, později už s využitím pohonů parním strojem s převíjením řetězů v řečišti, kolesy nebo lodním šroubem, u vznášedel dmychadly a vrtulemi. S vývojem plavidel se měnila a vyvíjela i způsobilost je stavět a provozovat, vznikl specifický obor loďařské výroby, diferencovaly se profese podílející se na stavbě lodí, na plavbě, na manipulaci s nákladem a doprovodných službách, vyvinula se tradice plavby jako specifického hospodářského a dopravního segmentu a obohatil se kolorit měst a krajiny kolem moří, přímořských i říčních přístavů a splavných toků. Nákladní vodní dopravu se naučili využívat podnikatelé v těžbě dřeva i nerostných surovin, v průmyslu, zemědělstí hospodáři pro přepravu a skladování svých produktů. Osobní lodní doprava obohatila nabídku forem cestování, zpestřila cestovní ruch. Vodní cesty vnitrozemské navázaly na námořní plavbu a zprostředkovaly dálkový obchod se světem, z čehož těžila přístavní města s překladišti a navazujícími provozovny.

Problémy nastávaly tam, kde snaha po zvýšení výtlaku lodí, možnému ponoru a nosnosti plavidel přesáhla přirozené parametry vodních toků, na kterých byla provozována. Vznikal tlak na úpravy do té doby přirozených toků. Jednak s cílem omezit sezónní výkyvy vodnosti a tím i možného ponoru i dalších rozměrů plavidel stavbami jezů, nadržováním vody nad nimi a doprovodných plavebních kanálů a komor, jednak napřimováním meandrujících koryt, homogenizací řečiště prohrábkami dna, odstraňováním prahů z naplavenin, ponořených balvanů a jiných překážek v plavební dráze, jejím značením apod. Takové technické úpravy řečiště ovšem už měnily podstatně přirozený charakter řečiště, jeho působení v krajinném rázu, ale také podmínky života rostlin i živočichů v něm i kolem něj. Rozhodující pro přijatelnost takových úprav byla a je dodnes míra změn oproti původnímu stavu, citlivost projektových řešení i provádění a provozování takových úprav. Některé úpravy z počátku 20. století provedené u nás na Labi či Vltavě firmou Lanna nezasvěcený laik vůbec neodliší od přirozeného koryta, provedení průplavu Rýn – Mohan – Dunaj u Altmühlu za Norimberkem ve SRN představuje k přírodě a krajině vzorné řešení projektu i realizace, kloubící zájmy vodní dopravy se zájmy ochrany přírody a krajiny pod jeden klobouk – stačí se tam zajet podívat. Jde to.

Vodní doprava tvoří i dnes nenahraditelný segment v nabídce dělby dopravní práce některými vlastnostmi, které jiné druhy dopravy postrádají. Je ideální z hlediska poměru spotřeby paliv k váze nákladu – levnější než železniční, letecká i silniční doprava. Umožňuje přepravu nadměrných nákladů, jako jsou investiční technologické celky, nádrže, stroje apod. Je ideální pro přepravu sypkých substrátů, jako jsou stavební suroviny, uhlí, rudy, ale i obilí apod. Vlečné čluny sloužily na Labi za Rakouska – Uherska a ještě za 1. republiky pro přepravu ovoce a zeleniny z Mělnicka a z toku přilehlé části Českého středohoří pro přepravu i skladování. Zůstávaly v místech spotřeby jako nezamrzající, přirozeně temperované sklady, z nichž byly po celou zimu zásobovány obchody v českých i německých městech, takže nebylo třeba pevných a vytápěných skladů na souši. Nové možnosti se otevřely pro lodní dopravu kontejnerů jako části kombinované kontejnerové dopravy. Plavba lodí je pro mnohé obyvatele měst a obcí mimo řeky velkou turistickou atrakcí, takže i osobní lodi mají na řece své místo.

Nízká měrná spotřeba paliv na jednotku nákladu u vodní dopravy vyplývá z režimu chodu motoru stálými otáčkami, bez časté akcelerace nebo tlumení výkonu a je spojená s dalším pozitivem, kterým je minimum hluku a emisí škodlivin do ovzduší jak proti železnici, tak zejména proti automobilové a letecké dopravě.

Labe je dnes po rozdělení ČSFR jediný vodní tok, který nás spojuje se sítí vnitrozemských vodních cest ve SRN a dalších zemích Západní Evropy a s moři a oceány světa. Zatímco železniční a silniční síť ČR je radiálně vedená přes Prahu a tento uzel přetěžuje, nabízí Labe při prodloužení splavnosti do Pardubic právě v nich vytvoření univerzálního logistického, překladevého a skladového centra mimo Prahu, na důležitých dopravních tazích vodní, silniční (po dobudování křížení R 35 a D 11 a úseku R 35 Opatovice – Mohelnice) i železniční sítě a u mezinárodního letiště. Smrtí Ing. Ivana Dejerala, který se spolu s Ing. Šindlarem zabýval přijatelnými projektovými řešeními plavebních stupňů na Labi v Děčíně – Horním Žlebu, v Malém Březně a u Přelouče, bohužel pokus sladit zájmy plavby se zájmy ochrany přírody a krajiny bohužel zatím skončily. Já jsem přesvědčen z důvodů uvedených výše, že je to škoda.

Martin Říha

5.2 Brzda jaderného rozvoje: chybí úložiště

Soud v USA shledal, že pouhé sliby, že vznikne trvalé úložiště jaderných odpadů, nestačí. Podobný problém existuje i v Česku.

Jaderný dozor USA zastavil vydávání licencí na výstavbu jaderných reaktorů, dokud nebude vyřešeno nakládání s vyhořelým jaderným palivem. Popudem pro rozhodnutí Nuclear Regulatory Commission je soudní výrok, podle kterého nelze pokračovat v dosavadní praxi vydávání licencí na základě pouhé důvěry, že trvalé úložiště jaderných odpadů bude jednou vybudováno.

K Americe se přitom až donedávna vzhlíželo jako k průkopníkovi bezpečného ukládání odpadu. O připravovaném úložišti v Yucca Mountain pronikaly do světa propagační filmy. Povšechně informovaný divák musel nabýt dojmu, že úložiště v Yucca Mountain je hotová věc. Jenže projekt zkrachoval a Američané začali kolem problému přešlapovat jako odborníci u nás.

Jestliže americký soud při hledání nové lokality nevidí dostatečné záruky, že ve Spojených státech bude problém vysoceradioaktivních odpadů vyřešen, neváhal přijmout zásadní rozhodnutí. Vydávání licencí při nevyřešeném nakládání s odpady je podle soudu v rozporu s environmentálními standardy platnými ve Spojených státech.

V Česku se zatím žalobce nenašel

Situace v Česku je identická. Až na to, že ji nikdo zatím tak razantně neřeší. Vydáváním licencí je pověřen Státní úřad pro jadernou bezpečnost. Jistě má detailní zprávy o rozhodnutí amerického regulátora kvůli podobným problémům, jaké máme u nás. Přesto informace o americkém rozhodnutí nepřišla z této české kolegiální instituce, ale z nevládního sektoru. Ve zprávě sdružení Calla a Jihočeských matek.

Zásadní rozdíl proti USA je v tom, že v Česku se nenašel žalobce, který by plánované rozšíření kapacity našich jaderných elektráren o dva až tři reaktory dal do souvislosti s neexistujícím úložištěm vyhořelého jaderného paliva. A zvýšení rizika se pak snažil omezit soudní cestou.

Český odpad z elektráren je odsouzen k tomu, že bude dlouhá léta v kontejnerech „přesluhovat“ v mezikladech vyhořelého paliva, určených pouze k jeho vychladnutí.

Vydá-li ministerstvo životního prostředí i přes absenci úložiště souhlasné stanovisko k budování nových reaktorů, lze se i v Česku nadát soudu.

Jak by však takového žalobce přijímala česká společnost, která projevuje nadstandardní vstřícnost k využití jádra? A byly by české environmentální zákony stejně silné jako ty americké? V České republice kolem plánovaných nových reaktorů zatím probíhá jediné správní řízení (proces posuzování vlivů na životní prostředí). Vydá-li ministerstvo životního prostředí i přes absenci úložiště souhlasné stanovisko, lze se dle informací ČESKÉ POZICE i v Česku nadát soudu.

Edvard Sequens ze sdružení Calla situaci komentoval: „*Stát na jedné straně zcela správně nepovolí stavbu rodinných domů, pokud stavebník nemá zajištěnu kanalizaci nebo čistírnu, ale v případě jaderných elektráren najednou vysoce nebezpečný odpad odkazujeme našim potomkům s důvěrou, že si s dědictvím naší rozmařilosti možná poradí.*“

Zástupci obou zmíněných nevládních organizací upozorňují, že provoz nových reaktorů by zásadně ovlivnil celkové množství vyhořelého jaderného paliva v České republice a tím i potřebnou kapacitu úložiště.

Ani Česká republika zatím nemá místo pro hlubinné úložiště. Ministerstvo průmyslu a obchodu v návrhu státní energetické koncepce sice stanovuje pro rozhodnutí o lokalitě definitivního úložiště vysoceradioaktivního jaderného odpadu termín do konce roku 2015. V té době však nebudou u konce ani základní průzkumné práce, upozorňují nevládky. Zejména podle nich hrozí, že o výběru úložiště bude

rozhodnuto bez souhlasu obyvatel zkoumaných regionů, kterým úložiště navždy změní život. A jak zdůrazňuje Sequens, stát jim přitom již dlouho slibuje, že si o něm budou moci sami rozhodnout, ale nechce takovou možnost vtělit do zákona.

Čestmír Klos – Převzato z České pozice, 16. 8. 2012

5.3 Město více generací

Město je dynamický a složitý organizmus, který se stále vyvíjí. Složitost měst nespočívá jen v pestrosti funkcí a hmotově-prostorových poměrů, jejichž proměny nebo naopak ochrana jsou hlavním předmětem územního plánování. Ta složitost vyplývá i z množství různorodých zájmů obrovského množství vlastníků a uživatelů pozemků a staveb v nich, z jejich občanského a technického vybavení, lidmi vytvořených i přírodních prvků jejich prostředí. Spočívá také v různé délce životnosti přírodních i lidmi vytvořených prvků, které město spoluvytváří, přičemž úlohou orgánů veřejné správy města i územních plánovačů je udržet celý tento dynamický systém přes jeho proměnlivost pokud možno v každém okamžiku v optimálním fungování.

Město je však také občanská komunita, jejíž život v tomto hmotném prostředí probíhá, které společně sdílejí a užívají a jejichž potřeby formulují pro regionální i územní plánování nové náměty. Náměty na ochranu těch jeho součástí, které mají historicko-kulturní význam nebo představují potřebné podmínky pro život v kontaktu s kvalitní přírodou, nebo naopak náměty na změny tam, kde se původní hodnoty vyčerpaly, končí svou životnost a lze tedy jejich prostor naplnit novými potřebnými funkcemi.

Sociálně-ekonomické i územní plánování ve městech musí takové impulzy od veřejnosti reflektovat a vytvářet podmínky pro uspokojení obou druhů výše naznačených potřeb - jak pro ochranu toho cenného pro budoucnost, tak pro uspokojování nových potřeb cestou změn. Prostředí města tedy musí pro optimální fungování celého tohoto složitého organismu vyhovovat mimo jiné co nejlépe všem věkovým skupinám obyvatel. Je to zamlčený předpoklad zdravého vývoje občanské komunity města, že tam své místo a pracovní příležitosti najdou nejen ti v ekonomicky aktivním věku, kterých bývá ve zdravé komunitě cca polovina z celkového počtu obyvatel, ale i lidé ve věku poproduktivním a na druhé straně i děti a mládež, kterých je ve zdravé a životaschopné občanské komunitě zhruba stejně a tvoří po jedné čtvrtině celkového počtu obyvatel. Je-li víc těch v poproduktivním věku, město stárne a čekají ho problémy se stagnací či úbytkem počtu obyvatel, je-li víc dětí a mládeže, lze očekávat lepší ekonomické vyhlídky co do budoucího růstu počtu ekonomicky aktivních, pokud ovšem poroste včas i počet míst ve školách a pracovních příležitostech. Mohou je čekat také problémy, pokud orgány veřejné správy včas a účinně na odchylky od normálního demografického vývoje nezareagují a vzrostou disproporce mezi počtem žáků a ekonomicky aktivních s počty míst v jeslích, mateřských, základních a středních školách anebo mezi počty ekonomicky aktivních k počtu pracovních příležitostí. Vzroste totiž vyjíždka žáků do škol mimo město, se všemi riziky ztráty identifikace žáků s městem, hodin strávených bez dozoru na zastávkách autobusů, vlakových nádražích a na cestách mimo domov, s rizikem podlehnutí negativním jevům, sociální patologie, růstu kriminality. U ekonomicky aktivních pak ke ztěžování ospravedlnitelným časovým i ekonomickým ztrátám při dojíždění ve veřejných dopravních prostředcích nebo v individuální automobilové dopravě, s vyšším rizikem nehod a s vyššími negativními důsledky dopravy na životní prostředí v místech vyjíždky i dojíždky a ne mezilehlých trasách.

V harmonicky se vyvíjející občanské komunitě měst se zachovanými podíly všech tří skupin se nejen šetří na vyvolané dopravě, ale fungují dobře i další subtilnější vztahy a vazby, jako je denní veřejná kontrola veřejných prostorů, nenásilná výchova k úspěšné socializaci dětí a mládeže včetně těch, které se obtížněji přizpůsobují civilizačním standardům chování. Osvícená veřejná správa proto vytváří stejně dobré podmínky pro život všech generací, pro jejich bezproblémovou komunikaci, vzájemnou výpomoc v rodinách i v sousedstvích, pro spokojenost bez rušivých jevů, nutících lidi k přemýšlení o vynucené změně bydliště kvůli zaměstnání, studiu dětí, starosti o staré rodiče nebo své hendikepované rodinné příslušníky. Stará se o kvalitní veřejnou dopravní infrastrukturu a dopravní obsluhu, o dostatečně dimenzovanou a pest-

rou síť občanské i technické vybavenosti, o dostatek příležitosti pro relaxaci, odpočinek, sport a kulturní vyžití všech generací, o podporu a pestrou nabídku sociálních služeb, o kvalitní zdravotnictví, o prostory k setkávání a zájmové činnosti v nejrůznějších klubech a kroužcích, o smysluplné nabídky pro vyplnění mimopracovního a mimoškolního času mladých a přiměřenou realizaci zájmů těch starších.

Město Hradec Králové, kam jsem se přestěhoval se svou ženou z krásné, ale hektické až neurotické Prahy, v mnohém bezohledné zejména v dopravě na ulici, je příkladem města, které výše uvedené předpoklady spokojenosti všech generací splňuje ve vysoké míře. Je sice městem průmyslovým, s bohatou nabídkou obchodů a služeb, ale i s velkým množstvím mateřských, základních i středních škol, sídlí zde i kvalitní školy vysoké. Má bohatou vybavenost kulturní a společenskou, velmi vyspělé zdravotní a pestré sociální služby, kvalitní a ke starým lidem se ztíženou pohyblivostí či orientací vstřícnou městskou hromadnou dopravu, nadstandardní síť pěších a cyklistických stezek vedených mimo uliční a silniční síť nebo alespoň samostatné a dobře značené chodníky a pruhy pro cyklisty v souběhu s nimi, ale za travnatým oddělovacím pásem a samostatnou světelnou signalizací v křižovatkách. Samozřejmostí jsou zde četné stojany na kola před obchody a službami, ale co je nejdůležitější – pro člověka který se přestěhuje z Prahy zde panuje neuvěřitelná ohleduplnost ke starým lidem, invalidům, k ženám s kočárky i k dětem v chování řidičů MHD i ostatních ve stanicích, na přechodech pro chodce i ve vozovce mimo ně, zatímco v Praze si nejste jisti životem ani při chůzi po přechodu pro chodce na zelenou – např. na přechodu Ječné ulice při jejím vyústění do Karlova náměstí jsem to zažíval já i moje žena denně. Lidé tak svým chováním ovlivňují záměry orgánů veřejné správy města v utváření městského prostředí, ale také naopak vstřícné prostředí vychovává a zpětně ovlivňuje i chování lidí k sobě navzájem.

Ta komunikace orgánů veřejné správy s veřejností, se všemi věkovými skupinami je svrchovaně důležitá při všech záměrech na změny v území, nejen při tvorbě územních plánů či programů sociálně-ekonomického rozvoje měst. To není prostor pro prosazování vlastního ega primátorů, starostů, radních či zastupitelů a už vůbec ne státních či městských úředníků. Ti mají s pomocí odborníků, kteří vědí „jak“, plnit rozumná zadání a přání svých voličů a občanů - právě za to a jen za to jsou jimi placeni z veřejných prostředků. Shromáždění podnětů od občanů by mělo být standardní součástí příprav na zpracování pracovního znění zadání územních plánů i jiných rozvojových dokumentů měst - projednání až hotového zadání, jak ukládá stavební zákon, je pozdě. Jen takové dokumenty, na nichž se shodne alespoň většina občanské komunity, jejíhož města se dokument týká, má naději po schválení na respekt a skutečně vnímanou, ne jen formální závaznost.

Hnutí Zdravých měst spolu s MA 21 všechno to, co jsem uvedl, zahrnuje do kritérií hodnocení dlouhodobé udržitelnosti vývoje krajů, mikroregionů i měst a některá česká a moravská města jsou při plnění jejich kritérií už hodně daleko - u opakovaných obhajob kategorie B. Jako občan Hradce Králové se trochu podivuji nad tím, že Královéhradecký kraj je v ČR jediný, který nemá do tohoto hnutí přihlášen ani jedno město, včetně krajského, ač je to už dnes jedno z nejlepších míst pro život v celé zemi.

Martin Říha, předneseno na semináři NSZM o sociálních aspektech rozvoje měst

5.4 Struktura osídlení (nejen) České republiky

Vážené dámy, vážení pánové,

slíbil jsem pořadatelům této konference, že zde přednesu příspěvek na téma Struktura osídlení. Na toto téma najdete na internetu spoustu kvalitních prací a publikací zejména z Přírodovědecké fakulty UK – katedry geografie (Hampl, Gardavský ad.), ze starších prací Terplanu a.s., kolegy architekta Milana Körnera a dalších, zabývajících se jednotlivými regiony nebo např. jen městy nebo jen venkovem, které samozřejmě stojí za prostudování. Já se však nedopustím kompilace z různých publikací na toto téma, ale shrnu vlastní zkušenost a pohled na tento pojem, jak jsem jej ve své životní praxi vnímal a prožíval jako projektant – územní plánovač a úředník státní správy jako komplexní jev a problém ke studování.

Zadáte-li si do některého vyhledávače v počítači pojem „*struktura osídlení*“, vyrojí se na Vás spousta materiálů, které se tímto pojmem zabývají také z hledisek historických, politických, hospodářských, demografických, kulturních a dalších, srovnání naší sídelní struktury s blízkým i vzdálenějším zahraničím. Je to samozřejmě všechno zajímavé, ale mívá to často ve své oborové specializaci a zahleděnosti to podstatné - jak se osídlení, tedy „lidská hnízda“ jako specifického živočišného druhu, rozmisťovala v území (v krajině) v průběhu staletí podle přírodních podmínek, pod vlivem hospodářských i politických změn a pokroku zejména v dopravě, od někdy opevněných zemědělských sídlišť starověku, přes raný a vrcholný středověk, kdy změny v hospodářském, společenském a politickém uspořádání přinášejí do osídlení hrady, tržní a řemeslná centra v podobě měst, kláštery, uměle zakládaná horní města a sítě cest, až k novověku, ke změnám s rozvojem manufakturní a pak i tovární výroby, těžby surovin, lázeňství, silniční a železniční sítě po dnešek, poznamenaný postindustriálními obory lidské činnosti, kontinentálními a globálními změnami a jak to vše souvisí s naší praktickou činností veřejné správy a s prací urbanistů a územních plánovačů.

Současná sídelní struktura je dynamickou výslednicí tohoto historického vývoje a jeho etapy se do ní v různých místech v různé míře vepsaly. Některé prvky sídelní struktury dřívějších etap jejího vývoje sice zanikly, ale mnohé jsou dodnes zachované, byť často se změněnou funkcí (např. mnohá venkovská sídla ze zemědělské a lesnické na převážně obytné a rekreační), tvoří dnes důležitou součást našeho kulturního dědictví, které si zaslouží ochrany. Dnešní sídelní struktura je tedy determinovaná mnohými přírodními i lidmi utvářenými faktory a je jednak územně diferencovaná (např. koncentrická malá sídla ve středočeské či jihočeské krajině s jasným centrem - návší se výrazně liší od velkých venkovských sídel jižní Moravy a obojí od dlouhých údolních obcí v Sudetech či od rozptýlené tzv. „slezské“ zástavby, kde stěží najdete náves nebo jinak definované „centrum“ obce), jednak mnohohvrstevná, takže pro nás územní plánovače a urbanisty je důležité v každém konkrétním úkolu nejdříve prostudovat a pochopit tuto historii a umět oddělit to, co je hodno ochrany a zachování od toho, co se přežilo, co lze změnit k lepšímu plnění dnes požadovaných funkcí.

Prvotní sídelní lokalizace vycházela hlavně z přírodních podmínek – terénní konfigurace se vhodnou orientací ke světovým stranám, vhodnými podmínkami pro obranu, příp. i pro vybudování opevnění, se zúrodnitelnou půdou po vykácení lesa či s travními porosty v okolí, umožňujícími pastvu hospodářských zvířat, s dostatečným zdrojem povrchové či podzemní vody. Pro styk mezi sídly a obchod krajinu protály s využitím terénní konfigurace první obchodní cesty, původně spíš pěšiny, obvykle podél vodotečí, které naznačovaly energeticky úsporné trasy, nejdříve jen s brody, teprve později i mosty. Archeologické nálezy dokládají, že sídla tehdy byla rozmístěna na našem území především v nížinných oblastech Pomoraví, Polabí, Poohří a v určitých shlucích, zatímco na velkých mezilehlých územích vysočin a hor se zpočátku nevyskytovala a teprve s růstem populace a jejím pronikáním dál proti proudu řek se i tyto lesnaté oblasti postupně zaplňovaly sídly počátkem ranného středověku.

Rozvoj a upevnování feudální správy a souběžně i křesťanství vtiskl ve středověku osídlení výrazně odlišný ráz. Ranný středověk přinesl první velikostní i funkční diferenciaci sídel a rozšíření pestrosti forem osídlení. Novým fenoménem a dominantami v krajině se staly panské hrady, nově dekrety zakládaná královská města a šlechtická správní centra jako poddanská města, soustřeďující obchod a řemesla pro širší venkovská zázemí, nadaná od vrchnosti povinnostmi vybírat daně a právy, odlišujícími je od ostatních sídel panství (právo várečné, mílové atd.). Nová města horní byla založena lokátory při ložiscích využitelných nerostů a kovových rud. Vyrůstaly první kláštery ve městech i jako solitéry v krajině, dominantami sídel se stávají kostely a v krajině poutní kostely, Boží muka při rozšiřujících se a zpevnovaných cestách. Původní divoká krajina byla totiž postupně rovněž proměňována k lidským potřebám - především budováním cest, umožňujících jízdu povozů tažených koňmi, kácením části lesů jako zdroje dřeva pro výstavbu a pro zisk zemědělské půdy, využíváním vývěřů vody úpravou na pítka, studánky a pro první vodovody, tehdy ještě s vedením v otevřených zděných korytech nebo dřevěným vrtaným potrubím, těžbou písku, vápence a kamene pro stavby, keramických jílu pro výrobu pálené keramiky, kovových rud, s prvními úpravami vodních toků, odvodňováním mokřin a stavbou rybníků pro chov ryb. Zejména v Jižních Čechách na Třeboňsku a Českobudějovicku a také na Pernštejnských panstvích ve Východních Čechách se tím výrazně změnil krajinný ráz a zlepšily podmínky pro další zemědělské osídlení.

Zatímco původním duchovním odkazem husitství se český národ dodnes chlubí, v osídlení byly následné husitské války a epidemie, způsobené i rozvratem již dosažené úrovně funkční regulace a technického vybavení měst, krokem zpět. Mnohá města, kostely, kláštery byly zničeny, vesnice vyrabovány, úbytek obyvatel snížil hospodářský potenciál země a zostril spory mezi stavy, politická nestabilita snížila význam Českého království v Evropě až do druhé poloviny 16. století. Teprve za vlády Rudolfa II se tento význam opět načas pozvedl, což opět oživilo města i venkov, včetně zakládání sídel nových. Spory mezi šlechtou, rozdělenou mezi katolíky a reformované církve těžící z husitské tradice a tím i preferující různé přeshraniční vazby, však záhy vyvrcholily Bílou horou a následující třicetiletou válkou, které hospodářství a hmotný vývoj sídel opět načas přibrzdily, nikoliv však na oněch proslulých Jiráskových 300 let protireformačního „temna“, jak se dodnes traduje v mnoha českých hlavách pod vlivem nacionalistické větve národního obrození i komunistické ostře protikatolické propagandy a školství 50. let minulého století, za ministra Zdeňka Nejedlého. S příchodem cizí šlechty a četných křesťanských církevních řádů totiž přišla i obrovská vlna nových myšlenek a osvěty, nové způsoby hospodaření, povinná základní školní docházka a rozvoj vyššího a církevního školství, znovu se pozvedla Karlova univerzita, podstatně se změnila státní správa a systém evidence nemovitostí i výběru daní a do českých měst a vesnic i do krajiny přišel nový obrovský impuls pro změnu měřítka i tvarosloví - po krátkém období u nás opožděné renesance, přinášející nový fenomén zámků, radnic, komponovaných zahrad a parků, městských lázní a celých lázeňských měst, některých hornických měst např. v Krušných horách, prvních krajinných úprav a císařských cest ovládlo veškeré výtvarné umění i architekturu baroka, které po gotice nejvíce ovlivnilo i dnešní vzhled měst, obcí a doslova „komponované krajiny“ u nás. „Vysoké baroko“ k nám na objednávky šlechty a katolické církve přinesli Italové a Němci, ale záhy si je osvojili, často v transformované a zjednodušené podobě, i naši stavitelé a tak se jeho prvky dostaly i do měšťanské a selské výstavby, jak dokládají dodnes četné středoa jihočeské nebo moravské vesnice a malá města. Sídelní struktura a funkční diferenciací sídel v předindustriálním období tak „dozrála“ do vrcholného stavu, jakého bylo možné dosáhnout za trvajících nevolnictví a územní vázanosti pracovních sil dané robotní povinností a cechovní regulací a strukturou řemesel. Vytvořila se tak poměrně stabilní struktura funkčně diferencovaného osídlení, v níž venkov produkoval zemědělskou a lesní produkci a některé suroviny, plnil zčásti i roli vodního hospodáře, zatímco města plnila pro svá venkovská zázemí funkci tržních míst, soustředění řemesel, obchodu, veřejné i duchovní správy, nově i finančnictví a později s příchodem prvních manufaktur i zárodků půjčování peněz - bankovníctví. První textilní a kovozpracující manufaktury pak na našem území spolu s technickými vynálezy, jako byl parní stroj a s vlivy francouzské buržoasní revoluce připravili půdu pro další obrovský impuls proměny hospodaření, politické správy i sídelní struktury – průmyslovou revoluci.

Průmyslová revoluce si vynutila svobodný pohyb pracovních sil a zahájila po středověké další výraznou etapu urbanizace, tedy plošného růstu měst a počtu jejich obyvatel, úbytku obyvatel venkovských sídel mimo dopravní dosah měst a dopravních tepen a růstu podílu obyvatel venkova, kteří opouštěli primér, dojížděli za prací a žili v podstatě městským způsobem života, ač zůstávali na venkově. Tento trend pak pokračoval od počátku 19. století až do 2. poloviny 20. století a někde pokračuje dodnes, zatímco v širším zázemí největších center osídlení už od konce 20. století zaznamenáváme i trendy opačné – vystěhovávání se městských obyvatel do zdravějšího prostředí venkovských sídel, dobře dopravně dostupných. Průmysl se svými náročnějšími lokalizačními podmínkami (co se týká zdrojů surovin, vody, dopravní dostupnosti a pracovních sil) vnesl do struktury osídlení další diferenciaci na úrovni celých rozsáhlých regionů. Ve výhodných podmínkách rostla města i venkovská sídla v jejich zázemí rychleji, než jinde a vznikaly celé průmyslové, silněji hospodářsky a dopravně i další technickou infrastrukturou propojené aglomerace, zatímco území s méně výhodnými podmínkami stagnovala nebo dokonce prožívala určitou zdánlivou hospodářskou degeneraci. Tyto změny v sídelní struktuře se projevíly pochopitelně i v krajině a přírodě – v oněch průmyslových aglomeracích byly provázeny zábory zemědělské a lesní půdy, devastacemi těžbou nerostů, technickými úpravami terénu, narušením přírodního vodního režimu a odtokových poměrů, územního systému ekologické stability, fragmentací krajiny a přírodního zázemí sídel, zatímco oblasti mimo tyto koncentrace průmyslu a těžeb, s nenarušenou krajinou a přírodou, kterých tím logicky ubývalo, byly vystaveny zase většímu tlaku a zátěži návštěvností pro relaxaci, sport, rekreační využití a také dopravy.

Tyto dynamické změny ve struktuře osídlení a krajiny, které nejsou vždy „k lepšímu“, samozřejmě neunikly úřadům ani vědecko výzkumné a akademické sféře a byly od let tzv. „1. republiky“ (1918–1938) a po 2. světové válce znovu od začátku 50. let studovány s cílem nejen je poznat, ale plánovitě je ovlivňovat. Za 1. republiky inspiroval taková zkoumání mimo jiné velký vizionář a úspěšný podnikatel Tomáš Baťa. Nejen, že svým vlastním odvážným podnikatelským záměrem učinil z provinčního malého městečka Zlín ve špatné dopravní poloze moderní průmyslovou metropoli, ale zabýval se úvahami o rozvoji sídelní, technické a dopravní infrastruktury celé tehdejší Československé republiky od Aše až po Podkarpatskou Rus a přispěl i k industrializaci Slovenska. Rodily se i jiné velkorysé nápady, zasahující radikálně do struktury osídlení, jako byl např. Zákrejsův projekt „Paralelní Prahy“ při toku Labe.

Německá okupace Česka a odtržení Slovenska se Zakarpatskou Rusí za 2. světové války vedly k proměně částí našeho území ve vojenská cvičiště a zvláštní hospodářské zóny s vysídlením Čechů a osídlené Němci. Průmysl přešel na válečnou výrobu pro Říši, zemědělství zásobovalo přednostně německou armádu na frontách. Odtržením Sudet přišla země o přirozenou ochranu na hranici horských hřebenů a opevnění a velkou část průmyslového a surovinového potenciálu. Odveta v podobě odsunu drtivé většiny německého obyvatelstva po válce ovšem zdevastovala osídlení a hospodářský potenciál v pohraničí tak, že se hospodářsky, demograficky a péčí o krajinu z této rány až na některá velká města nevzpamatovalo dodnes. Zanikly četné obce v hraničním pásmu na Šumavě, v Českém Lese, v Krušných i Lužických horách, ve Šluknovském výběžku, nedokázali jsme obnovit všechen průmysl, noví dosídlenci z Čech, Slovenska, ale i z Podkarpatské Rusi, z Maďarska, Rumunska a Bulharska nedokázali hospodařit tak, jako Němci, pustla pole, louky a dosud přívětivá rekreační krajina s četnými zařízeními pro cestovní ruch pustla s nimi. Jen část osídlení zachránil se zhoršováním životního prostředí v průmyslových aglomeracích rostoucí zájem o rekreaci, výstavbu chat a využití domovního fondu vesnic v pohraničí pro chalupaření. Mnohé obce v pohraničí dodnes nedosáhly počtů obyvatel z roku 1939.

Změna orientace českého průmyslu po roce 1948 z původního strojírenského, zbrojního, elektrotechnického a spotřebního (textilního, kožedělného, sklářského, keramického, potravinářského a polygrafického) průmyslu na těžký hutní, chemický a strojírenský průmysl a masivní těžbu uhlí, uranu i stavebních surovin si vynutila obrovské změny v uspořádání území především v Severočeské hnědohelné pánvi, na Ostravsku - Karvínsku, na Sokolovsku, ve Středních Čechách a Praze, zejména na Kladně, v Příbrami, Kralupech n. Vlt., ale i v Brně, Rosicko-Oslavansku, Žacléřsku, v Krušných horách, Plzni a dalších městech a městských regionech. Strukturou osídlení se kromě vysokých škol začala zabývat výzkumná a projektová pracoviště, jako byly Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) a Terplan v Praze a Urbion v Bratislavě, pracoviště ČSAV a také Urbanistická střediska státních projektových organizací v krajích. Vznikaly první územní plány celých rozsáhlých průmyslových aglomerací Ostravska a Severočeské hnědohelné pánve, snažící se nějak uspořádat a hierarchizovat velkou koncentraci různorodých a často až protichůdných zájmů na dalším vývoji v řešených územích, aby zůstala funkční, ale tlak na upřednostnění hospodářského rozvoje omezoval či eliminoval tuto snahu často na polovičatá a ve svém důsledku nefunkční řešení, jak se mělo ukázat v praxi. Jen v Severočeské hnědohelné pánvi tak zaniklo v důsledku povrchové těžby a energetiky přes 100 sídel, mezi nimi i královské a později okresní historické město Most, tzv. „velkou variantou těžby“ dle rad sovětských expertů měly v 80. letech 20. století zaniknout nebo se omezit další desítky měst a obcí od Pětipeské pánve a Klášterce n. O. na západě až po Ústí n. L. To se naštěstí podařilo odvrátit společným úsilím osvěcenessích úředníků Severočeského KNV, MVT ČSR a projektantů Terplanu odvrátit.

Studijní práce k tématu struktury osídlení vyvrcholily tehdy v tzv. Konceptu urbanizace a dlouhodobého vývoje osídlení ČSR a SSR, která byla pokusem na základě objektivně zjištěné hierarchizace významu sídel v sídelní struktuře ovlivňovat rozmístění bytů, občanské a technické vybavenosti, dopravní infrastruktury a obsluhy do jednotného systému, umožňujícího racionální vynakládání veřejných prostředků. Práce byly koordinovány FMTIR a oběma národními ministerstvy s kompetencemi pro územní plánování a stavební řád a vyústily na základní – lokální úrovni v jasnou diferenciaci sídel na střediska osídlení obvodního významu, střediska osídlení místního významu, nestředisková sídla trvalého významu a nestředisková sídla ostatní, na vyšší úrovni pak na sídelní regionální aglomerace a významné městské regiony.

Střediska osídlení měla jasně vymezená spádová území, které měla obsluhovat vyšší občanskou vybaveností, měla se v nich soustřeďovat převaha nabídky bydlení a pracovních příležitostí, podporovaná z veřejných prostředků, zatímco nestředisková sídla trvalého významu měla být rozvíjena jen svépomocnou výstavbou (družstevní, soukromou, v Akci Z) pouze se státními příspěvky a nestředisková sídla ostatní neměla nárok na jakoukoliv státní podporu a byla odkázána jen na svépomoc nebo „na dožití“. V aglomeracích a městských regionech se pak podpora státu zaměřila i na budování společné dopravní a technické infrastruktury, jako byly velké vodárenské soustavy, propojující původně izolované zásobovací systémy měst a obcí a nahrazující někdy zničené lokální zdroje, společné kanalizační systémy a čistírny odpadních vod, rozvody elektřiny, plynu, společné systémy hromadné dopravy ap. Mělo to tu „vadu na kráse“, že to v podstatě znamenalo zavést do systému státní podpory nerovnost občanů a občanských komunit před zákonem. Do společné státní kasy přispívali svými daněmi všichni stejně, podle jednotného klíče, ale zpět do životních podmínek se jim dostávalo podle zařazení jejich sídla v místě bydliště velmi rozdílně. Také to zcela ignorovalo onu historicko-kulturní dimenzi sídelní struktury. Mnohé doklady materiální kultury, mnohé památky a krajinné úpravy hodné ochrany a státní podpory se vyskytovaly právě v těch nestřediskových sídlech ostatních, určených „na dožití“. V osvícenějších krajích to zákonitě vedlo k obcházení „Zásad pro uplatňování střediskové soustavy osídlení ČSR“, schválených vládou, formou poskytování výjimek – včetně mého tehdejšího Severočeského kraje, kde už tehdy bylo likvidováno povrchovou těžbou uhlí, vnějšími výsypkami nadložních zemín, elektrárnami a složišti popílku tolik sídel, že úbytek dalších z tohoto nového titulu by působil naprostý rozvrat osídlení a péče o zbytky krajiny a územního systému ekologické stability. Vycházeli jsme z toho, že zdravá sídelní struktura, schopná dlouhodobě udržitelného vývoje, musí obsahovat sídla různé velikosti, která se funkčně doplňují a zajišťují nejracionálnější toky surovin, energií, pracovních sil, dopravní a technickou obsluhu, občanskou vybavenost i péči o krajinu. Přirovnávali jsme to pro názornost našim funkcionářům k pevnosti betonu – taky musí obsahovat jak hrubší kamenivo, tak písek a nejjemnější frakci – cement, má-li vydržet dlouhodobě tlak, kterému bude vystaven. Zjevnou reakcí na vadnou interpretaci objektivní hierarchizace sídel dle velikosti a významu ve struktuře osídlení ve vládních dokumentech bylo probuzení hnutí Obnovy vesnice, inspirované v Rakousku a v Bavorsku (Dorferneuerung) ve 2. polovině 80. let minulého století. Šířilo se u nás ze dvou ohnisek – z Brna, kde se inspirovali sousedním Dolním Rakouskem a z Prahy, která měla blíže do Bavorska. Po Listopadu 1989 se podařilo MŽP spolu s MZe, MK a MMR prosadit ve vládě finanční podporu pro program Obnovy venkova, který na tyto pionýrské počiny navázal a dnes tvoří velkou občanskou a komunitní iniciativu, výrazně přispívající k rehabilitaci venkova a jeho kvalit pro život v kontaktu s přírodou.

Brzy po Listopadu 1989 (v roce 1994) byly práce na Konceptu urbanizace a dlouhodobého vývoje osídlení ČR v Terplanu a. s. Ministerstvem pro místní rozvoj zastaveny. Labutí písni těchto prací byla Zpráva o stavu a možnostech území České republiky, kterou Terplan a.s. poprvé doprovodil grafikou v GIS ArcInfo. Představovala jakousi inventuru, v jakém stavu osídlení, dopravní a technické infrastruktury, ale i přírodních zdrojů, přírody a krajiny jsme svou zemi zdědili po 42 letech komunistického režimu, v čem mohou být jeho silné a slabé stránky, příležitosti i ohrožení. Poprvé bylo toto hodnocení provedeno i v mezinárodním kontextu, tedy s hodnocením přeshraničních vazeb, zatímco do té doby byly práce zadávány, jakoby ČSFR byl ostrov bez návaznosti na okolí.

A poprvé v této práci byla také aplikována dodnes bohužel v Politice územního rozvoje ČR nedoceněná a tudíž neaplikovaná myšlenka, že lze na řešené území nahlížet jako na průnik a žádoucí komplementární doplňování se dvou odlišných subsystémů využití území. Antropogenní subsystém, tvořený hlavními zájmy lidského druhu, tvoří sídla, dopravní a technická infrastruktura a zájmy na jejich dalším rozvoji, přírodní subsystém tvoří nejcennější segmenty krajiny, jako jsou národní parky, chráněné krajinné oblasti, další chráněné velko- i maloplošná chráněná území přírody, prvky územního systému ekologické stability, významné krajinné prvky, součásti NATURA 2000, chráněná území akumulace povrchových a podzemních vod a ochranné pásma vodních zdrojů. Oba tyto subsystémy využití státního území tvoří jakési překryvné síť, v nichž u té antropogenní uzly tvoří sídla a vlákna tvoří dopravní a technická infrastruktura, u té přírodní tvoří uzly zmíněná chráněná území přírody, nadregionální a regionální biocentra a vlákna tvoří nadregionální a regionální biokoridory a říční nivy jako významné krajinné prvky liniového

charakteru. Ideální by bylo, kdyby tyto sítě měly oka stejné velikosti a kdyby se tyto sítě překrývaly tak, že uzly jedné z nich by byly uprostřed ok té komplementární druhé sítě a křížila se jen vlákna v nejužších místech. Ze sídel by tak bylo blízko do přírody a k přírodním zdrojům, krajina a příroda by nebyla nadměrně fragmentovaná a poskytovala by dostatek prostoru jiným živočišným druhům, jejich migračním cestám. Ve skutečnosti je samozřejmě tento ideální obraz deformován zejména terénní konfigurací, vodní sítí a dalšími danostmi území a historického vývoje, ale jako jakási žádoucí meta našeho snažení, ke které bychom se měli alespoň v rámci možností přiblížit, to má něco do sebe. Grafika oné Zprávy o stavu a možnostech území ČR z roku 1994 byla pro názornost vytištěna na dva listy, pro každý zmíněný subsystém zvlášť. Toto dílo bylo shledáno i v mezinárodním kontextu za natolik pozoruhodné, že je dnes uloženo i v knihovně Kongresu USA. Politika územního rozvoje ČR však přírodní subsystém využití území a jeho územní nároky dosud ignoruje a odbývá je povinnou úlitbou o ochraně přírody, krajiny a životního prostředí pouze v textové části. Odpovídá to bohužel mentalitě dnešní vládní garnitury, nechápající dodnes význam a hloubku pojmu „dlouhodobě udržitelný vývoj“ (úmyslně nepoužívám pojem „rozvoj“, evokující potřebu „růstu“ – výroby, spotřeby, vč. plýtvání, bičovaných reklamou).

Stojí za zmínku, že nejen vývoj jednotlivých sídel ve struktuře osídlení ovlivňovala i organizace světské i církevní správy, jak už jsem uvedl dříve, ale platí to i naopak - inteligentní státní správa reflektuje dosažený stav a velikostní i funkční hierarchii sídel a celé sídelní struktury. Po Listopadu 1989 se v porevolučních turbulencích nesmyslně několikrát změnila základní struktury politické správy země – zrušily se kraje, k 75 okresům ČR přibyl 76. okres Jeseník, načež se ČSFR rozdělila na samostatné státy Českou a Slovenskou republiku, vzniklo 14 nových, velikostně i funkčně nelogicky nesourodých krajů a zrušily se pro změnu okresní úřady. Kvůli Eurostatu a distribuci fondů EU se záhy musela organizace území ještě „přeorat“ na jednotky NUTS, přičemž NUTS 2 někde tvoří jediný kraj, jinde 2 a dokonce i tři – prostě vývoj „ode zdi ke zdi“. Přitom za základ pro novou územní organizaci mohly dobře posloužit ony vzájemně skladebné jednotky správních území středisek osídlení místního a obvodního významu, které byly skladebné do původního vymezení okresů, mohl být dokonce obnoven (a některé regiony Moravy a Slezska si to přály) historický systém zemského uspořádání Čech, Moravy a Slezska a pro to všechno měl Terplan a. s. na objednávku MV ČR připravené logičtější varianty, než co bylo pod politickými tlaky (aby bylo dost „far“ pro politiky) přijato. My jsme tehdy v Terplanu navrhovali k prosazení principu subsidiarity jako optimum ponechání od roku 1960 konsolidovaných a funkčních okresů a nejvýše 8 krajů pouze s omezenými pravomocemi pro skutečně velké regionální problémy.

Pro úplnost se ještě zmíním o některých globálních souvislostech ve struktuře osídlení. Jsme součástí Evropy a EU, naše sídelní struktura je integrální součástí té evropské. Vnější vztahy k osídlení v Německu, Polsku, Slovensku, Maďarsku a Rakousku ovlivňovaly v minulosti a ovlivňují i dnes a v budoucnu jak sídelní strukturu, tak dopravní a technickou infrastrukturu u nás. Komunistická epizoda naší historie byla naštěstí krátká na to, aby tyto vazby výrazněji narušila. Jen jsme ve zpoždění při výstavbě dálnic, rychlostních silnic a železničních koridorů pro tranzit dopravy a dosud jsme nepřekonali překážky a nevyužíváme zcela potenciál přeshraniční spolupráce, což je ovlivněno ve vztahu s Německem a Rakouskem i historickými reminiscencemi a sentimenty starší generace. To vše však vyléčí čas a racionalita, vzájemná výhodnost spolupráce. Pro urbanisty a územní plánovače je však nezbytné být si i těchto vnějších vlivů vědomí, aby správně a reálně odhadli a nasadili potenciál pro rozvoj a nenavrhovali na jedné straně nereálné chiméry enormního růstu, na druhé nepodcenili význam polohy na mezinárodních cestách a přirozeného potenciálu místa. Odborníkem na to je již zmíněný Ing. arch. Milan Körner, CSc., který se tomu věnuje po léta a byl mimochodem i hlavním odpovědným řešitelem oné Zprávy o stavu a možnostech území ČR z roku 1994.

Jako příklad takového současného zdánlivého detailu ve struktuře osídlení, ale ve skutečnosti s širokými až mezinárodními souvislostmi a vazbami, bych uvedl Pardubice. Nacházejí se na Labi jako evropské vodní cestě a pokud by se podařilo prosadit stupně na Labi v Horním Žlebu u Děčína, v Malém Březně u Ústí nad Labem a v Přelouči, byla by zajištěna jeho splavnost až do Pardubic na ponor 140 cm po 345 dní v roce, což už by zajistilo dostatečnou spolehlivost a konkurenceschopnost vodní dopravy, dnes nedosažitelnou. Město však leží i u dálnice D 11 a budoucí rychlostní silnice R 35, které spolu budou tvořit

naši druhou paralelní hlavní spojnicí západ – východ vedle dálnice D1. Leží i na páteřním rychlostním železničním koridoru a co víc, má i plnohodnotné mezinárodní letiště. Spolu s blízkým Hradcem Králové a mezilehlými Opatovicemi tvoří jádro velké průmyslové aglomerace. Je proto ideální pro zřízení univerzálního dopravního logistického, skladového a překladového terminálu, propojujícího všechny dopravní systémy na jedné ploše. Takovým potenciálem nedisponuje žádné jiné místo v republice a je hřích, že není využito, nejen pro neschopnost podnikatelské sféry a nedostatečnou podporu státu, ale i pro odpor environmentálně orientované části veřejnosti a ochránců přírody. Přitom je jako stvořené pro kombinovanou kontejnerovou dopravu i přepravu nadměrných nákladů - součástí velkých technologických celků a ze země vyvážených i dovážených investic a vodní doprava je ekologická. Klíše o „betonářské lobby“ nemůže obstát v době, kdy např. průplav Rýn – Mohan – Dunaj v okolí Altmühlu za Norimberkem je k nerozeznání od přírodního říčního koryta a úpravy litorálu a přilehlého území jsou úžasné a plné života. Je dokladem, že by to šlo takto citlivě provést i u nás, jen chtít a donutit k tomu investora – Ředitelství vodních cest, projektanty, dodavatele a budoucího správce, aby to tak opravdu bylo. Není to prostor pro boj ideologií – jde o krásnou výzvu dokázat, že zdánlivě protichůdné zájmy lze „srovnat pod jeden kloboúk“, když je vůle. Argumentovat tím, že vodní doprava u nás nemá budoucnost a její výkony po ukončení lodní přepravy uhlí do Chvaletic klesají má asi takovou vypovídací hodnotu, jako tvrzení, že nestojí za to modernizovat silnici, která není užívána pro katastrofální stav vozovky. Stát má vytvářet podmínky, aby doprava byla možná. Pokud pro nízké stavy vody v Labi mezi státní hranicí se SRN a vodním dílem Střekov a od Přelouče po Pardubice po celé týdny či měsíce dosud dobré nejsou, není divu, že se tu neodhrávají velké dopravní výkony. Přitom na západ od nás se vedle nákladní lodní dopravy rozvíjí úspěšně i komerční osobní a soukromá rekreační plavba, která by se za vhodných podmínek splavnosti přelila i k nám. Pomohlo by to městům na Labi, vinařským oblastem žernosecké, roudnické i mělnické a rozšířilo by to nabídku pro cestovní ruch mimo přetíženou Prahu. To vše by se mělo vzít v potaz při rozhodování a také na ekologické souvislosti by se mělo nazírat objektivně, bez ideologické předpojatosti.

Omlouvám se, že nejsem dobrý řečník a můj projev občas sklouzne do monotónnosti uspavače hadů. Doufám, že alespoň obsah mého vystoupení některé z Vás zaujal a děkuji Vám za pozornost.

Martin Říha, předneseno na ČVUT v Praze na konferenci Perspektivy území

6 Nekonečné téma: Národní park Šumava

(Ve Zpravodaji uveřejňujeme názory z „obou stran barikády“ bez ohledu na to, jaký názor kdo zastává)

6.1 Příspěvek k diskuzi o managementu lesů jako nenahraditelné složky životního prostředí v kauze ne/zasahování proti lýkožroutu v NP Šumava

Národní park Šumava (NPŠ) byl vyhlášen nařízením vlády č. 163/1991 Sb., tedy před více než 20 lety. Tehdejší vedení MŽP v ustanoveních nařízení vlády formulovalo jasně jako jeho předmět ochrany zděděné přírodní i kulturní bohatství části území, vymezené z tehdejší CHKO Šumava. Území nezahrnuté do NP zůstalo jako CHKO a mělo plnit úlohu ochranného pásma. Součástí vymezení NP byla i zonace, která I. zónu NP nedrobila, ale obsahovala celistvě společenstva zbytků původních lesů, rašelinišť a luk v nejcennějších partiích území. Nepůvodní smrkové lesy z obnov po kalamitách na konci 19. století, založené jako lesy hospodářské, byly v původní zonaci z podstatné části zahrnuty logicky do 2. a 3. zóny NP nebo do CHKO. Tam se k ochraně lesa naopak s případnými zásahy proti přemnožení kůrovce počítalo, spolu s postupnou přeměnou na vícedruhový a různověký les, odolnější proti škůdcům i povětrnosti už ze své podstaty. Tak se měla druhová skladba dřevin jen postupnou a dlouhodobou transformací přibližovat skladbě původní, odpovídající stanovištním podmínkám, s výhledem na rozšíření bezzásahového území do II. zóny až za desítky let.

Od začátku bylo tedy vyhlášovateli zřejmé, že tyto lesy, mají-li být zachovány přes svůj nepůvodní charakter pro onu transformaci i plnění důležitých mimoprodukčních (environmentálních) funkcí, budou muset být lesnickými zásahy ochraňovány proti škůdcům. Jejich vysoký porost totiž tvoří podstatnou

část krajinného rázu Šumavy, významný krajinný prvek a součást územního systému ekologické stability. Zastíněním lesní půdy tvoří i specifické stanoviště pro mnohé chráněné a ohrožené druhy rostlin i živočichů, tedy součást krajiny chráněné podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, i kdyby se nenacházely v národním parku. Tvoří však i jeden z hlavních předpokladů plnění vodohospodářských funkcí Chráněné oblasti přirozené akumulace vod (CHOPAV). Těmi je „vyčesávání“ vlhkosti ze srážkových oblaků, zadržování srážek, akumulace vody v území a zpomalování jejího odtoku. Plní i funkce ochlazování, zvlhčování, aromatizování a filtrování ovzduší v rámci funkce klimatické a řídí bioklima v měřítku mezo- a mikroklimatickém i ochranu ovzduší. Tím vším pak činí toto území schopné řízení dlouhodobé transformace kulturních lesních ekosystémů na lesní ekosystémy přírodě bližší, a to bez velkoplošných destrukcí lesního biotopu, trvale atraktivního také pro návštěvníky, pro odpočinek, sport, pro cestovní ruch, ale i k plnění funkcí vědecko-výzkumných, vzdělávacích. Proto se považovalo za samozřejmé, že tyto nepůvodní smrkové porosty budou chráněny lesnický a proti škůdcům bude zasahováno tak, aby jejich působení nepřerostlo ve velkoplošnou kalamitu. Mělo být zasahováno ihned po objevení napadení jednotlivých stromů nebo malých skupin kůrovcem v případě potřeby i kácením a na vníklých světlinách měla být podsadba již volena takovými druhy, které budou původní monokulturu smrku obohacovat o další druhy dřevin, vhodných pro tato stanoviště. Ty by bylo nutné chránit proti okusu lesní zvěří a postupně tak měnit dozívající stejnověký vysoký smrkový les na druhově i věkově pestřejší porost, odolnější svojí formou proti větrným, sněhovým i kůrovcovým kalamitám a přibližující se postupně původní dřevinné skladbě, aniž ztratí, byť jen na přechodnou dobu, výše popsané veřejně prospěšné mimo-produkční funkce. Ty jsou důležité nejen pro komplexní ochranu území národního parku samotného, ale i pro plnění environmentálních, ekonomických a sociálních funkcí krajiny širokého okolí. Protože nepůvodní smrkové porosty tvořily cca 86 % lesů Šumavy, bylo logické, že pro plnění takových úkolů byli vybráni první ředitelé Správy NP a CHKO Šumava z řad lesníků, jimiž byli jak Ing. Kec, tak Ing. Žlábek.

Během více než dvacetiletého trvání Národního parku Šumava se však zhruba od přelomu století začaly uplatňovat k managementu lesů v NP kritické hlasy a silně se vyostřily střety zájmové skupiny vědců–ochránců přírody a environmentálních aktivistů na jedné straně, se zastánci a uplatňovateli vědecky standardních argumentů věd lesnických, environmentálních, přírodních a společenských na straně druhé. Léta komplexně neřešená problematika kauzy NPŠ přešla z pole apolitické objektivní vědy na pole mocensko-politické i virtuálně-publicistické a kauza se tak stala, bez odstranění tohoto ideologického základu, věcně (racionálně) neřešitelnou. Je charakteristické, jak první jmenovaná zájmová skupina ochránců předkládá veřejnosti své vědce za vědce jedině. S každou snahou o věcnou diskusi na základě vědecky standardních faktů dokládá svými skutky, jak právě tohle je pro ni svízelné a vlastně nepřijatelné. Nemá-li jistou většinu hlasů v odborné diskusi, vyděluje se jako ideově politická opozice se silně emočním vystupováním, jakoby nositelé jiných názorů byli škůdci a zrádci, ba kriminálníci. Těchto pojmenování bylo skutečně užito a nikdo se nedistancoval ani nepodivil, ač by to pamětníkům doby předlistopadové mělo způsobovat mrazení v zádech („kdo nejde s námi, jde proti nám a toho lid smete“).

Jsou nasazovány propagandisticky účinné manipulativní postupy lidového hlasování, průzkumů mínění pečlivě vybíraných známých osobností a „celebrit“ – zatím co jiné se ke slovu nemohou dostat. Uplatňují se i jiné figly ze sféry politického boje, jako je ustavení stínového orgánu, nereagování na podstatná věcná fakta a skutečnosti, prosazování jen idejemi podložených virtuálních skutečností, vizí a přání. To vše s podivuhodnou podporou médií, která rovněž po léta a houfně odmítají popisovat objektivně tristní vývoj v území a přijímat jiné názory. Zruční moderátoři a komentátoři šíří pouze publicisticky zajímavé nepravdy a účelové polopravdy až do – mimo bulvár – společensky neobvyklé míry dehonestace, kde nehodící se vědecké názory jsou prezentovány jako v nejlepším případě výmysly osob postižených nevyčísitelným fachidiotismem. Jsou to naše konkrétní prožitky.

Zabýváme se kauzou od samého počátku existence NPŠ, a to jak v rámci specializace na lesy jako součásti krajiny a důležité činitele životního prostředí, tak z hlediska funkcí lesů v krajině v rámci územního plánování a jeho úloh při hledání rovnováhy mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními aspekty vývoje řešeného území. Jasný názor na další vývoj NPŠ vyjádřil už počátkem 90. let minulého století Ing. arch.

Svatopluk Cingroš a kol. z Terplanu a. s. Praha, když odmítl učinit ze Šumavy neživotný skanzen, ale připouštěl obnovu a další rozvoj alespoň některých zachovaných obcí a osad, návrat šetrné zemědělské výroby, především pastvy, na trvalých travních porostech a měkké formy rekreace a cestovního ruchu. Tyto myšlenky včetně přeshraniční spolupráce s Horním Rakouskem a Bavorskem pak dále rozvíjel tzv. „Trilaterální koncept rozvoje Šumava – Vierviertel – Bayerische Wald“ Ing. arch. Jaroslava Bedrny a spol., rovněž z Terplanu a. s. Oba tyto dokumenty byly schváleny vládou ČR a potvrzovaly, že člověk toto území už po staletí obýval, využíval a po dočasném nepřírozeném vyklizení hraničního pásma po roce 1945 se sem má v rozsahu nutném pro údržbu krajiny a pro přírodu nepoškozující rekreaci, sport a cestovní ruch život opět vrátit.

Nechápali jsme, čím je podložen obrat náhledů na ně na MŽP ČR rokem 1999 a zvrát v managementu od roku 2003. Co zapříčinilo přechod od ochrany a transformace převládajících lesních ekosystémů spolu s ochranou a zlepšováním prostředí podle platné, pro NPŠ zakládací právní normy, jakou bylo vládní nařízení 163/1991 Sb., o zřízení NP a CHKO Šumava, k velkoplošné a mnohaleté „disturbanci“ lesů skokem v důsledku nedefinované, avšak prakticky absolutní bezzásahovosti s ochranou jen přírodních procesů, s vrcholem za působení ministrů RNDr. Bursíka a RNDr. Mika.

Nechápali jsme zejména to, že skupina vědců–ochranářů přírody nebere vůbec v úvahu základní skutečnosti v případě NPŠ – totiž naprostou převahu (86 %) kulturních a nikoli přírodních, tedy autochtonních lesních ekosystémů, často jen ekocenóz (monokultur) smrku nepůvodní proveniencí – čemuž naprosto neodpovídá zařazení NPŠ do II. kategorie parků podle definic kategorií IUCN. Soudili jsme, že tyto zdánlivé nelogičnosti – volba II. kategorie, vytvoření velké zóny bezzásahovosti a její svévolné rozšíření, přísná ochrana podmínek pro skokovou velkoplošnou destrukci stromového patra lesů Šumavy a jasné pomíjení úlohy „lesů jako nenahraditelné složky životního prostředí“ (citujeme ze zákona č. 285/1995 Sb., o lesích), jako významného krajinného prvku a důležité součásti územního systému ekologické stability krajiny (citujeme ze zákona č. 114/1992 Sb.), i nešetření rázu krajiny – jsou vysvětlitelné buď ideologickým základem postupu anebo omylem. Omylem, jenž obdivuje „tisícileté vazby smrku a kůrovce“, ale nebere na vědomí, že lesy Šumavy už dávno nejsou přírodní včetně přemnoženého kůrovce v nich a pod horami je kulturní obytná krajina – na rozdíl od dávné Silva Gabreta. Snad to nepramení z nevědomosti možných důsledků a rizik environmentálních, z nich zejména klimatické a vodní (hydrické) povahy, ale také i sociální povahy pro park sám i okolní region. Vždyť ony environmentální a sociální efekty lesů zejména vyšších poloh mají dávno známý význam v působení na daleko širším území i mimo park. Vědy environmentální tohle přece studují a ctí už skoro dvě století.

Snažili jsme se po léta diskutovat toto téma s kolegy ochranáři přírody, jak přírodovědci, tak i lesníky. V pozadí jejich myšlení jsme vnímali nepochybně velmi výrazný zájem o přírodu samu o sobě a vycitňovali jsme despekt k lidské společnosti s jejím vykořisťováním přírodních zdrojů, beze stop duchovních vazeb k přírodnímu veškerenství. Jakoby naprostá jednostrannost čistě antropocentrického myšlení měla být vystřídána naprostou jednostranností myšlení biocentrického. Postoje a axiomata stojící mimo vědy jsou vhodné rozhodně na obou stranách k zamyšlení, protože jsou odedávna využívané (i zneužívané) kazateli, věrozvěsty a zapálenými osobami na řečništích a v čele manifestantů – nikoli skutečnými vědci.

Až nedávno náhoda umožnila Ing. Krečmerovi písemnou diskusi na odpovídající věcné úrovni s upřímnými, promyšlenými a otevřenými formulacemi na téma kauzy NPŠ z univerzitního a nepochybně i vědeckého zdroje. Musíme konstatovat, že z této diskuse a z postoje podporovatelů bezzásahovosti vyplývá:

1. Zásady péče o lesy NPŠ (paradigma) ochranářů přírody stojí na čistě ideové platformě s tím, že v národním parku musí být přenecháno volné pole přírodním procesům bez jakéhokoli ohledu na cokoli jiného než na přírodu samu.

Na ploše národního parku (*nemyslí se na jinou než II. kategorii IUCN!*) tedy plně platí zásada hlubinné ekologie (deep ecology), že „vše co příroda činí, vždy jen dobře činí“. Člověk nemá uvědomělým zasahováním napravovat své minulé činy, má to ponechat přirozené sukcesi. Proto je pro management lesů lhostejné, zda park byl zřízen v pustinách Sibíře, Aljašky, Kanady, Amazonie, Konga, nebo na Šumavě. Je to první ideologický předpoklad, z něhož plyne, že

2. NPŠ by nemohl být národním parkem, kdyby absolutní bezzásahovost nebyla uplatněna, jak se dosud *via facti* dělo, alespoň na 30 % a nepokračovalo se rychle až na 75 % plochy podle rámcové definice pro II. kategorii podle IUCN.

Jakoby platilo, že jakékoli opatření péče o lesy NPŠ dehonestuje národní park, vylučuje jej ze světových národních parků a je tedy nezbytné vyrobít na Šumavě „divoké srdce Evropy“ v co nejkratší době a na co největší ploše – tedy cestou destruktčního chování, ponechání lesů žíru kůrovce a jeho výzkumu bez ohledu na jakákoli jiná hlediska, byť jen pro uplatnění principu předběžné opatrnosti. Někteří nadšenci jsou si jistí, že tento princip má platit výlučně pro ochranu přírody samé.

3. Ideologicky stvořená základna kauzy NPŠ je závazným rámcem vysloveně mimo vědy stojícím. Jen v tomto rámci pracují přírodní vědy – především na potvrzení, že vznik divočiny je nutný a na objasnění, jak k ní dospět co nejdříve a na ploše co největší.

Kruh vzorově biocentrického myšlení se tím uzavírá: národní park je výlučnou experimentální základnou pro výzkum dílčích oborů přírodních věd – v podstatě výzkum destruktční. Vůbec se nepomýšlí na to, že destrukce stromového patra lesů takového měřítka, k jakému došlo v důsledku bezzásahovosti v NPŠ, má možná, pravděpodobná, avšak *nikdy předtím ani dnes předem nešetřená environmentální i sociální rizika*. Lesní ekosystémy krajiny nejsou zde brány holisticky jako celek, nýbrž jen jako zájmová množina vybraných a „uznaných“ dílčích oborů věd přírodních. Veškerá varování odborně kompetentních institucí a znalců byla a jsou paušálně odmítána, pomíjena, popř. prohlášována za nevědecká. Např. Ministerská konference pro ochranu lesů (Wien 2003) považuje v lesích území zvláště chráněných za možný jen nedestruktivní výzkum. To vše bez jakékoli odezvy.

V kauze NPŠ, na území národního parku dané charakteristiky, jsou hlediska ochrany přírody samozřejmě podstatná. Avšak nelze se zabývat výlučně hledisky přírody samé o sobě. Je slyšet názory, že velkoplošný rozpad smrkových porostů je přirozeným dějem a je nutno sklonit se pokorně před tisíciletým vztahem smrku a lýkožrouta! Ovšem smrkové lesy Šumavy jsou dávno jiné, než bývaly listnaté a smíšené lesy *Silva Gabreta* – s převládajícím smrkem jen v nejvyšších polohách, s přechodem k jedlo-bukovému lesu v polohách nižších. A také krajina části hor i pod horami se stala krajinou kulturní a obytnou; takže destrukce stromového patra lesů nad ní je možným rizikem environmentálním, ekonomickým i sociálním. Vztahy smrk – kůrovec jest tam proto posuzovat jinak než kdysi, aby to nebyl poklek u oltáře starých bohů, kteří dávno zmizeli.

Zejména politici všech kategorií by měli vážit širší hlediska, než jsou zájmy řady dílčích oborů přírodních věd. Z bodů výše uvedených přece vyplývá, že vědcům-ochráncům přírody naprosto dostačí, když „Šumava zůstane zelená“ pro půdní mikrobiology, botaniky a zoology všech specializací, zatím co další vědci, zabývající se atmosférou (zejména meso- a mikroklimatem), vodou, půdou a rostlinstvem jako *základními složkami soudobé krajiny*, jsou nežádoucí a jejich argumenty nejsou připouštěny. Člověk s jeho legitimní zájmy je zde považován bezmála za nežádoucího vetřelce, za „škodnou“.

Namísto odpovídajících analýz reálných faktů přírodních zákonů, ba i bez respektu k platným zákonům ustanovením z oblasti environmentálního práva, bývají slyšet sice zajímavá, avšak věcně podivná mínění. Tak např. kulturní krajina v okolí NPŠ prý nestojí za nějakou ochranu prostředí; ať se odstěhuje, komu se to nelíbí. Nejasnou otázkou prý je, *kdo a proč vlastně potřebuje lesy na horách*. Dokonce dohled nad lesy jako nad složkou životního prostředí podle zákona č. 282/1991 Sb., o ČIŽP s působností v ochraně lesa – jako dozorčím orgánem MŽP – se i podle oficiálních hlasů osob z bývalého vedení MŽP hodí tak právě jen pro lesy hospodářské. Advokátské práce pak ruče rozvedou právní názor, jenž stvrzuje virtualitu přírodních skutečností jako realitu pro lesy ve správě MŽP ČR, ba i virtuální skutkové podstaty v zájmu virtuální přírody. Takže máme dokonce dvě rozdílné přírody – pro jednu v hospodářských lesích je např. disturbance žírem kůrovců nesmírně škodlivá pro přírodu samu (v míře vědecky stvrzené po zadání MŽP v rádech miliard), pro tu druhou – v lesích ve správě MŽP – naopak i obrovské disturbance se zkázou vzrostlého porostu netřeba v účincích ověřit ani v kulturní krajině více, než si žádají zájmy díl-

čích věd přírodních. Zkrátka v případě, že zákony ukládají ve věcech životního prostředí to, co se dílčím disciplínám nehodí (třeba co se týká lesů jako významného krajinného prvku s funkcí stabilizační nebo funkcí lesů jako nenahraditelné složky životního prostředí v oblasti klimatické či hydrické), jsou to prý jen výplody ovlivnitelných zákonodárců, skrývajících zájmy dřevařské lobby a není třeba je dodržovat – „zákon není argument“... Jakoby v národních parcích neplatila právní zásada, že se na celém státním území uplatňují a musí se dodržovat všechny v České republice platné právní předpisy, ne jen ty, které se někomu hodí a jiné (zákony o lesích, o vodách, o ovzduší a dokonce i některá ustanovení zákona o ochraně přírody a krajiny) nikoliv.

Tohle všechno bylo rozebráno a zveřejněno v řadě studií, stanovisek a podání. Je škoda, že zatím neposloužilo politikům. Jak ukázala jednání k návrhu zákona o NP Šumava, nejvyšší státní orgán je stěží schopen zastat se účinně toho, že národní park v kulturní obytné krajině není přírodovědná laboratoř jako „Ding an sich“. V ní přece nemůže jít jen o přírodu samu o sobě bez znalosti toho, kam to s parkem dospěje po desítkách i nějaké stovce let; co to bude vyžadovat z environmentálně-, sociálně- a kulturně-politických hledisek regionu, jaké kapacity, v jaké míře a za kolik bude nutné jednou nasadit v zájmu funkcí lesa – ze zákona nenahraditelné složky životního prostředí regionu. Náš společný přítel, lesník-ekolog, nám k tomu před léty řekl: „Vím o rizicích, ale to mne nezajímá, mne zajímá jen Příroda“. Jako soukromník si to jistě mohl dovolit. Jako názor projektanta – specialisty na ochranu životního prostředí, přírodu a krajinu v územně plánovací dokumentaci to však při nutné komplexnosti územního plánování bylo tehdy a je dosud neobhajitelné. Také politikové by však měli mít zájem širší, vážít soukromé záliby a skupinové vize a přání se zájmy veřejnými na bázi vědecky standardních argumentů a hledisek environmentálně-, sociálně- a kulturně-politických i ekonomických.

Tohle všechno by se bylo mohlo diskutovat a objasnit naprosto legálně před zahájením ochrany přírodních procesů, kdyby noví politici, mající jiné představy o managementu lesů NP Šumava, než jeho zakladatelé, předem seznámili veřejnost se svými záměry, s jejich vědecky podloženým vyhodnocením možných přínosů a rizik. Kdyby v demokratické diskuzi a v řádném správním režimu dosáhli společenského schválení záměrů tak, aby následně nesli morální, politickou a popř. i trestní odpovědnost, budou-li si počínat jinak. Jak dalece je dnes vykoješená logika možno soudit z veřejně předneseného názoru, že za stav lesů NP Šumava může vláda JUDr. Pitharta, když veřejnost při jeho vyhlášení neobeznámila s tím, jak národní park musí být přenechán přírodě, aby šlo o národní park (!). Ovšem nic takového nikdo ze zakladatelů neměl v úmyslu, jak dokládá zakládací vládní nařízení č. 163/1991 Sb. a stručně rekapituluje druhý odstavec tohoto textu.

Věcný rozpor záměru absolutní bezzásahovosti s reálnými podmínkami, opřený o věcně nesprávnou interpretaci jediného ustanovení právní normy (zatímco jiná ustanovení téže právní normy byla a jsou ignorována), byl po roce 1999 účelově nevěcně zamlžován či utajován (norma byla upravena až v létě 2009). Takže ještě vnuci našich pravníků mohou být překvapováni, co vše se z obrovské a dlouhotrvající destrukce stromového patra lesů vyšších poloh Šumavy bude vyvíjet pro krajinu i pro širší region v sousedství NP Šumava, nedojde-li k návratu k standardním vědeckým argumentům.

Tento souborný text překládáme v naději, že se k tomu věcně vyjádří všichni, kdo formálně či ideově nesou odpovědnost za nakládání s krajinou v měřítkách národních parků v kulturní a hustě obydlené střední Evropě.

Ing. Vladimír Krečmer, CSc.

1992–1998 předseda České bioklimatologické společnosti.

1997–2005 předseda Národního lesnického komitétu

Čestný člen ČAZV a dalších odborných institucí

v.krecmer2@seznam.cz

Ing. arch. Martin Říha

1990–1992 náměstek ministra životního prostředí ČR

1992–2000 výrobní náměstek ředitele Terplanu a. s. Praha

2000–2004 ředitel odboru EIA/SEA MŽP ČR

arch.martin.riha@seznam.cz

V Praze a Hradci Králové – červenec 2012

Prameny k úvaze:

- *Jeník, J.:* Lesní ekosystém a kauza „kůrovec“ z hlediska různých věd. *Lesnická práce*, 83, 2004, č. 5; 1618.
- *Krečmer V,* Současné trendy v ochraně přírody a lesnictví. In: Odkaz profesora Karla Domina. Zborník referátov z medzinárodnej konferencie m Tatranská Lomnica 26.–27. 10. 2006. Štátne lesy TANAP, Tatranská Lomnica; 59-65.
- *Mrkva R.:* Kam bude směřovat Národní park Šumava. In: Hlavní problémy lesnictví, Sborník 9. Sněmu lesníků, Hradec Králové 1. 6. 2006. Česká lesnická společnost Praha; 36–44.
- *Spor o NPS – dva přístupy ke stejnému cíli?* In: Šumava, zelená střecha Evropy II, Sborník referátů konference v Srní 20. 9. 2007. Česká lesnická společnost Praha; 13–18.
- *Kauza Národního parku Šumava není jen problém odborný.* Sborník celostátní konference „Šumava 2011 – bod zlomu – Záchrana krajiny a zelených lesů Šumavy“. Modrava 26.–27. X. 2011, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk a Státní fond životního prostředí Praha; 9–11.
- *Národní park Šumava se stal ikonou zelených hnutí.* In: Kůrovcová kalamita, Víc než spor přírodovědců. Sborník textů č. 94/2011, CEP Praha; 45–62,
- *Krečmer V.:* Vazby legislativy lesní, ochrany životního prostředí a ochrany přírody jako jeden z lesopolitických problémů pro lesní hospodářství a státní správu. (Rozbor problémů věcných i právních). In: Smysl lesnictví a principy lesního hospodářství. Sborník referátů semináře 22. 11. 2007. Česká lesnická společnost, Praha 2007; 4–18.
- *Lesní hospodářství v právních souvislostech s ochranou životního prostředí a ochranou přírody.* Nakl. Lesnická práce, Kostelec n. Černými lesy 2007; 78 stran. II. doplněné vydání 2009; 83 strany.
- *Smysl existence horských lesů pro kulturní obytnou krajinu. Lesopolitická a environmentálně politická problematika lesů a ochrany vod.* In: Ochrana vod a vodních poměrů v lesním hospodářství ČR. Sborník referátů. Česká lesnická společnost, Praha 2008; 41–45.
- *Vacek, S. – Podrázský, V.:* Stav, vývoj a management lesních ekosystémů v průběhu existence NP Šumava. Kostelec nad Černými lesy 2008. Nakl. Lesnická práce; 95 stran,
- *Krečmer V. – Vinš B.:* V čem se střetávají lesnictví s environmentalismem. In: Zpravodaj STUŽ, č. 2, 2008 /2009/; 43–47.
- *Krečmer, V.:* Vztahy lesní a environmentální legislativy s legislativou ochrany přírody z pohledu vlastníka a správce lesa. In: Vlastníci lesů a lesní hospodářství ve vazbách k environmentální politice a legislativě ČR. In: Sborník referátů XII. Sněmu lesníků, Hradec Králové 15. 10. 2009. ČSL Praha 2009; 22–26.
- *Lesní a environmentální legislativa. Krizový faktor současného lesnictví.* EKO, Ekologie a společnost, 20, 2009, č. 5–6; 33–35.
- *V čem se střetávají lesnictví s environmentalismem.* In: Šumava na rozcestí. Sborník konference Sekce krajinářské architektury IFLA ČR 10.–11. září 2009 v Železně Rudě. Edit. P. Valtr, UrbioProjekt, Plzeň 2010. Neustránkováno; 6 stran.
- *Mrkva, R., Herman, J., Vovesný, J., Krečmer, V., Zahradník, P., Kroupa, r J.:* Souhrnná zpráva Expertní pracovní skupiny pro posouzení stavu managementu péče v Národním parku Šumava se zvláštním zřetelem na gradaci kůrovců pro zadavatele. *Lesnická práce*, 89. 2010, č. 2; 6–9.
- *Krečmer V.* Co vyprávějí šumavské smrčiny, Průvodce lesními ekosystémy Šumavy. *Lesnická práce*, 89, 2010, č. 10; 33. (úvaha nad knížkou prof. Šantrůčkové a kol.)

- *Kauza NP Šumava po dvaceti letech. Působí lýkožrout udržitelně?* EKO, Ekologie a společnost, 21, 2010, č. 6; 5–7.
- *Krise lesnictví a lesního hospodářství. Lesopolitická analýza podnětů k evropské lesní politice představitelů IUFRO o budoucnosti lesnictví a lesního hospodářství s ohledem na situaci tuzemskou.* Lesnická práce; Samostatná příloha 1/2011; 52 strany.
- *Krečmer V. – Vovesný J. – Zahradník P.: Ke smyslu ochrany lesů národních parků. Úvaha nad prací Expertní pracovní skupiny hejtmanů Jihočeského a Plzeňského kraje v kauze managementu lesů NP Šumava.* Nakladatelství Fortuna, JUDr. František Talián, Praha 2011; 40 stran.
- *Krečmer, V.: Základní principy nakládání s lesy v dvacetileté kauze „Národní park Šumava“.* Lesnická práce, 90, 2011, č. 6; 10–11.
- *Otázka rizik velkoplošných disturbancí lesů v národním parku Šumava.* Živa, 59, 2011, č. 3; XLVIII–XLIX.
- *Dva rozporné pohledy na management lesů Národního parku Šumava – pohled ochrany přírody a pohled ochrany životního prostředí.* Zpravodaj STUŽ, 2011, č.1; 36–45. (Nepatrně aktualizovaný reprint studie z roku 2007)
- *Zákon o NP Šumava, Anketa LP.* Lesnická práce, 90, 2011, č. 9; str. 7.
- *Čermák J Živý a mrtvý les – voda a kůrovec na Šumavě. Sborník celostátní konference „Šumava 2011 – bod zlomu – Záchrana krajiny a zelených lesů Šumavy“.* Modrava 26.–27. X. 2011, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk a Státní fond životního prostředí Praha; 12-16.
- *Slabý, R., Krečmer, V.: K účelu vyhlášení národních parků ve střední Evropě. Sborník celostátní konference „Šumava 2011 – bod zlomu – Záchrana krajiny a zelených lesů Šumavy“.* Modrava 26.–27. X. 2011, Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk a Státní fond životního prostředí Praha; 47-49.
- *Situační souhrn kauzy Národního parku Šumava (NPŠ).* Stanovisko Prof. Ing. J. Jeníka, CSc, dr.h.c., Prof. Ing. P. Kantora, CSc., Ing. V. Krečmera, CSc., Prof. Ing. V. Podrázského, CSc., Prof. Ing. L. Šišáka, CSc., Prof. RNDr. S. Vacka, CSc. a doc. Ing. P. Zahradníka, CSc.; 3 strany. Předáno osobně ministru Mgr. T. Chalupovi 1. února 2011 v Parlamentu ČR.
- *311. usnesení Senátu parlamentu České republiky z 11. schůze, konané dne 24. srpna 2011 k petici „Zachraňme Šumavu“ (senátní tisk č. 84); 2 strany.*
- *Kůrovcová kalamita. Víc než spor přírodovědců.* Sborník textů č. 94/2011. Marek Loužek, edit.. CEP, Centrum pro ekonomii a politiku, Praha; 150 stran.
- *Prohlášení Odboru lesního hospodářství ČAZV k situaci v Národním parku Šumava z 24. srpna 2011;* 1 strana.
- *Krečmer V.: „Vyhřezlé problémy“, Reakce čtenářů.* Lesnická práce, 90, 2011, č. 12; 50.
- *Otevřený dopis lesníků, přírodovědců a univerzitních učitelů ministrovi životního prostředí.* Praha 10. ledna 2012; 5 stran. S 13 podpisy vědeckých pracovníků a vysokoškolských pedagogů.
- *Listinný archiv autorů; Korespondence, dokumenty.*

Emailová diskuse k výše uvedenému stanovisku:

Vážení,

Přihlašuji se k tomu, co napsali pánové Krečmer a Říha. Možná, že bych některé věty formuloval jinak, ale vcelku je to docela přesné vystižení situace. Národní park jsem (spolu)zakládal a dnes z toho mám výčitky svědomí. Bez něj mohla být Šumava zdravá a plná života, „naturové lokality“ nepoškozené. Je hrozné sledovat diskusi o kategorizaci - jako kdyby plnění byrokratických kritérií (a kategorizace IUCN nic jiného není) mělo přednost před ochranou přírody!

Bohužel mne velice zklamal postoj některých lidí v IUCN. Druhá mise byla zmanipulovaná a manipulace zřejmě pokračují.

František Urban

Já Vás, pane inženýre Urbane, upřímně obdivuji, už od založení parku, od chvíle, kdy jsem si před 20 lety přečetl (ještě ho mám schovaný) Váš faxový příkaz, zakazující převzetí lesů do péče NP (rozuměj: do chvíle, než bude území vytěženo). Od té doby Vás mám za skvělého, zákulisně schopného politického lobbistu a manipulátora ve prospěch těžářů. Ano, souhlasím – necht' o kauze NP Šumava diskutují výhradně odborníci, a nemluví do ní politici (Klausem či Zemanem počínaje, a Jirsou, Zimolou či Stráským konče), ani jejich lokajové, v čele s Vámi. Vy, ing. F. Benda či ing. Žlábek jste ale ti poslední, kdo by k věci mohli zaujmout nepolitické, nezmanipulované a čistě odborné stanovisko (takové mohou kvalifikovaně zaujmout – a také léta zaujmají – např. všechna jihočeská či centrální akademická přírodovědná pracoviště, renomovaní mezinárodní odborníci typu prof. Fanty, přírodovědci jak z IUCN, tak ze stínové vědecké rady parku, z POLITICKÝCH (!!!) důvodů z NP vyhození, aj.). Prosím Vás aspoň o to – když už nemůžete své činy a názorové kotrmelce (výroky, rozhodnutí, lobbismy) napravit, udělejte napříště pro Šumavu aspoň to jediné: v dané věci mlčte.

Zdraví Vás srdečně

Prof. Vladimír Just

Já Vás, pane profesore Juste, neobdivuji ani trochu. Považujete se za investigativního novináře, ale nedáte si dohromady ani tak prosté věci jako sled různých událostí, zaznamenaný v datech přístupných dokumentů. Ten fax, který připomínáte, byl odeslán někdy kolem 5. 8. 1993, že? Proč asi v něm bylo požadováno okamžité zastavení předávacích prací (předávání lesů a ostatního majetku od Vojenských lesů a statků v Sušici), když mělo být předáno všechno už k 1. 6. 1993? (A také od ostatních organizací (Státní lesy v Plzni a v Č. Budějovicích a Vojenské lesy Horní Planá) už také k tomu 1. červnu 1993 všechno předáno bylo?) Nebyly tam nějaké podezřelé průtahy? A nemohl na základě toho p. ministr Benda s okamžitou platností předávání zastavit a hned následujícího dne poslat do Sušice komisi, která všechno, co se tam děje vyšetří? (Ta komise tam přišla na zajímavé věci. Uvedla je do pořádku a ve velmi krátké době předávání dokončila).

Myslím, že byste se mohl zamyslet nad kvalitou své investigativní činnosti – alespoň v tomto případě.

Srdečně Vás zdravím.

František Urban

6.2 Zpráva od pramenů Teplé Vltavy

Letošního srpna jsem strávil 8 dní u pramenů Teplé Vltavy, vprostřed šumavské přírody. Byl jsem tam jako dobrovolník, sbírající podpisy pod petici za dobrý zákon o národním parku Šumava. Oproti loňsku, kdy jsme na stejném místě zjišťovali názory veřejnosti, jaký by si přála v budoucnu národní park Šumavu, letos Hnutí Duha vzhledem k blížícímu se předkladu návrhu zákona o NP Šumava z dílny ministra Chalupy (viz příloha č.1) a vzhledem k změněným podmínkám ve vztahu vedení Správy ŠUNAPu k tomuto Hnutí, organizovalo petici, obracející se na naše poslance s výzvou, aby přijali takový zákon, který bude mít za hlavní cíl ochranu přírody, který zachová přírodu bez zásahu nyní na 30% a do r. 2030 ji rozšíří na nejméně 50 % tak, jak to předpokládá současný plán managementu národního parku z r. 2000. Petice též požaduje omezení výstavby, aby nedevastovala šumavskou krajinu. Petici připravil výbor ve složení Jaromír Bláha z Hnutí DUHA, profesor Pavel Kindlmann z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a Centra výzkumu globální změny Akademie věd ČR a herec Petr Vacek (plný text petice viz přílohu č. 2).

Už při příjezdu na Kvildu nás u autobusové stanice vítal stánek s protipetici „Ne-35 % prvních zón NP Šumava“ a osobně pan Martan, ředitel Komunity pro duchovní rozvoj ze Čkyně (mající prý podporu velkopodnikatele Taliána a prezidenta Klause) spolu s další agilní občankou se nás pokusili získat k podpisu. Že je to petice pro zelenou Šumavu. Kdo by ji nechtěl, že? Text jejich petice, rozšiřovaný i dalšími obcemi a ubytovacími zařízeními (např. hotelem Alpská vyhlídka na Bučině pana Taliána), vyzývá ke zmenšení bezzásahové zóny, k opatřením proti kůrovci, tedy kácení (viz přílohu č. 3).

U symbolického pramenu Teplé Vltavy už byla změněná situace oproti minulým létům, kdy tam infostánek Hnutí Duha byl jako určitá součást spolupráce mezi tímto Hnutím a správou ŠUNAPu (další spolupráce byla např. při brigádách, při revitalizaci vodního režimu rašelinišť). Letos Správa NP Šumava už podle kolegů z Hnutí Duha neměla o spolupráci zájem, brigáda se neuskutečnila a u pramenů Vltavy vzniklo namísto infostánku petiční místo – o něm však byla kolegy z Hnutí Duha informována jak Správa národního parku, tak starosta Kvildy.

Skládací petiční stánek jsme museli odnášet, neboť by už letos Hnutí Duha asi nedostalo povolení k uskladnění v přístřešku na místě bývalé chaty Klubu českých turistů a pozdějšího pracovního tábora, navíc vloni byla bedna s infostánkem, tam umístěná, ukradena (údajně infostánek vadil starostovi Kvildy – ten se ostatně dle iDnes.cz/Budějovice a J. Čechy ze dne 24. 8. 2012 vyjádřil, že „Prameny Vltavy nejsou místem, kde by měl být turista obtěžován jakoukoliv ideologií, polopravdami nebo pomluvami“). Letošní stánek sestával z nápisu „Petice za dobrý zákon o NP Šumava“, obsahoval petiční listy v češtině i němčině a velký plakát, na kterém byly vyobrazeny druhy, charakteristické pro horské smrčiny a fotografie vývoje bezzásahového lesa v přiléhajícím Bavorském národním parku (zčásti viz obrázek).

K nejčastějším otázkám, které jsme zodpovídali (nikoliv ovšem tak, že bychom někoho obtěžovali, jak se pan starosta Vostradovský domnívá, odpovídali jsme jen těm, kteří se nás na něco ptali – a bylo toho moc, protože Správa národního parku odstranila na cestě k pramenům ten nejdůležitější panel, týkající se vývoje horského smrkového lesa, nemluvě již o uzavření celé naučné stezky u jednoho z pramenů Vltavy z moci úřední): Nejčastější dotaz byl, co je to dobrý zákon o Šumavě (vysvětlovali jsme petici, ukazovali návrh zákona z dílny ministra Chalupy – jak jinak se asi získávají pod petici podpisy? Jedině adekvátními odpověďmi na dotazy). Často jsme však suplovali práci Správy ŠUNAPu, např. při otázkách, proč jsou stromy u cesty pokáceny v cca čtyř-pětimetrové výši a proč mají zářezy (Správa NP Šumava dostala výjimku v první zóně pokácet pro turisty nebezpečné stromy při cestě, zářezy napomáhají větší plochou k zvlhčení dřeva a tím jeho rychlejšímu tlení jako výživy pro novou generaci smrků). Proč je naučná stezka k prameni Vltavy uzavřena (díky napadení SNP Šumava ze strany ukřivděného podnikatele, že správa neměla stavební povolení k vybudování stezky ze dřeva). Časté dotazy se týkaly příčin, proč došlo k uschnutí okolních smrčín (názorně jsme mohli ukázat, kde působila vichřice vývraty stromů a kde pak zasahoval namnožený kůrovec). Zajímavé je, jak často si lidé mysleli, že původní porosty u pramenů Vltavy byly bučiny, přitom v tak vysoké výšce (symbolický pramen Vltavy je v nadmořské výšce 1172 m) jsou samozřejmě původní horské smrčiny. Většinou též padaly dotazy na další osud lesa na Šumavě. Přímo u symbolického pramene jsme mohli ukázat, jak už rostou nové semenáčky-jak přípravných/pionýrských dřevin-jeřábů ptačích či vrb jív, tak i klimaxových smrků či javorů klenů (jak je ostatně patrné z přiložené fotografie zeleného pozadí za petičním stánkem).

Zásadní chybou je, že v pásmu horských smrčín byla odstraněna vysvětlující tabule, týkající se vývoje smrčín (u symbolického pramene byly instalovány neutrální tabule o vodě a namísto uzavřené a brzy zlikvidované naučné stezky k smrčínám, u pramenů Vltavy se přirozeně vyskytujících, byla vybudována nová vyhlídka nad prameny Vltavy, která však mluví o trpělivé práci lesníků při návratu bučin (*v té nadmořské výšce se už nevyskytujících ani dnes, ani dle mapy potenciální přirozené vegetace v minulosti*). Na zásadní otázku kácet či nekácet jsme poskytovali pro některé-zvláště předpojaté lidi k ochráncům přírody či přímo k Hnutí Duha, překvapivou odpověď: jak kde. V první zóně, avšak nově stanovené, ne v těch rozdrobených desítkách stávajících malých ploch 1. zón, nekácet, v druhé zóně kácet ale k přírodě šetrným způsobem tak, aby kůrovec nepřeskočil do hospodářských lesů – tedy tak, jak to dělají v NP Bavorský les i jinde. K otázce rozlohy prvních zón je na prvním místě otázka ekologické stability a bylo možné též poukázat na příklady z jiných zemí: *V bavorském parku mají 53 % první zóny, do r. 2027 chtějí rozšířit tuto zónu na 75 %, v hornorakouském NP Kalkalpen zřídili 1. zónu dokonce na 89 %*. Návštěvníky též zajímala otázka vodního režimu a eroze v bezzásahovém a zásahovém území. Stačilo poukázat na rozježděné cesty těžkými mechanismy, které zvláště cyklisté ze svých cest znali. Navíc je patrné, že ponechaný nevykácený porost je daleko lepší ochranou před erozí, než vykácený. Zajímavá byla diskuze k otázce kulturní krajiny: představuje, že lidé po mnoho staletí exploatovaly celou Šumavu, se ukazuje jako mylná. Ze zprávy prof. Goperta

z r. 1868 vyplývá, že pralesy byly do té doby na ploše 18.955 ha z celkové lesní plochy 4 panství 57 442 ha (viz čas. Šumava, jaro 2012, str. 10–11). Pak následovala právě v r. 1869 a 1870 vichřice a kůrovcová kalamita, po ní zalesňování, které však ponechalo přeživší stromy, a místy i přirozené zmlazení. Při délce života jednotlivých stromů to znamená, že *stále máme ještě zbytky původní divočiny* (a navíc při návratu přírody během více jak 40 let, kdy byla část Šumavy hraničním pásmem s daleko menší činností člověka), V Bavorském národním parku nám lesníci vysvětlovali, že právě na těchto fragmentech původních smrčín je založena bezzásahovost v pásmu horských smrčín: příroda postupně vyselektuje odolné horské smrky od těch nepůvodních, v minulosti dosazených z celého Rakouska-Uherska, včetně selekce odolnosti proti kůrovci – je to ostatně věčný boj mezi parazitem a hostitelem, vznikají odolnější jedinci smrků a naopak zase zdravější, resp. odolnější kůrovci proti obraně smrků. Mimochodem, přímo u pramenů Vltavy jsme mohli návštěvníkům ukázat takového horského velikána – smrk, který by stěžl objali dva muži, který přežil vichřice jak v devatenáctém, dvacátém, tak jedenadvacátém století (naposledy orkán Kyril), nezničil ho zásah blesku a odolal na rozdíl od okolních smrků i náletu kůrovců (jsou na něm vidět jejich závrtý, zároveň i jeho pravděpodobnou obranu zalitím pryskyřicí (možná i dalšími mechanismy, o kterých se toho stále ví málo (jen si člověk přetvářec přírody myslí, že ví vše lépe, než příroda). V neposlední řadě jsme sloužili i zčásti jako průvodci: dost často jsme byli žádáni o rady na další cestu.

Na stánku jsme zažili též jeden velmi rušný den – když se oficiálně otevírala nová vyhlídka nad pramenem Vltavy. Nejprve nás začala přesvědčovat jedna návštěvnice, jak je potřeba zasahovat proti kůrovci a jak v bavorském parku už ustupují od bezzásahovosti a na hospodaření v lesích jim přispívá EU. Ubezpečili jsme ji, že od bezzásahovosti neustupují, že se může přesvědčit v cca 2–3 km vzdálené oblasti od pramene Vltavy v staré jádrové či 1. zóně pod Reschbach klause, kde roste dál bez zásahů mladý již 30ti letý les (V NP Bavorský les přestali zasahovat v 1. zóně už v r. 1982/83 po větrné kalamitě), že zásahy dělají v 2. zóně a v rozšířené části národního parku (v r. 1997 rozšířilo Bavorsko NP o dalších 10 950 ha). V té chvíli přikvačil další návštěvník, oslovil návštěvnici jako místostarostku a představil se, že je starostou Kvildy. Začal zhurta dotazem, zda je to informační či petiční stánek a zda máme k petičnímu stánku povolení. Sdělili jsme mu, že žádné povolení dle petičního zákona nepotřebujeme a že Správa NP Šumava byla o stánku informována. Další diskuze se však nekonala, pan starosta nás zarazil, abychom mu neskákali do řeči, že je úřední osoba. Pohrozil, že na nás pošle policii a rychle odkvačil pravděpodobně na slavnostní zahájení nové vyhlídky nad prameny Vltavy, kam se sjížděli v autech na svah Černé hory vedoucí činitelé Správy NP Šumava, další činovníci a novináři. Po skončení obřadu jsme se dočkali dalších návštěvníků – přijelo vozidlo Správy NP, vyskákali z něj kameramani a začali si natáčet a fotografovat náš stánek. Když vozidlo poodjelo, měli jsme ještě diskuzi s redaktorkou ČTK, která byla povznesena nad spory o kůrovce a bezzásahovosti. Požádali jsme ji, aby informace o dění na Šumavě nebyly tlumočeny jen jednostranné. Výsledek našeho snažení se dostavil v pozměněné podobě (kým asi?) – příští den byl v jihočeské Mf Dnes článek „Spor o stánek Hnutí Duha u Pramenů Vltavy: je informační, či petiční?“ (viz http://budejovice.idnes.cz/budejovice-zpravy.aspx?c=A120824_113551_budejovice-zpravy_khr) dokonce s fotografií petičního stánku.

A tak jsme se díky MfDnes dozvěděli, že nový ředitel Správy NP Šumava zvažuje s pomocí svých právníků, zda stánek u pramenů Vltavy – na veřejně přístupném místě – není v rozporu se zákony. Pikantní je to pro mne o to více, že si pamatuji vznik petičního zákona v r. 1990 – tehdy jsme jako poslanci přechodného Federálního shromáždění hlasovali za petiční zákon jako jeden z prvních, které nás vyvádějí z totalitní společnosti směrem k demokracii. A po dvaceti dvou letech si někdo chce uzurpovat právo rozhodovat o tom, zda je petice přípustná vyžadováním povolení či zda je sbírána na správném místě. Obojí je samozřejmě nad rámec petičního zákona. Z takovéto epizody by mohl čtenář nabýt dojem, že petiční stánek u pramenů Vltavy se potýkal pouze s nepřízní. Chvála bohu tomu tak nebylo, z řad návštěvníků nám rozhodně více lidí vyjádřilo podporu, než nesouhlas. Většina návštěvníků se nevyjádřila, jak je u nás obvyklé, ostatně i při určité inflaci podpisových akcí. Velmi zajímavou zkušenost jsme nabyli s pánem, který u stánku varoval (jako ten den jediný): „nevěřte tomu, to je demagogie Hnutí Duha!“ Když jsme mu nabídli diskuzi, ať vysvětlí, v čem je ta demagogie, odmítl diskutovat. Večer jsme zjistili, že s námi sdílí stejné ubytování. Dali jsme se do řeči a celkem v klidu jsme začali diskutovat. Jeho, farmáře z Polabí

jsme sice nepřesvědčili (zemědělství přetváří přírodu, bližší jsou mu proto přístupy v lese, zaměřené na produkci dřeva), ale přiznal, že se asi jedná o důležitou záležitost, když lidé u petičního stánku dobrovolně pracují bez nároku na odměnu. Další večer nám dokonce sdělil, že v Modravě v hospodě o nás vědí, kde jsme ubytováni a že ho ponoukali, aby nám nabančil (to už je třetí ubohost tento rok, o které jsme slyšeli: proděravění kol u vozidla dr. Bláhovi, a taktéž i univerzitnímu vozidlu, jímž dr. Hruška vezl exkurzi studentů...).

Při cestě zpět jsme každý den chodili kolem lokality Ptačí potok, kde se odehrávalo loni něco, co bychom si též před 22 lety nedovedli představit: zásah policejních sil, povolaných ředitelem národního parku proti ochráncům přírody. Ve světle toho, že nyní vedení Správy NP slavnostně vyhláší, že kůrovcová kalamita skončila, se ukazuje naprostá nesmyslnost kácení v této lokalitě. Ostatně téměř půlmilionová pokuta České inspekce životního prostředí Správy parku za její nesprávný postup při likvidaci kůrovcové kalamity též o něčem svědčí (obzvláště, když je to jen pár dní před příjezdem kontroly z Evropské komise, jejíž komisař varoval před nevratnými zásahy v šumavském národním parku).

Závěrem chci vyzvat ty, kterým není lhostejný další osud národního parku Šumava necht' se připojí k výzvám poslancům, které je možné odeslat buď individuálně, nebo i prostřednictvím www.sumavazije.cz. Na stejné adrese bude možné se dozvědět o dalším osudu zákona o NP Šumava.

Pavel Šremer

P.S. Svému kolegovi z petičního stánku RNDr. Pavlovi Krušinovi, Ph.D. děkuji za spolupráci u stánku a cennou pomoc při přípravě tohoto článku.

Přílohy:

Příloha č. 1: Text návrhu zákona o NP Šumava a jeho kritický rozbor od právníka viz Podrobný rozbor návrhu zákona <http://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/vojtech-stejskal-posudek-navrhu-zakona-o-vyhlaseni-narodniho-parku-sumava>. Stručné shrnutí sporných bodů dle Hnutí Duha:

Co obsahuje návrh ministra Tomáše Chalupy:

- Právní klička v preambuli zákona zajistí developerským projektům v národním parku stejnou prioritu jako ochrana přírody.

Zvětší území, kde se může těžit na úkor oblastí ponechaných přírodě. Ministr navrhuje části parku ponechané přírodě nikoliv rozšířit (jak je obvyklé v ostatních národních parcích), ale zmenšit na pouhých 22 %. Dřevorubcům tak věnuje například podmáčené lesy v oblasti Hornokvildských rašelinišť, oblast Ptačího potoka v Modravských slatích, kaňon Křemelné, prales na Smrčíně, horu Polom či Radvanovický hřbet.

- Přímou vymezení plochu pro budoucí lanovku a sjezdovku na Hraničnicku, kvůli které se budou muset vykácet vzácné horské lesy, a to i v první zóně národního parku. Plochu pro lanovku a sjezdovku dokonce rovnou vyškrtne z národního parku, takže národní park bude sjezdovkou v oblasti Hraničnicku rozdělen na dvě části.
- Naprosto nedostatečně reguluje stavební činnosti. Usnadní tak vznik dalších černých staveb či apartmánových sídlišť na úkor krásné šumavské krajiny.
- Zásadním způsobem omezí rozvoj území ponechaných přírodě. V budoucnu má mít první, nejprísněji chráněná zóna parku pouhých 35 % a to až v roce 2057! Současný plán péče o národní park přitom stanovil tento cíl na nejméně 50 % v roce 2030. V evropských národních parcích mají jádrové zóny obvykle více než 75 % rozlohy parku.
- Umožní otevřít nové cesty do území vzácných tetřevů citlivých na vyrušování a ohrozí tím jejich přežití.
- Zřizuje zcela zbytečný Výbor, který se má vyjadřovat k důležitým strategickým dokumentům parku jako je například plán péče, zonace, rozpočet parku či návštěvní řád, ačkoli stejné pravomoci

má Rada parku. V devítičlenném Výboru přitom budou pouze dva zástupci státu.

- Zbavuje bezplatným převodem stát části pozemků v národním parku a umožňuje je novým nabyvatelům (obcím) rozprodat, bez jakýchkoli podmínek.

Světový svaz ochrany přírody (IUCN) již dříve varoval, že v případě přijetí takového zákona vyškrtne Šumavu ze seznamu mezinárodně uznávaných národních parků.

Příloha 2: Petice návštěvníků pramenů Vltavy za dobrý zákon o Národním parku Šumava Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky

Lidé svým hospodařením mění tvář krajiny. Posláním národních parků je pak uchovat v moři civilizovaného světa ostrovy nedotčené přírody. Pouze tady můžeme vidět, jak vypadá prales se staletými stromy a tlejícími kmeny nebo divoká řeka. Důležitá je ochrana všech fází vývoje přírody a jejích přirozených proměn v závislosti na změnách okolního prostředí. Právě kvůli této fascinující podívané jsou národní parky vyhledávaným místem turistického ruchu. My, turisté, kteří jsme v letošním roce navštívili prameny Vltavy, žádáme Vás, zákonodárce, abyste odmítli a opravili veškeré návrhy zákona, které vpustí do Národního parku Šumava developery, umožní další zástavbu této krásné krajiny, zmenší území ponechané přírodě a zabrzdí jeho rozšiřování.

Žádáme Vás, abyste přijali takový zákon o Národním parku Šumava ve kterém bude hlavním cílem národního parku ochrana přírody; ostatní činnosti budou možné jen do takové míry, kdy neohrozí vzácnou přírodu; který zachová současnou rozlohu území ponechaného přírodě, tj. 30 % národního parku, a stanoví jeho postupné rozšíření alespoň na 50 % do roku 2030 tak, jak je to stanovené už v současném plánu péče o národní park z roku 2000, a jak je to obvyklé v ostatních evropských národních parcích, který omezí další výstavbu tak, aby nezničila šumavskou krajinu.

Děkujeme.

Jaromír Bláha, tel: 731 463 929

Příloha 3: Petice NE – 35 procent prvních zón v NP Šumava

Proč podepsat petici: NE – 35 procent prvních zón v NP Šumava

Návrh zákona o NP Šumava (předkládaný MŽP) požaduje vyhlásit 1. zóny v rozsahu 24,5 % ihned a na 35 % v budoucnu, tedy bezzásadové území na 24 000 ha NP.

Návrh je nepřijatelný a nebezpečný z těchto důvodů:

1. Lesy II. a III. zón nejsou schopny zvládnout kůrovcový nápor, který na ně bude přecházet z I. zón.
2. Navrhovaný rozsah I. zón není zárukou zachování vzrostlého zeleného stromového patra, které musí být ve většinovém podílu, aby byla přirozená struktura lesů zachována. Návrh zákona souhlasí, aby i nadále v lesích NP usychalo více stromů, než přirůstá.
3. Navrhovaný rozsah prvních zón je zárukou toho, že na téměř celém 35% území se tamní smrkové monokulturní lesy budou periodicky rozpadat po dosažení věku 50 let. Zákon tak bude chránit nepřirozenou strukturu lesů. Lze předpokládat, že porosty, kterým je dnes 20–30 let, budou za 45 let suché. Ani za tuto dobu nelze dosáhnout 40 % zastoupení buku a jedlí, aby ve všech lesích parku bylo dosaženo složení, které je schopné zvládnout kůrovcový nápor.
4. Vzrostlé lesy v navrhované kategorii II. A, tj. 9 000 ha, uschnou na 82–90 % plochy, jako je tomu dnes na 15 000 ha dosavadních bezzásahových lesů. Na tomto území budou za 15, 30, 45 let vyhlášovány I. zóny, opět jen úředně, aniž by dosáhly odpovídající kvality. Pokud bude § 5 zákona ve znění „připravováno na vstup do I. zóny“ vykládáno jako „nekáčet kůrovcem napadené stromy a nechat uschnout“, potom se do nich zařadí zcela suché lesy (zásahy v kat. II. A budou každoročním důvodem blokad ekologických aktivistů a MŽP nebude schopno zajistit potřebný výkon ochrany lesů). Pokud se § 5 bude vykládat jako „zasahovat dočasně a účinně kácením“, tak téměř všechny

vzrostlé smrky budou vykáceny. Do I. zón se tak za 15, 30, 45 let zařadí paseky a mlaziny, které jsou věkově nediferencované, monokulturní a na přímém oslunění hyperaktivně odrostlé (a tím labilní proti větru). Toto je konkrétní kritérium pro kvalitu lesa, která je nevhodná k vyhlášení I. zóny.

5. V případě další velké větrné kalamity navrhovaná zonace dává předpoklad že na 35 % území budou ponechány vývraty a zlomy bez zpracování. Tím by se opakovalo to, co se stalo po orkánu Kyrill. Návrh zákona dává najevo, že se společnost orkámem nepoučila a nehodlá z toho vyvozovat důsledky a mimořádná opatření.

Vážení občané,

Jde o 9000 ha lesů, v nichž by mohl i v budoucnu existovat vysoký zelený les a v jeho stínu růst nový. Jedině tak to má být. To stojí za to, podepsat tuto petici.

Za petiční výbor Vám děkuje

Petr Martan

Ředitel Komunity pro duchovní rozvoj, o.p.s., poradce v lesnictví

384 81 Čkyně 197

Obr.: Petiční stánek u pramenů Vltavy, foto ČTK, Zdroj: http://budejovice.idnes.cz/budejovice-zpravy.aspx?c=A120824_113551_budejovice-zpravy_khr

6.3 Nebezpečné signály šumavské tragédie aneb zbytečně divoký spor mimo globální kontext

Spor o šumavský lesní komplex od začátku devadesátých let probíhá v podstatě jako střet tří koncepcí, jež často pramení z parciálních zájmů nevelkých profesních skupin a jež se ve své vyhraněné podobě zaměřují zhruba na následující, obtížně slučitelné cíle:

- a) První koncepce, jakoby ekologická, prosazuje co největší rozlohu bezzásahových zón. Současně v nich prosazuje striktní režim bez ohledu na důsledky pro celý šumavský lesní komplex a dokonce i bez ohledu na globální kontext očekávaných klimatických změn. To ovšem v případě ekologů působí mimořádně absurdně. Jako zdůvodnění jejich radikalismu se občas projeví pochopitelná obava z bezohlednosti těžářů a developerů. Jindy se jako podpůrný argument objeví požadavek mít aspoň někde českou divočinu a dostatečně velký terén pro výzkum samovolného vývoje původních ekosystémů.
- b) Druhá, developerská a těžařská, tedy podnikatelská, má sklon nahlížet na Šumavu především jako na území vhodné k novým a novým podnikatelským příležitostem, založeným na málo citlivé těžbě dřeva a zvyšujícím se přílivu zákazníků, často s tendencí Šumavu bez úcty a ohleduplnosti konzumovat.
- c) Třetí, lesnická koncepce v principu usiluje o dlouhodobé zachování zdravých a perspektivních lesů na Šumavě, a to v plném rozsahu, případně i o jejich rozšíření. Jde jí o citlivé využívání lesů ostatními subjekty, a to jak těžaři, tak návštěvníky, rekreanty a v rozumné míře i investory. Naplnění této koncepce však naráží na tvrdě prosazovaný usus týkající se bezzásahových zón. A ovšem i na nedostatek prostředků na realizaci tohoto přístupu. Proti odpovědnému lesnímu hospodaření mohou také působit jak oficiální, tak i jemně řečeno ne zcela legální stimuly.

Tyto tři klíčové koncepce se v tomto zhoubně se vlekloucí sporu opírají o bohatě rozvinutou argumentaci, kterou v tomto stručném příspěvku nemá smysl opakovat. Z hlediska sociologického pohledu je však třeba připomenout, že i z mnohých odborných argumentů se proklubávají čertovské růžky příliš úzkého vnímání problému bez ohledu na širší kontext a jaksi lidsky přirozeně i nejrůznější osobní a skupinové zájmy. Indikátorem těchto zájmů bývá nadměrná vášnivost a nevybíravost osobních útoků. Navíc v minulém roce celkovou atmosféru sporu eskalovala některá vystoupení jak ze strany ekologických aktivistů – viz poněkud hysterická okupační blokáda kácení napadených stromů Na Ztraceném – tak i ze strany obyvatel šumavských vesnic – v tomto případě například mimořádně hrubé, až brutální plakáty na Modravě namířené proti Hnutí DUHA, zeleným a ekologii vůbec. Bohužel věcné a klidné debaty se u nás jen málo nosí a jsou všeobecně málo podporovány v médiích, protože jsou pro ně nejspíš málo akční a nepřihrávají zájmům šéfu sdělovacích prostředků a ambicím většiny zavedených moderátorů.

Způsob vedení tohoto vleklého a zbytečně dramatizovaného sporu tedy lze hodnotit jako nešťastný a jeho důsledky pro zachování klíčových funkcí Šumavy jako mimořádně nebezpečné.

Pokusme se nejzávažnější důsledky takto vedeného konfliktu stručně načrtnout, a to s důrazem sociálněpsychologické stránky problému:

1. Ničení lesních porostů lýkožroutem smrkovým podporované častými polomy probíhá mimořádně rychle a nekontrolovaně, takže prakticky na dlouho odlesnilo celý hraniční hřeben šumavského masivu. Přitom přirozená bezzásahová obnova lesa je natolik pomalá a natolik jednodruhovává, že není vůbec synchronizována s celosvětovou potřebou ochraňování, rychlého obnovování a rozšiřování lesních porostů jako jednoho z hlavních prostředků ke zpomalování nežádoucích změn celosvětového klimatu, lhostejno zda způsobených více či méně lidskou činností, nebo převážně přírodními procesy.
2. Česká republika tak celému světu signalizuje, že jí je ochrana celosvětového klimatu de facto lhostejná a že takové strategicky nebezpečné signály paradoxně vysílá i převážná většina české ekologické fronty právě svým přístupem k ochraně lesů na Šumavě.
3. Zkáza šumavských lesů a jejich pomalá obnova vysílá destruktivní informace – signály také občanům České republiky. Přitom nejde jen o to, že jejich většinový názor, že celou Šumavu je nutné aktivně chránit před kůrovcem a další devastací, není respektován. Je to i další podněcování požáru, jenž dosud neukotvené konstrukci české demokracie hrozí.
4. Neméně závažné je i to, že během zápasu o charakter Šumavy poklesla prestiž a autorita české ekologické politické reprezentace téměř ke dnu, což může mít pro českou společnost dlouhodobé a mimořádně vážné následky, protože jednostranné, nyní převládající ekonomické přístupy by měly být efektivně vyvažovány nejen sociální, ale také rozumnou a dostatečně politicky vlivnou ekologickou oponenturou.

5. Nedostatečná úcta českého ekologického proudu k šumavským lesům a jejich klimatickým, vodohospodářským a dalším funkcím, symbolizovaná absurdními apologetikami na obranu lýkožrouta smrkového, povzbuzuje tlak nenasytných těžařů i developerů a v neposlední řadě i milovníků procovských haciend v bezprostřední blízkosti chráněných zón – například v rajónu Filipovy Huti.
6. Deprimující stav Šumavy a projevy necitlivosti k nedostatku pracovních příležitostí a dalším sociálním problémům obyvatel jejích centrálních částí i jejího podhůří (viz například známé problémy se získáváním dřeva na dřívě tak prosazované ekologické topení) - to vše vyvolává v lidech roztrpčení a ztrátu víry ve funkčnost tak dlouho očekávaného demokratického režimu.

Nelze se tedy netázat: Existuje za této situace nějaké většinově přijatelné a současně efektivní řešení šumavského problému a dnes už spíše tragédie, či se budeme nadále potácet v začarovaném kruhu vypjatých vášní a nefunkčních kompromisů? Je možné co nejdříve vyslat české i mezinárodní veřejnosti potřebné signály, že její reprezentace je schopna chovat se seriózně a že ochranu národního i světového životního prostředí bere opravdu vážně a racionálně?

Takové řešení se nabízí už hodně dlouho. Je sice založeno na primárně ekologicky motivovaném přístupu, avšak nikoliv parciálním, často zaměřeném na konzervaci současného stavu a bez ohledu na budoucnost života lidí na této planetě a zájmy obyvatel našeho státu.

Jde o přístup, který vychází z následujících obecně známých, byť u nás vlivnou skupinou dosud neakceptovaných předpokladů:

- Život lidstva na zemi může být během několika nadcházejících desítek let velmi vážně komplikován a později i ohrožen řadou globálně působících změn, jež jsou zčásti způsobeny nedomyšlenou činností lidí a zčásti ne zcela předvídatelnými přírodními cykly a jevy.
- Nejvážnější a přitom významně pravděpodobnou, i když ne zcela jistou hrozbou, je vývoj globálního klimatu směrem k všeobecnému oteplování. Lidstvu hrozí i další znečišťování životního prostředí toxickými látkami, produkovanými dosud stále početnějším a na spotřebu náročnějším lidským druhem.
- Protože ustupující lesy, ohrožované všude na světě neúměrnou těžbou i klimatickými změnami a dalšími zátěžemi, hrají mimořádně významnou a nenahraditelnou úlohu při zmírňování výše uvedených nebezpečných trendů, je nutné je včas a prozíravě chránit, udržovat pokud možno v dobré kondici, urychleně je obnovovat i rozšiřovat a velice obezřetně s nimi hospodařit. Jde o jednu z hlavních světových a tedy i našich národních priorit, která nesmí být ohrožována podružnými zájmy.

Závěr z těchto východisek je jasný. Jakékoliv další holiny, přetrvávající déle než je nezbytně nutné, si nemůžeme dovolit. Reprodukci lesů i jejich ochranu je třeba i u nás uskutečňovat v souladu s pravděpodobnými klimatickými trendy tak, aby později nedocházelo v rozsáhlých oblastech k prudkému, šokovému odlesnění, a to především v důsledku oteplování i dalších pro les škodlivých klimatických i jiných jevů. Bezzásahové zóny je proto nutné právě z hlediska budoucích klimatických a dalších hrozeb zrušit a nahradit je chráněnými zónami s přiměřeným, byť přísným režimem. Nový zákon o Šumavském národním parku by bezzásahové zóny neměl právě ve vyšším ekologickém zájmu vůbec obsahovat.

Na závěr mi dovoluji stručnou informaci. V květnu minulého roku nás všechny uvítal globálně vlivný časopis *The Economist* svou zvláštní přílohou v nové geologické epoše Antropocénu. Tento název jí dal v roce 2000 nositel Nobelovy ceny Paul Crutzen, zabývající se chemickými procesy v atmosféře. Jde o epochu, kdy po poměrně stabilním Holocénu se primárním činitelem globálních změn stalo mocné a rychle se rozrůstající lidstvo, jež nyní může podmínky pro své přežití nejen fatálně ohrožovat, ale i obnovovat. Prakticky žádná oblast na naší planetě už není přirozená, to znamená přímo nebo nepřímo neovlivněná člověkem. Vysněné obnovení divočiny na Šumavě tak působí jako poněkud dětinský anachronismus.

V této pro lidstvo kritické epoše jde o slušný život záhy osmi až deseti miliardového lidstva a o nezbytnou „recyklaci“ lidmi již narušených podmínek pro život na této pro nás jediné planetě. Tradičně konzervativní redakce *Economistu* ovšem nespolehá na vize časově vzdálených gigantických a málo pravděpodobných zásahů, jako je i vidina odstraňování kysličníku uhličitého z oblak, ale naopak vkládá naději

do velkého množství jednodušších a drobnějších činů, jež mohou poměrně rychle přispět k ozdravení planety například v zemědělství nebo při odpovědnější péči o lesy.

Pro naplnění takovéto strategie závislé na uvědoměle zaměřené činnosti stovek milionů a postupně i miliard lidí by ovšem bylo žádoucí dosáhnout mezi nimi vysoký stupeň neformálního souznění a koordinace. Proto je také tak naléhavě nutné, aby zejména ekonomicky a civilizačně vyspělé země, mezi něž se rádo počítá i relativně nevelké Česko, šly v tomto směru příkladem. I dobře míněná ochrana velkých výzkumně zajímavých ploch, jejímž důsledkem je však rozsáhlá deforestace neboli odlesnění právě v období kritickém pro další vývoj světového klimatu, tak může být velmi špatným a možná i poněkud znechucujícím sdělením pro všechny, kdo se snaží naopak právě v této době co nejvíce lesních ploch kdekoliv na světě ochránit.

U nás by tedy měl nastat čas klidného a přitom odvážného přehodnocení dřívějších omylů spojených s myšlenkou bezzásahových zón, a to bez rozhořčeného obviňování. Síly zdravého rozumu by se tak konečně mohly spojit proti bezuzdné hamižnosti řady megalomanských developerů a nenasytných těžařů. K nim by se měla připojit i prozíravá ekologické hnutí, jež dosud princip absolutní bezzásahovosti urputně bránila. Je třeba si konečně přiznat, že řešení kvapem narůstajících hrozeb pro budoucnost lidstva nečeká a ani čekat nemůže. Náš přístup k šumavským lesům je proto třeba rychle změnit. Ostatně nejen k těm šumavským ...

PhDr. Ivan Fišera (Autor byl poslancem Federálního shromáždění. Dlouhodobě se zabývá strategickým managementem, který také vyučuje. Je členem Společnosti pro trvale udržitelný život)

6.4 ŠUMAVA: Kůrovec – co je důležité?

Zdravím vás z Jizerských hor. Mám s kůrovcem osobní zkušenosti, vím, co dokáže. Stavěl jsem při kůrovcové kalamitě v Jizerských horách r. 1990 lapače proti kůrovci a se svou minifirmou pak sázel na holinách stromky a později ožínal trávu kolem nich, aby je „nezadusila“. Jizerky jsou nyní krásně zelené. Zkušenosti z nich by se měly využít i pro Šumavu. V roce 2001 jsem byl s exkursí Ministerstva životního prostředí na hřebenech Šumavy, kde začínala kůrovcová kalamita. Hospodaření v lese mimo I. zóny nebylo právě šetrné (erozní rýhy).

V létě r. 2008 jsem byl na Šumavě u pramenů Teplé Vltavy. Všude kolem suché stromy ponechané osudu. Skličující pohled! Nikdy (také vzhledem k svému věku) tam již nepůjdu. Šumava, která chce žít z turistiky, takto přijde o hlavní zdroj příjmů. Budou jim snad hledat práci aktivisté, kteří brání likvidaci kůrovce? Setkal jsem se tam také s členem Hnutí Duha. Proti kácení argumentoval tím, že ponechané suché stromy brání půdu proti větru. Na to, proč tedy nekácet alespoň „hnízda“ napadených smrků uprostřed lesa, mi odpovědět nedokázal.

14. srpna 2011 jsem přijel z týdenního pobytu na Šumavě. Byl jsem na Modravě a viděl nápisy a slyšel názory místních obyvatel, aby Hnutí Duha odešlo pryč, že oni chtějí Šumavu zelenou. Problém vidím v tom, že kůrovec necítí zóny a ohrožuje i další lesy než ty v první zóně Národního parku Šumava. Např. město Kašperské Hory má v NPŠ své lesy a ty jsou nyní kůrovcem ohrožené. Podobně je ohroženo i území CHKO Šumava, které se rozkládá kolem NPŠ (nemluvě o lesích za hranicemi).

První zóny

Kůrovec je hloupý,

neumí číst zóny,

tam, kam jednou vstoupí,

zničí všechny stromy

Člověk způsobil zeslabení stromů, které pak nemohly odolávat kůrovci. Proto by také člověk měl stromům od kůrovce pomoci.

Bohužel se také nikdo příliš do hloubky nezabýval příčinami kůrovcové kalamity:

- Kyselá půda (kyselé deště)
- Smrková monokultura
- Příliš rozmnožený kůrovec
- ?

Chybí nám také větší úcta k předkům. Ti jistě nesázeli smrky na Šumavě proto, abychom je nechali zahynout.

Když se na celou věc podíváme z hlediska majetnických vztahů, tak NPŠ patří státu, tedy všem občanům. Proč tedy nevypsát referendum, zda se proti kůrovci bránit i v 1. zónách nebo nikoliv. Zatím to vypadá tak, že většina občanů je pro obranu.

Národní park Šumava by se měl zřejmě přejmenovat, neboť nazývat suchý les parkem je poněkud nepatřičné.

Prospěšné by bylo za stávající situace vytvořit digitální model šíření kůrovce na Šumavě (podobně jako byl vytvořen digitální model Vltavy při povodních v Praze – viz www.idnes.cz/povoden). Dle něj pak vypracovat časový harmonogram obrany NP Šumava i CHKO Šumava proti kůrovcové kalamitě. A plnění tohoto harmonogramu zodpovědně kontrolovat!

Celá situaci mi připomíná požár, který se dostatečně nehasí a čeká se, že se uhasí sám. Vzniklé škody pak zaplatí všichni daňoví poplatníci.

Podle mého názoru je v prvé řadě důležité zabránit kůrovci, aby vylétl z napadených stromů. Způsob, jakým to provést, ať doporučí třeba Hnutí Duha. Např. 1) odkornit napadené stromy nastojato 2) nastojato je chemicky ošetřit 3) pokácet je, odkornit a nechat ležet atd.

Dovoluji si upozornit také na možnost šetrného odvozu ošetřených stromů pomocí vrtulníků, jako to dělají ve Švýcarsku (viděl jsem též v Krkonoších) nebo lehkých traktůrků se širokými pásy jako v Krkonoších.

Pan bývalý ředitel NPŠ Stráský se snažil kůrovce zastavit. Myslím, že dělal dobře. Vhodné by bylo, aby nutné zásahy byly co nejšetrnější k přírodě .

Zdeněk Joukl – praktický sociolog

7 Různé zajímavosti a postřehy

7.1 Všechno zlé je k něčemu dobré

Stačí otevřít noviny, pustit si rádio nebo televizi a na čtenáře, posluchače či diváka začnou útočit špatné zprávy, způsobující pověstnou „blbou náladu“. Nejen jižní křídlo Evropy, ale už i někteří lidé v Irsku, Německu a u nás odmítají další úsporná opatření a pod hesly jako „nelze se proškrtat k prosperitě“ odmítají vládní programy úspor, rozpočtové odpovědnosti, šetření ve veřejném sektoru i v domácnostech a začínají opět vyzývat „růst“, byť znovu a nepoučitelně tím myslí růst výroby a spotřeby, opětovné bezstarostné plýtvání surovinami, potravinami, energií a žití na dluh. Dluh vůči životodárným systémům přírody, vůči nejchudším doma i na naší společné planetě, dluh vůči dalším generacím nejen lidstva, ale všeho živého.

Přitom stačí mít oči otevřené a zaznamenat, že v mnoha ohledech vůbec není nebo by nemuselo být tak zle. Obchody jsou nadále plné zboží, nezažíváme nedostatek tu ovoce či zeleniny, tu některých druhů masa, jindy dámských vložek nebo toaletního papíru. Popelnice a kontejnery na odpad už se tolik neplní zbytky jídla, třídíme odpad. Značné zdražení energií, paliv, pohonných hmot, potravin a nákladů na bydlení nás donutilo znovu se zamýšlet, co je v našich výdajích skutečně nezbytné a co si můžeme odpustit.

Učinilo nás více imunními vůči svodům reklamy, naučilo lépe hospodařit s tím, co si vyděláme a co dáme do společné kasy veřejných rozpočtů. Takové samozřejmosti, jako nekupovat si na úvěr či dluh věci, které vlastně nepotřebuji, jídlo, které nespotřebuji a po zkažení vyhodím, fetiše, bez kterých se dle reklamy neobejdu, ačkoliv opak je pravdou, nám to jen znovu připomnělo.

Začínáme si uvědomovat absurditu toho, že namísto podpory vlastní zemědělské i průmyslové produkce jsme vyklidili regály obchodů pro potraviny a jiné zboží z dovozu, a to nejen tam, kde to může přispět k pestrosti nabídky. Producenti a zákazníci začínají přicházet na chuť znovu vlastním, nezprostředkovaným, na dopravu nenáročným vztahům na farmářských trzích, při prodeji „ze dvora“, znovu přicházejí ke cti regionální specifické produkty. Zákonitě by měly být levnější přinejmenším o náklady dlouhé, energeticky náročné mezistátní a někdy i mezikontinentální dopravy, kdyby měli naši zemědělci stejné ekonomické podmínky a produkce v zahraničí i jejich doprava nebyly skrytě nebo otevřeně dotovány.

Konečně se blýská na časy, kdy se začínají odhalovat a zveřejňovat korupční a klientelistické vazby a případy. Pod tlakem sdělovacích prostředků a veřejnosti začíná být vyvozována trestně právní či politická odpovědnost za různé ty „tunely“, předražování veřejných zakázek a donedávna bezostyšné „odklánění“ veřejných peněz na soukromé nebo stranické účty. Ještě to není dost, pořád máme dojem, že policie a státní zastupitelé se bojí důsledně a neohroženě konat svou povinnost vůči veřejnosti, ještě jsme se nepřesvědčili, až na ojedinělé výjimky, že začíná fungovat soudnictví tak, aby nebylo ovlivnitelné politiky, hledalo spravedlnost a nikoliv jen soulad s právním řádem, politiky navíc vytvářeným ať už úmyslně, nebo z hlouposti účelově, zneužitelným a zneužívaným.

Lze se obávat, že ti, kdo kritizují úspornost a zase začali vzývat „prorůstová“ opatření nechápou, že při stagnaci počtu obyvatel v celé Evropě i u nás není pro žádný „růst“ výroby a spotřeby žádný racionální důvod a že je zmírnění tempa čerpání přírodních zdrojů, surovin a energie, šetrnost ve spotřebě, větší podíl recyklace a nižší negativní dopady lidských aktivit na krajinu, přírodu a životní prostředí vlastně pozitivním jevem. Kdyby se ještě podařilo dále zvětšovat podíl nemateriální složky tvorby HDP, tedy obrát v těch oborech lidské činnosti, které namísto surovin a energie z přírodních zdrojů hodnoty vytvářejí vynaložením lidské fyzické či duševní práce, jako je práce v sociálních službách, ve zdravotnictví, školství, vzdělávání a výchově, kultuře, sportu, vědě, v dobré správě věcí veřejných, byli bychom mnohem „konkurenceschopnějšími“ ve spokojenosti našich vlastních občanů a voličů, než budeme-li dál zvyšovat např. export automobilů. Nic nemůže růst až do nebe a není pro to jediný racionální důvod. Jen si tím zaděláváme na budoucí další a větší strukturální a ekonomické problémy. Zaklínat se „růstem“ jako lékem na současné problémy je jen snaha vrátit se na cestu, která není dlouhodobě udržitelná a vede do pekel. Buď do daleko horší hospodářské krize, než si dovedou současné generace představit, nebo do války o území, o zemědělskou půdu, o ropu, suroviny, o pitnou vodu, o přežití na úkor jiných. Neboť zdroje této planety nejsou nevyčerpatelné, jsou omezené, i když někteří lidé to nejsou s to pochopit a tvrdí, že lidstvo si dosud vždy dokázalo díky technickému pokroku poradit. Jednak to není pravda a tito lidé jen patrně nikdy neslyšeli o poučeních z historie, kdy se díky nedostatům v hospodaření s územím a jeho zdroji zhroutily celé vyspělé civilizace, jednak se počet lidí na Zemi nikdy neblížil 7 miliardám a jejich životní standard spotřeby nikdy tak strašně nerostl, jako v posledních 50 letech, takže dnešní situace lidstva nemá precedens a tím méně starší použitelný recept na řešení této nové situace.

Měli bychom začít i ve vlastním pudu sebezáchovy chápat, že nejde o přechodnou krizi. že lépe, alespoň v euro-americkém a ostatním hospodářsky „vyspělém“ prostoru světa, už bylo a dál nebude. Svého, s námi srovnatelného standardu, se dožadují další rostoucí populace, kontinenty a národy a tlak na zdroje tím enormně roste. Nepochopíme-li, že uvědomělá skromnost není jen nějaké ideologické klišé, ale poznaná nutnost, dojde dříve nebo později ke střetu s těmito populacemi, i když to bude možná pod jinými, třeba náboženskými nebo ideologickými prapory. Je nezbytné konečně se naučit a začít realizovat celou a přesnou definici dlouhodobě udržitelného rozvoje, ne její zploštělé a celou hloubku obsahu pojmu nechápající výklady. Ta v podstatě říká, že **jde o takový vývoj, který zajišťuje všechny základní potřeby dnešní generace lidstva, aniž by ohrožoval bohatost a stabilitu přírody a krajiny, včetně moří, jejich regenerační schopnosti a také uspokojování základních potřeb budoucích generací všeho živého. Ne**

tedy jakýchkoliv potřeb, včetně zbytných a vybičovaných reklamou, ale skutečně jen **základních,** jako jsou potřeba pitné vody, potravin, oděvu chránícího dostatečně před nepřízní počasí, bezpečné přístřeší, fungování sídel, nezbytné dopravy, technické a dopravní infrastruktury, společenské dělby práce a trhu umožňujícího směnu skutečných materiálních i duchovních hodnot.

K tomu je potřeba společnost vést. K tomu mají mít dostatek vzdělání, morálky a charisma političtí vůdci, ale také učitelé a publicisté. K tomu mají vést občany hromadné sdělovací prostředky, když ne všechny, tak alespoň ty veřejné služby. Neměly by v lidech podporovat sobectví, požívačnost, netečnost k druhým, nedostatek empatie a zneužívat tyto „nízké pudy“ kvůli sledovanosti nebo např. v reklamě, jako to činí mnohdy dnes. K tomu by měly společně působit výchova a vzdělávání doma i ve škole, v zájmových spolkových, kulturních a sportovních činnostech a spolcích. Jsou to hořkými zkušenostmi nabyté a osvědčené recepty, jak spolu lidé mohou a musejí vyjít, tedy základní předpoklady socializace. Poruchy v tomto osvědčeném výchovném a vzdělávacím systému vedly a vedou ke vzniku zrůd, jakými byly různí ti Bobligové, Hitlerové, Stalinové nebo dnes Breivikové.

Každá „krize“ je také důvodem a příležitostí k zamyšlení, zda nám nedává nějaký signál, nějaký návod k následné katarzi. Neměli bychom takové příležitosti nechat nevyužité.

Martin Říha, V Hradci Králové dne 13. května 2012

7.2 Vyznání křesťana-ekologa

Skutečnost, že jsem křesťanem, byla pro mne od mládí velice důležitá. Vystudoval jsem na pražské Matematicko-fyzikální fakultě učitelství matematiky a fyziky. Předmět studia fyziky – svět či vesmír s jeho zákonitostmi - jsem vnímal jako ten svět, který stvořil Bůh. Když jsem studoval, mluvilo se hodně o zbrojení a odzbrojení; bylo známo, že zbrojní potenciál je tak silný, že může zničit stávající formu života na zemi. Žili jsme tehdy za železnou oponou a o nových ve světě se šířících myšlenkách jsme se dovídali jen okrajově. Avšak informace jak o tom, že člověk i svou „mírovou“ činností může vážně narušit podmínky života, tak i o vznikajících zelených hnutích ke mně dorazily a začal jsem si uvědomovat, že křesťanskou víru je nezbytné promítnout i do vztahu k životnímu prostředí. O iniciativách na jeho ochranu, které v naší zemi vznikaly před rokem 1989, jsem ovšem nevěděl. A tak veřejně jsem svou „zelenou“ orientaci vyjadřoval až po roce 1989. Krátce jsem byl členem Strany zelených; zklamalo mě, že jsem se tam setkal více s různým politizováním než s opravdovým zájmem o životní prostředí.

Evangelium formuje naše vztahy, a tak má co říci i pro náš vztah k životnímu prostředí. Není možné zůstat netečnými k ničení toho, co Bůh stvořil a na čem mu neustále záleží. Ve známém verši J.3.16 čteme o tom, že Bůh tak miloval **svět**, že dal svého Syna... Na to, že předmětem Boží lásky je celý svět, celé stvoření, se často zapomíná, či – snad mohu říci – zapomínalo. Vědomí této šíře Boží lásky výrazně ovlivňuje mou kazatelskou činnost (výpomocným kazatelem jsem byl od r. 1993, presbyterskou ordinaci jsem přijal r. 1996). Prostřednictvím jednoho přítele se některá má kázání dostala v době, kdy zakládal Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ), k Ing. Josefu Vavrouškovi, prvnímu a poslednímu československému ministru životního prostředí. Byl velkou osobností. Zdůrazňoval souvislost vztahu k životnímu prostředí s mezilidskými vztahy, s přijatým hodnotovým systémem. Nepovažoval se za křesťana, avšak propagoval doslova Kristovské hodnoty. Velice stál o začlenění křesťanů do svých snah. Přirozeně, že jsem vděčně přijal pozvání setkat se s ním a stal jsem se členem STUŽ. Škoda, že přátelství s ním trvalo jen poměrně krátce; bylo přerušeno jeho tragickou smrtí v březnu 1995.

V druhé polovině posledního desetiletí 20. století vznikla v rámci České křesťanské akademie (ČKA) Ekologická sekce. U jejího založení byla řada úžasných osobností, mezi nimi např. Bedřich Moldan, Bohuslav Blažek, Ivan Dejmal, Jan Bednář, Jan Čerovský, Jan Heller, Libor Ambrozek, Otto Mádr, Pavel Trpák či Václav Mezřícký. Řídil ji Ing. Miloslav Šindlar, odborník na revitalizaci vodních toků. Jako jeden z hlavních cílů si sekce vzala zvyšování křesťanské a církevní odpovědnosti za životní prostředí. Mnozí zakládající členové sekce však byli příliš vytíženi svými pracovními úkoly, pro životní prostředí velice přínosnými, že na vlastní činnost v sekci jim čas nezbyval. V sekci jsem se účastnil činnosti skupiny pro teologické

otázky, odborně vedené katolickým morálním teologem Otou Mádrém a evangelickým starozákonníkem Janem Hellerem a považují se za vděčného žáka těchto vzácných bratří. Velké a užitečné pracovní vytížení dolehlo časem i na Ing. Šindlara, který proto na vedení sekce rezignoval. Když se nedařilo najít jeho nástupce, nabídl jsem se k vedení sekce na přechodnou dobu. Nakonec z toho bylo více než 10 let. Věřím, že jsme na cestě k „ozeleňování“ církvi kus práce vykonali. A důležitá je v sekci také atmosféra ekumenické spolupráce a vzájemnosti, podporovaná vědomím odpovědnosti.

Na své cestě křesťana–ekologa jsem musel řešit i vztah k různým environmentálním organizacím (Arnika, Duha, Děti Země apod.). Viděl jsem mezi jejich členy a spolupracovníky úžasnou obětavost a nasazení pro různé záležitosti, týkající se životního prostředí. Možná i díky kritickému myšlení získanému studiem matematiky jsem si však začal uvědomovat, že některé akce těchto nadšených lidí nemusejí životnímu prostředí pomoci. Jde např. o jadernou energetiku, proti níž většina ekologických aktivistů bojuje. Zpravidla prosazují orientaci jen na obnovitelné zdroje. Jejich širší využití však s sebou nese řadu problémů, ať už technických, ekonomických či organizačně legislativních. Někteří aktivisté s odporem k jaderným zdrojům jdou tak daleko, že dokonce dávají přednost fosilním zdrojům (myslí především na zemní plyn), přispívajícím k oprávněně obávanému růstu podílu oxidu uhličitého a atmosféře. Jaderná energetika není bez problémů, avšak své, možná ještě větší, problémy mají i jiné energetické zdroje, nejen využívající fosilní paliva, nýbrž i obnovitelné.

Zájem o zachování a zlepšování životního prostředí a v rámci osobních možností angažovanost pro ně patří ke křesťanskému životu. Co to však konkrétně znamená, nemusí být, a často není, zcela zřejmé. Rozhodně je dobré o přírodě, jejích zákonech a fungování co nejvíce vědět a nevnímat ji jen jako zásobárnu zdrojů ani jen jako životní prostředí, nýbrž vidět v ní Boží dílo, které je nám lidem svěřeno, které smíme užívat, o němž máme pečovat, a které je součástí našich osobností. Všechny naše lidské zásahy do přírody mají být šetrné a citlivé.

Řada dobrých environmentálních návyků se stala či stává součástí běžné životní praxe. Třídí se odpad, leckde se šetří surovinami i energií. Energie je stěžejním problémem životního prostředí. Každá její přeměna je spojena s určitou degradací, tedy znamená nevratný krok směrem ke zkáze, k zániku. (Tuto jednosměrnost přírodních procesů vyjadřuje pojem entropie, jemuž byl věnován článek v ČB 2007, č.7.) Nelze nemít radost z rostoucího důrazu na energetickou šetrnost staveb. A i jinde a jinam stále více pronikají šetrné technologie. Nicméně přínosy tohoto vývojového rysu jsou převáženy dopadem našeho celkového životního stylu, charakterizovaného rostoucí náročností. Úspora provozu nových staveb a strojů bývá menší než škody způsobené brzkým zastaráváním a často jen módními trendy vyvolanou touhou po brzkých inovacích. Kapitalismus, který jsme před necelým čtvrt stoletím přejali jako osvědčený systém organizace společnosti, se ukazuje být slepou uličkou, ba spíše cestou k záhubě, ke kolapsu. Stálý materiální růst, na němž je vystavěn, není z podstaty věci možný. Jsem přesvědčen, že veškeré přínosy úsporných technologií (a mezi ně patří i třídění odpadu jako „domácnostní technologie“) i snahy ekologických aktivistů odvrátit některé akce zřetelně životnímu stvoření škodící nejsou s to zachránit přírodu před lidskou stupiditou a chamtivostí. Změna životního stylu, životních hodnot je nezbytná. Konec konců, už před dvěma desetiletími cestu změny hodnotového systému doporučoval Josef Vavroušek, a to nejen pro její prospěšnost pro přírodu, nýbrž i pro člověka samého, pro společnost i pro jednotlivce.

Jak však počínání člověka změnit? Co dělat proti kultu pohanského boha zvaného Hrubý domácí produkt či Mamona. Hospodin, všemohoucí Bůh a Stvořitel jako první příkázání klade: Nebudeš mít jiného boha mimo mne. Jenže většina lidí Boží hlas odmítá. Víme, že Bohu na jeho stvoření stále záleží, že mu záleží na člověku, a to navzdory lidskému hříchu. Ve Starém zákoně to úžasně potvrzuje autor 8. žalmu, a – jak už jsem připomněl – nejvýraznějším dokladem toho je seslání Ježíše Krista na svět, Jeho obětí na kříži, následovaná vzkříšením a sesláním Ducha sv. Bůh tak završil stvořitelské dílo spasením. Stvoření i spasení se týká celého světa. Ježíš o sobě říká: „Já jsem ta cesta, pravda i život“. On je i cestou k řešení ekologických problémů. Kázat evangelium je pro životní prostředí důležitější než cokoli jiného. Evangelium v plnosti, bez lidských přívlastků, bez omezení na naši kulturu a tradici. Ježíšovou cestou mohou jít i mnozí, kdo ho ústy nevyznávají, avšak řídí se Jeho učením, přijímají Jeho hodnotový systém a plní Jeho vůli.

Věřím, že On je jedinou cestou. S norským spisovatelem T. Gulbrandsenem vyznávám „Není jiné cesty“.

Jiří Nečas

Praha, červenec 2012

Psáno pro měsíčník Český bratr

7.3 Na okraj dní

Drobné úvahy a nápady Evy Hauserové

Dunbarovo číslo

Dočetla jsem se, že vědci umí odhadnout, jak velká skupina dobrých známých nebo lidí, se kterými cítíme nějakou sounáležitost, je pro nás přirozená. Čím větší má totiž živočich mozek, tím větší vytváří skupiny, a tak lze určit počet jedinců v přirozené lidské skupině zhruba na 150. V reálu počet našich dobrých známých kolísá mezi 100–250; od těchto svých „spřízněných duší“ známých přebíráme chování i myšlení, takže od nich můžeme „pochytit“ například nadváhu, sklony k depresím, kouření nebo odhodlání k rozvodu, a naopak dobrá zábava s přáteli nám zvyšuje hladinu endorfinů a posiluje imunitu.

Antropologové užívají počet 150 jako konstantu, takzvané Dunbarovo číslo, které se objevuje v lidských společenstvích překvapivě často. Historicky šlo například o průměrnou velikost vesnic v Anglii, a je to také počet lidí v nějaké organizaci či firmě, kteří ještě dokáží dobře vzájemně komunikovat. Oněch 150 je zkrátka nejvyšší počet lidí, se kterými můžeme udržovat vztahy důvěry a vzájemných závazků. Dokážeme je také průběžně vnímat a komentovat jejich chování a způsoby. Více dobrých známých už se svým psychickým ustrojením nezvládneme.

Napadá mě, že to možná platí pro každou lidskou skupinu, která by chtěla uskutečňovat nějaký revoluční, inovátorský či utopistický model soužití.

Náhodou jsem narazila na pasáž o komunismu v Čapkových Hovorech s TGM. Opisuju: „Komunismus je možný, ale jen mezi bratry, v rodině nebo v náboženské a v přátelské obci; může být udržen jen opravdovou láskou.“ (Dál TGM říká, že jinak je potřeba udržet soukromé vlastnictví v zájmu hospodářského pokroku.) Dosadíme do toho Dunbarovo číslo a máme to: komunismus je vhodný maximálně pro 150 lidí. Navenek, vůči jiným skupinám, už tato idyllicky fungující skupina komunisticky fungovat nemůže. A když se rozroste, vztahy „opravdové lásky“ mezi členy se neudrží. Není nám to biologicky dáno.

Soumrak vískání

Jak známo, primáti utužují své vztahy a vazby vzájemnou péčí o srst, zvanou „grooming“, tedy archaicky vískání, lidově ústy návštěvníků ZOO „vybírání blešek“. Mimochodem si všimněte, že vískat se přestalo někdy v 19. století a dnes si přibližný ekvivalent v podobě masáže musíme zaplatit. Při tomto intimním asexuálním kontaktu se nám do krve vyplavují endorfiny a cítíme se příjemně. Například ve velkých skupinách paviánů věnují samičky vzájemnému groomingu ve skupince přítelkyni až 20 % času, upevňují tak své vzájemné vazby, pomáhají si navzájem třeba proti příliš agresivnímu samci, snižují si vzájemně stres a zvětšují šanci odchovat úspěšně potomstvo.

Dočetla jsem se, že čím větší skupina, tím méně partnerů pro grooming každý jedinec má. Ve velkých skupinách, v jakých žijeme my lidé, už tedy tímto způsobem nemůžeme tmelit kolektiv. I když – zkusil někdo uspořádat firemní teambuilding, kde by bylo na programu vzájemné vískání?

Vědci tvrdí, že my lidé si grooming nahrazujeme kupříkladu společným zpěvem, tancem a hudbou, zábavou a smíchem, a stejně tak „lidskými řečmi“, aneb posuzováním toho, co a jak dělají ostatní. Takže drby a ono klasické české „co by tomu řekli lidi“ mají hlubší význam, než si možná myslíme. Činí z nás společenské živočichy.

Z Brém

Právě jsem strávila čtyři týdny na literárním pobytu v severoněmeckých Brémách. Je to hezké město s malebným historickým centrem, ale nejvíc ze všeho na mě zapůsobila zdejší zeleně zahrádkářsko-parková, cyklisticko-relaxovaná, útulně přívětivá pohoda, v jaké probíhá každodenní život.

Asi pět minut chůze od domu, kde jsem bydlela, začínal zelený pás parků, zahrádkářských kolonií, sportovišť a polodivoké přírody lemující řeku Veseru, kde se lidé slunili na trávnicích, procházeli se, projížděli na kolech, dávali si u stánků pivo Beck's nebo se i koupali přímo v řece (která se vyčistila a vrátil se do ní život teprve po zániku NDR – koupání jsem ale nezkoušela, tak otužilá nejsem). Všechno je protkáno asfaltovými cestičkami a moji hodní hostitelé mi půjčili kolo, takže jsem se každý den odpoledne projížděla kolem řeky nebo jejích ramen.

Kultura zahrádkářských kolonií je tu dost odlišná od naší, domky jsou větší, takže si tu spíš připadám jako v našich chatových osadách, až na to, že takové čtvrti mohou klidně ležet v samém centru města. Většina zahrádek je úzkostlivě opečovávána.

Celé město je přizpůsobeno cyklistům. Vydala jsem se asi čtyři kilometry daleko do botanické zahrady a Rododendron Parku. Když jsem předem studovala na mapě trasu, děsila jsem se: tvořilo ji několik hlavních dopravních tepen, kde se daly očekávat proudy aut. V Praze by to znamenalo se pořádně nadýchat výfukových výparů, pocuchat si nervy jízdou v těsné blízkosti automobilů a tak trochu riskovat život; jinými slovy, než bych dojela k cíli, byla bych z toho na mrtvici.

Jenomže tady byla jízda velmi příjemná. I ty nejrušnější třídy mají zvlášť vedený, většinou zelení od vozovky oddělený pás z červených cihel pro cyklisty. Množství stromů v ulicích působí tak, že si i nafrekventované ulici připadáte skoro jako v parku. Na všech křižovatkách jsou semaforey, takže je projedete naprosto bezpečně, a kde nejsou, tam vám řidiči dávají automaticky přednost a můžete se na to spolehnout. Je to prostě pohoda!

O ateismu

V časopise New Scientist jsem se dozvěděla, že ateisté jsou nejméně oblíbenou a nejpodezřelejší skupinou lidí vůbec. Například Američané by si nikdy ne zvolili prezidenta ateistu!

Věřících lidí je na celé zeměkouli silná převaha a zřejmě je cosi v lidské biologii, v naší povaze či ve struktuře mozku, co víru v božské entity přímo vyžaduje. Už malé děti mají magické myšlení a většina ateistů údajně velmi těžce a složitě řeší, jak se obejít bez boha.

Obecně se soudí (tedy – soudí to ta nábožensky založená světová většina), že lidé potřebují náboženství, aby nebyli tak strašně hříšní. Náboženství je nutí aspoň k tomu, aby si uvědomovali, čeho by se teoreticky měli držet, a když to nedokážou, aby se pokrytecky přetvařovali a cítili se provinile.

No nevím.

Řekla bych, že každý člověk (nebo aspoň většina) má nějaký hlodající hlásek svědomí, který mu v určitém momentě začne našeptávat. „Hele, tohle je fakt blbý, nedělej to!“ – což je na náboženské víře nezávislé a má to své kořeny někde ve schopnosti empatie a biologicky dané mentalitě tlupy, jejíž členové si musí navzájem pomáhat a nepodrážet se, aby tlupa jako celek obstála v konkurenci a přežila. Náboženství jen tyhle prvotní altruistické impulzy sebralo, kodifikovalo a jaksi standardizovalo. Plus se v tom také zračí prvky evolučně biologické – jako je požadavek monogamie či partnerské věrnosti, pramenící ve skutečnosti ze zájmu každého jednotlivce o to, aby především pečoval o své vlastní a nikoli o cizí potomky.

Co se ovšem týče lidských sklonů páchat špatnosti či hříšnosti, ty se hned tak před něčím nezastaví. My lidé jsme totiž vybaveni mocnou schopností racionalizovace. Dokážeme si logicky zdůvodnit a ospravedlnit i svá zcela pudová, zvířecká, zjištěná i krvežíznivá rozhodnutí – a obratně vyvrátit či obejít všechny námitky. Je asi zbytečné připomínat, jak dalece se v historii daly zkorumpovat různé církve. Když to shrnu, fakt se mi nezdá, že by hranice mezi morálním a nemorálním vedla právě tam, co hranice mezi věřícími a ateisty.

Zvláštní kategorií jsou v Čechách hodně početní „něčisté“, věřící v „něco“ mezi nebem a zemí. Mám kamarádky, které věří v osud, karmu, v nenáhodné náhody, v horoskopy, karty a ledacos podobného dalšího. Z žen našeho věku se velmi často stávají vědmy. Jen já sama prosím ani ťuk! Z toho titulu jsem před několika lety vstoupila do Českého klubu skeptiků Sisyfos (třebaže v něm kupodivu jsou věřící katolíci a evangelíci), ale rychle jsem zjistila, že to byl hluboký omyl. Naprostá většina členstva tohoto klubu totiž vyznává značně iracionální víru – a to v onen typ racionálna, jaký kvetl možná v padesátých, nejpozději v šedesátých letech minulého století. Neotřesitelně tedy věří v moc vědy, v pokrok, v neexistenci globálního oteplování, v pomýlenost ekologů, ve spásnost jaderné energetiky, genových manipulací a podobných technologií – a hlavně ve vlastní neomylnost a právo urážet nevybíravě kohokoli s byt' jen trochu odlišnými názory.

Zkrátka skupinka věřících jak vyšitá. Ne, víra se vážně nedá ztotožňovat s náboženstvím.

7.4 Životní prostředí a J.A.Komenský

Životní prostředí je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.

Podle Ministerstva životního prostředí české republiky je životní prostředí: „systém, složený z přírodních, umělých a sociálních složek materiálního světa, jež jsou, nebo mohou být s uvažovaným objektem ve stálé interakci. Je to vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů, včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Složkami jsou především voda, půda, organismy, ekosystémy a energie.“

Jiná definice: „Životní prostředí je soubor všech činitelů, se kterými přijde do styku živý subjekt a podmínek, kterými je obklopen. Tedy vše, na co subjekt přímo i nepřímo působí. Subjektem může být chápán organismus, populace, člověk i celá lidská společnost. Většinou se pojem životní prostředí chápe ve smyslu životní prostředí pro člověka.“

Životní prostředí v polovině sedmnáctého století, v době života Komenského (1592–1670) bylo ještě ve velmi dobrém stavu. Pouze místní výroba (hutě, sklárny) dokázala v malém okruhu poškodit životní prostředí. Nebyl proto důvod, aby se o něj Komenský strachoval. Ale již při prvním náznaku, že by přírodě, kterou miloval a ctil, mohlo být ubližováno, pozvedl hlas a nabádal: „V Nizozemí jsou ustaveni u rybářů dozorcí, kteří jsou povinni prohlížet jejich sítě, aby nebyly příliš husté, nýbrž aby byly vhodné k propouštění drobných rybek kvůli zachování druhu hned v zárodku. To se shoduje se známým příkazáním Božím o nehubení ptačích mláďat s matkami“. (1)

Komenský nebyl proti užívání přírody k účelům člověka, ale rozhodně byl proti jejímu zneužívání a znásilňování. Okřídlené heslo Komenského: „Buď násilí vzdáleno věcem“, platí i pro přírodu a zacházení s ní. Přírodě podle Boha má vládnout člověk, ale musí to být vláda člověka spíše nad sebou samým, ovládnutí sebe sama: „A když stvořenému říkal: „Podmaňte si zemi a panujte“. „Z toho vyplývá, že Bůh stvořil toto rozumné stvoření, člověka, za prvé, aby měl mimo sebe svůj obraz, jímž by se těšil, za druhé, aby nižší tvorové měli správce, za třetí, aby týž člověk panoval, to jest aby uměl a dokázal sebe sama řídit a sobě vládnout.“ (2)

V polovině sedmnáctého století nabízel světu jak dál v rozvoji kromě Komenského také filosof René Descartes (Cartezius lat., 1596–1650). Podle něho se jeho filosofie nazývala karteziánskou. Descartes viděl svět jako mechanismus, který jde rozebrat na jednotlivé části. Na člověku oceňoval především rozum. Byl to chladný pozorovatel. Také člověk byl podle něho mechanismem, s rozumem ale bez citu. Evropa si za základ svého vývoje vybrala filosofii karteziánskou. Současníci Komenského – karteziáni, se tak Komenskému začali vzdalovat. Na základě kartezianismu byla vytvořena věda a podnícen mohutný růst průmyslu. Příroda tu byla chápána jako objekt, z kterého mohl každý kořistit, civilizace převzala panskou roli nad přírodou. Proto se brzy začaly objevovat důsledky nevyváženého postoje k přírodě. Vymírání zvířat a rostlin, zvyšující se obsah kyslíčnicku uhličitého v ovzduší se skleníkovým efektem a zvyšující se teplotou ovzduší, hrozící změnou klimatu a v konečném důsledku zkázou civilizace. Někteří vědci odhadují naprostou zkázu za sto let, jiní konci civilizace předpovídají lhůtu ještě kratší.

Komenský viděl svět zcela jinak a to jako organismus, jehož části jsou spojeny vzájemnými vztahy: „**Protože všechna stvoření tvoří jeden řetěz, jedno všude spojené veškerenstvo**“ (3) .Na člověka se díval jako na celek rozumu, vůle, emocí a intuice. Nebyl chladným rozumářem - kde viděl jaké pochybení, spěchal radou k nápravě.

Komenský předvídal, kam mechanistický kartezianismus může lidstvo dovést, a na obranu lidstva a lidství sepsal „Obecnou poradu o nápravě věcí lidských“, jako strategický plán nápravy. Vlastně tímto dílem zápasil již s celou civilizací, která se zahleděla do karteziánské filosofie. Jeho dílo bylo proto téměř zapomenuto a objevil ho až roku 1934 v sirotčinci v Halle slavista Dmitrij Čyževskij. V 50. letech byl spis darován našemu státu a v roce 1992 byl vydán v českém překladu.

Jen několik jedinců následovalo Komenského v jeho odporu ke kartezianismu. Jan Blahoslav Čapek (1903–1982) takový směr následování Komenského nazval „komenianismem“ v článku „K otázce podstaty a funkce comenianismu“. (4) Název komenianismus měl být společným jmenovatelem pro základní znaky, specifické projevy a životní cíle Komenského, a měl zároveň charakterizovat osobnosti a směry, které vyrůstaly z odkazu jeho díla nebo měly k němu kladný vztah ať již uvědomělý nebo spontánní. Ze zahraničních osobností je to například John Milton, Gottfried Wilhelm von Leibniz nebo Albert Sweitzer, z našich je to například Jan Evangelista Purkyně, Jan Kollár, František Palacký anebo Otokar Březina a T.G.Masaryk. V naší době byl takovou osobností nepochybně také Josef Vavroušek (1944–1995).

Josef Vavroušek, první ministr naší vlády, zabývající se životním prostředím (předseda Federálního výboru pro životní prostředí), ve své přednášce „Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života“ (5) stanovil 12 bodů, které jsou pro zdravé životní prostředí stejně takovým minimem zásad, jako je desatero Božích přikázání pro křesťany a jejich zdravý vývoj a současně zdravý vývoj společnosti..

Lidské hodnoty (potenciálně) slučitelné s trvale udržitelným způsobem života

1. sebevědomí každého jednotlivce založené na možnosti svobodného rozhodování, spojené s vědomím sounáležitosti každého člověka s kolektivem i lidskou společností jako celkem, důraz na solidaritu a altruismus,
2. důraz na kvalitu života, uvědomělou skromnost, odříkání se věcí zbytečných,
3. důraz na kvalitativní rozvoj zaměřený především na duchovní a intelektuální život a rozvíjení schopností člověka (předpokladem je ovšem uspokojení základních materiálních potřeb),
4. rozvoj lidských práv a svobod při podstatném zvýšení vědomí spoluzodpovědnosti za vývoj lidské společnosti i za stav přírody,
5. vědomí sounáležitosti s přírodou, úcta k životu ve všech jeho formách i k přírodě jako celku,
6. vyvarování se všech činností, jejichž případné negativní důsledky nemůžeme s vysokou pravděpodobností posoudit (princip předběžné opatrnosti) i doplnění racionálního přístupu intuicí, citem,
7. doplnění soutěživosti kooperací v zájmu dosažení vyšších společných cílů,
8. vědomí negativních důsledků činnosti člověka,
9. rozvoj samosprávné (participativní) demokracie, tvořivá aktivita,
10. vzájemná tolerance, snaha o vcítění, řešení problémů jednáním,
11. plánované rodičovství, zaměřené na stabilizaci regionální i světové populace,
12. vědomí dlouhodobých důsledků lidských činností, odpovědnost vůči budoucím generacím.

Tyto hodnoty mohou mít reálný význam pouze tehdy, jestliže je lidé zařadí na žebříčku svých individuálních hodnot relativně vysoko a jestliže se promítnou do legislativního, institucionálního, i ekonomického uspořádání společnosti. Nestačí ale na nápravu již vzniklých škod, k tomu jsou zapotřebí mnohem důraznější opatření. Tato opatření získáme uplatněním Obecné porady o nápravě věcí lidských, která

zatím zůstávala nevyužita. Byla sepsána **proti uplatňování mechanicismu ve společnosti** a nyní ji tedy můžeme **uplatnit při nápravě a odstraňování důsledků tohoto mechanicismu**, při odstraňování škod.

A škody jsou globální a obrovské. Tři pětiny ekosystému, který podporuje a umožňuje život na zemi, se hroubí a upadají. Živočišné druhy vymírají až tisíckrát rychleji než dříve. Mechanicismus karteziánské filosofie umožnil chovat se k přírodě jen jako ke zdroji surovin, které jsou bezohledně drancovány, zejména lesy na dřevo. Příroda se stala také místem k bezohlednému ukládání a vypouštění průmyslového odpadu. Vypouštění kysličníku uhličitého již zvyšuje oteplování prostředí natolik, že tají rychle ledovce v polárních krajích i na horách. Antarktický ledovec se zmenšuje ročně o 153 krychlových kilometrů. Synergický efekt, který je způsoben ničením lesů a současně vypouštěním skleníkových plynů má ten důsledek, že civilizace může být do sta let úplně zničena. Někteří odborníci odhadují konec civilizace v mnohem kratší době.

Lidé, zejména geologové, botanici a zoologové se proti zvyšujícím se škodám na životním prostředí postavili hned od počátku. Vyvolali hnutí ochránců životního prostředí. Došlo k zakládání různých neziskových organizací, které působily na vlády zemí, neustále zvyšovaly tlak, až v roce 1969 U Thant, generální tajemník OSN vyzval k nápravě neutěšeného stavu. Dne 5. 6. 1972 byla ve Stockholmu zahájena konference Spojených národů o životním prostředí. Byla mezníkem ve světovém měřítku, vznikly instituce, které ochranou životního prostředí byly pověřeny, byl vyhlášen Světový den životního prostředí. Ve dnech 3.–14. června 1992, se uskutečnila v Rio de Janeiru konference OSN o životním prostředí, tam vznikl dokument „Agenda 21“ a „Deklarace z Ria“, obsahující 27 zásad k mezinárodní ochraně životního prostředí. Uskutečňují se další a další setkávání na nadnárodní úrovni. Ochrana životního prostředí se dále rozvíjí na regionálních a národních úrovních, specializuje se na jednotlivé složky životního prostředí.

Škody na životním prostředí se snad trochu zmenšily v některých oblastech, v jiných pokračují dál. Ani mezinárodní konference, ani úsilí bezpočtu ochránců životního prostředí, nedokáží postup škod zastavit. Musíme proto **urychleně zjednat nápravu. Musíme přejít od moderny založené na mechanicismu – k moderně založené na nemechanistickém základu.** Komenského „Obecná porada o nápravě věcí lidských“ nám proto může účinně pomoci.

Obecná porada o nápravě věcí lidských.

Poškození životního prostředí je věcí lidskou. Došlo a dochází k němu lidskou činností a zase jen lidskou činností je možné škody napravit. Komenský k účelu nápravy vypracoval strategický plán, rozsáhlou universalisticky pojatou práci, která učí odpovědnosti a vede k tomu, aby každý člověk viděl **svět vcelku, jako harmonický celek přírody, člověka a Boha.** Vede k tomu, aby každý člověk se stal komeniánem, který bude pracovat na konkrétních akcích nápravy a podílet se také na výchově správného soužití s přírodou i s ostatními lidmi. **Nápravu chce tedy provést především výchovou.**

Protože všechno souvisí se vším, jsou problémy naznačené Komenským v jeho době i našimi problémy. Aby nám Obecná porada dobře posloužila, je nutné ji číst také **našima dnešními očima**, pro řešení a nápravu dnešních potíží, zejména v problematice životního prostředí.

Stručně a vynikajícím způsobem přibližuje Obecnou poradu profesorka Dagmar Čapková již

v úvodu Obecné porady. (6) – Světlům Evropy, tímto úvodním apelem svolává Komenský všechny, zvláště učence, politiky a teology k poradě o možných cestách nápravy.

1– **Panegersia** - Všeobecné probouzení .

Vymezuje blíže lidské záležitost, lidské věci – filosofii, náboženství a politiku. Prokazuje jejich porušení v průběhu dějinného vývoje, odvolává se k lidskému svědomí a naznačuje cíle, způsoby a prostředky k nápravě.

2 –**Panaugia** – Všeobecné osvětlení.

Probírá zde metodologii tj. základní přístupy, které dohromady mají ukázat všestranný, ale jednotně zaměřený způsob, jak poznat a odstranit nedostatky i zmatky lidského života. Komenský shrnuje tuto

složitou cestu pod pojmem světla, jehož vnější i vnitřní paprsky symbolizují osvětlení všech temnot, aby bylo zřejmé všechno, co je nutné poznat, pochopit a na základě toho jednat ve prospěch nápravy života.

3 – **Pansofia** – Všeobecná moudrost

Je nejrozsáhlejší, má úvod, dvě předmluvy a osm částí. Svět možný – obraz ideálního, tj. nereálného světa, jen jako světa možnosti prvního a základního „stupně“ „světa“, který obsahuje směrnice, plán a strukturu všech světů reálných. Sedm světů reálných – pravzorový, andělský, materiální, lidské dovednosti, mravní, duchovní a věčný. Světy jsou pojaty jako vývojové drama kosmu, jednotlivých vrstev jsoucna, jak to Komenský viděl, od dokonalého světa po stvoření, přes pád, pokažení světa k světu hmotné přírody, ale odtud opět vzestupně, světem lidské činnosti, morálky a náboženství k nové duchovní dokonalosti.

4 – **Pampaedia** – Univerzální vzdělávání

Je promyšlená originální teorie celoživotního utváření člověka, všech lidí. Jde o všestranné působení na člověka aby byl bez nucení a násilí přiveden k pochopení pansofického systému poznatků o světě, k poznání všeho důležitého, co vede k celkovému zdokonalování všech, protože lidé budou nositeli nápravné činnosti; na jejich vnější i vnitřní připravenosti záleží, jaký bude výsledek.

5 – **Panglottia** – Všeobecné tříbení jazyků

Cílem je celospolečenská náprava, proto autor navrhuje uskutečnit ji pomocí mezinárodního dorozumění řečí, která by byla srozumitelná všem a podává ukázkou jednotného světového jazyka.

6 – **Panorthosia** – Všeobecná náprava

Obsahuje návrhy na nápravu od jednotlivce, přes rodiny, školy, církve, státy až po celek všesvětové společnosti prostřednictvím společenských institucí, mezinárodních orgánů pro vědecký pokrok a osvětu, pro mezinárodní právo, pro dohodu církví; jejich cílem by bylo vyjasnění sporných záležitostí pro spravedlivý mír.

7 – **Pannuthesia** – Všeobecné povzbuzení

Je závěrečnou výzvou, jak mohou všichni bez váhání podporovat dílo nápravy svou účastí. Je pohledem vpřed, do budoucích možností lidstva

Komeniánská filosofie (7) (navazující na myšlenky a názory Komenského) ukazuje takovou cestu vpřed, do budoucích možností lidstva. Ukazuje, jak problémy ve spolužití lidstva a přírody vznikly a ukazuje, jak je možné je řešit. Pokud pochopíme **Komeniánskou filosofii jako ideu**, pak je možné **Komenského Obecnou Poradu** – čtenou dnešními očima – chápat **jako nástroj** k jejímu uskutečnění.

V současné době existují další teorie a návody jak řešit spolužití přírody a lidské společnosti. Mnohé patří do ekofašistických teorií, jak je popsal např. Jiří Svršek ve svém článku Ekofašismus 1, 2, 3 (8), vlivná je doposud také „hlubinná ekologie“ (9), která ovšem chce jako prostředek nápravy podstatně redukovat lidstvo, „odstranit“ až 90 % z jeho počtu.

Environmentalismus se zabývá vztahy mezi přírodou a společností. Usiluje o změnu společenských, ekonomických a politických mechanismů, které brání snahám o ochranu životního prostředí. Ideově zastřešuje řadu protestních ekologických hnutí.

Pro soužití lidí s živými tvory a rostlinami je často používán termín – ekologie. Základem slova ekologie je řecké slovo „oikos“, jež znamená dům, obydlí, sídlo, společenství domácnosti, rodiny. Eko – zkrácená forma slova „oikos“ značí domov, chrám, sídlo bohů. Logos – řecké slovo, řád, vztahy, rozum, smysluplná řeč - co umožňuje poznávat, chápat a vyjadřovat princip porozumění a smyslu. Ekologie je tedy – logos o domě a domově v nejširším smyslu. (10) „Bůh vystrojil svůj **dům** postoupený nám k bydlení (svět) tak bohatě, že všechno potřebné zcela stačí všem, jen kdybychom se v tom vyznali.“ (11)

„Zajisté jsou Evropa od Asie, Asie od Afriky, Afrika od Ameriky a různé říše a kraje odděleny pohořími, údolními, řekami a moři, takže se všichni nemůžeme navzájem stýkat. Přesto nás však všechny na sobě nosí a živí společná matka Země, všechny ovívá a osvěžuje stejný vzduch a větry, všechny kryje stejné nebe,

kolem všech obíhá stejné slunce spolu s ostatními nebeskými tělesy a stejně nás ozařuje. Je tedy zřejmé, že všichni mají **jeden domov** a jsou prodchnuti společným duchem. Co nám tedy jako spoluobčanům v jednom světě brání sjednotit se do jednoho státu se společnými zákony? (12)

Komenský ještě zastává geocentrický vztah ke kosmu, o člověku ale ví úplně všechno. Proto nebude jistě chybou, *budeme-li Komenského považovat za předchůdce ekologů.*

Závěrem.

Stav životního prostředí naší planety je velmi vážný a při nutné nápravě proto nezbývá, než souhlasit s J.A.Komenským: „**Čas již nedovoluje, abychom malátněli a dřímali.**“ (13)

Prameny:

1 – J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3.sv., Panorthosia, str. 413, nakl. Svoboda, Praha 1992

2 – J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3. sv., Pampaedia, str.17

3 – J. A Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 1.sv., Pansofia, Str. 512

11 – J.A.Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, 3.sv., Pampaedia, str. 30

12 – J.A.Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských 1. sv. Panegersia, str. 104

13 – J.A. Komenský: Obecná porad o nápravě věcí lidských, 3.sv., Pannuthesia, str. 483

Literatura:

4 - J. B. Čapek: K otázce podstaty a funkce comenianismu, Filosofický časopis 1/1970

5 – Josef Vavroušek: Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života, Sborník přednášek, str. 91 – 100, vyd. Universita Palackého, Olomouc 1993

6 – Dagmar Čapková: Úvod k Obecné poradě o nápravu věcí lidských, str.11–12

7 – Zdeněk Sedláček: Komeniánská filosofie pro ekology, elektronický časopis Envigogika č. 3/2007 <http://www.envigogika.cuni.cz/>

8 – Jiří Svršek: Ekofašismus 1, 2, 3, elektronický časopis Natura plus č.04,05,06/2004 <http://natura.baf.cz/natura/>

9 – Milan Valach: Svět na předělu, str. 180 – 196, nakl.Doplňěk, Brno 2000,

10 – Kateřina Marková: Pansofia, studijní materiál, Fakulta životního prostředí, Universita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem,

Doporučená literatura:

J. A. Komenský: Obecná porada o nápravě věcí lidských, nakl. Svoboda, Praha 1992

Dagmar Čapková: Úvod k Obecné Poradě

Pavel Floss: Poselství J.A.Komenského současné Evropě, nakl. Soliton, Brno 2005

J. B. Čapek: K otázce podstaty a funkce comenianismu, Filosofický časopis 1/1970

Jan Kumpera: J.A.Komenský, nakl. Svoboda, Ostrava 1992

Radim Palouš: Čas výchovy, St. Pedagogické nakl. Praha 1991

Radim Palouš: Světověk a časování, nakl. Vyšehrad. Praha 2000

Josef Vavroušek: Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života, Sborník přednášek, str. 91-100, vyd. Universita Palackého, Olomouc 1993

Zdeněk Sedláček: Komenského Obecná porada jako ekologický emancipační program Envigogika 2/2008 <http://www.envigogika.cuni.cz/>

Fritjof Capra: Bod obratu, nakl. DharmaGaia a Maťa, Praha 2002

Fritjof Capra: Tkáň života, nakl. Academia, Praha 2004

Milan Valach: Svět na předělu, nakl. Doplněk, Brno 2000

Jiří Svršek: Ekofašismus 1,2,3, e.č. Natura plus č. 04,05,06/ 2004 <http://natura.baf.cz/natura/>

Zdeněk Sedláček

8 Nové knihy

8.1 Doba jedová 2

prof. RNDr. Anna Strunecká, DrSc., prof. RNDr. Jiří Patočka, DrSc.

Žijeme opravdu v době jedové? Odpovědi na tuto a mnoho dalších otázek inspirovaných knihou Doba jedová autorů Anny Strunecké a Jiřího Patočky přináší publikace Doba jedová 2. Autoři nabízejí čtenářům poutavé čtení o běžných nápojích, nových typech potravin i o úskalích a rizicích konzumace sladkostí. Strunecká a Patočka, odborníci na biochemii, toxikologii, neurofarmakologii a biomedicínu, čtenářům opět srozumitelným a jasným způsobem přibližují nejnovější poznatky o rakovině a nemocech z léčení a věnují se opět i tolik diskutované otázce očkování. Fakt, že se Doba jedová stala nejprodávanější populárně naučnou knihou pro dospělé roku 2011, jasně dokazuje, že stále více lidí touží po pravdivých informacích a nehodlá se spoléhat pouze na to, co nám doporučují televizní reklamy, sdělovací prostředky a v mnohých případech i státní orgány. Hledáte-li návod, jak se v přebujelém přísunu těchto informací dobře zorientovat, pak je kniha Doba jedová 2 tou správnou volbou.

Vydal Stanislav Juhaňák – Triton, 2012

368 str., brož., 279 Kč, 2012, ISBN 978-80-7387-555-8

8.2 Životní prostředí ÚZ č. 912

Publikace obsahuje aktuální znění 27 zákonů, které jsou rozděleny do 14 kapitol: vodní hospodářství; ochrana ovzduší, přírody a krajiny; ochrana zemědělského půdního fondu a horninového prostředí; odpadové hospodářství a obaly; posuzování vlivů na životní prostředí; nakládání s chemickými látkami a s geneticky modifikovanými organismy a produkty; prevence závažných havárií; integrovaná prevence znečišťování; ukládání oxidu uhličitého. Publikace byla doplněna o 4 nové zákony: o ochraně ovzduší, o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, o ukládání oxidu uhličitého a chemický zákon. Většina předpisů byla od minulého vydání dotčena řadou změn, které jsou v textech zvýrazněny tučně; odkazy na související předpisy jsou plně citovány. Za každým zákonem je přehled jeho prováděcích předpisů.

Vydalo: Nakladatelství Sagit, a.s.,

cena 255 Kč včetně DPH

9 AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

9.1 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni. **Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,30 hod. zpravidla v místnosti č. 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)**

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč. Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, nebo složenkou či bankovním převodem na účet STUŽ. Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny a. s., Praha 2.

9.2 Předsednictvo

Jméno	Kontakt
Ing. Jiří Dlouhý - předseda	Jiri.dlouhy@czp.cuni.cz
Pavel Šremer, prom. biol. - místopředseda	sremer@seznam.cz
Ing. Jiří Fencel, člen předsednictva	jiri_fencel@volny.cz
Mgr. Eva Horová - členka předsednictva	hora.eva@seznam.cz
RNDr. Jiří Nečas - člen předsednictva	JorgeMalTiempo@seznam.cz
MUDr. Eva Rychlíková - členka předsednictva	rychlikovi@volny.cz
Ing. arch. Martin Říha, člen předsednictva	arch.martin.riha@seznam.cz
Ing. Jaroslav Mejzr – předseda revizní komise	Jaroslav.mejzr@seznam.cz
Ing. Miroslav Punčochář, CSc. – člen revizní komise	punc@cpf.cas.cz
Ing. Eva Vavroušková - tajemnice	Eva.vavrouskova@ecn.cz
Ing. Dana Kopanicová - účetní	kopanicova@udapra.cz
Českolipská regionální pobočka PhDr. Miroslav Hudec – předseda	mhudec@seznam.cz
Východočeská regionální pobočka Miroslav Petr - předseda	Mirek.petr@email.cz
Jihočeská regionální pobočka JUDr. Miloš Tuháček - předseda	tuhacek@akkt.cz
Karlovarská regionální pobočka Jana Jandová, DiS. - předsedkyně	J_jandova@centrum.cz
Jizerskohorská regionální skupina Ing. Zdeněk Joukl - předseda	z.joukl@iol.cz
Kulivá hora Hana Řezníčková - předsedkyně	hanarezna@centrum.cz

9.3 Kontakt

Sídlo a korešpondenční adresa:

Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1

120 00 Praha 2

tel: 734 837744

web: www.stuz.cz

9.4 Čestné předsednictvo

Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Táňa Fischerová, prof. RNDr. Mikuláš Huba, CSc, Jaroslav Hutka, Prof. Dr. Erazim Kohák, Otakar Leiský, prof. Hana Librová, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Jana Štroblová

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Hlavním městem Prahy

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy a příznivce STUŽ
ev. č. MK ČR E18763

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: říjen 2012

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek

Tisk: Jungmannova 3, Praha 1

